

Ludo Spindler

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
28 – 29/2018
14. júl 2018

Cena 1,- €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

ŽRIEDLO VZÁČNEHO
DUCHOVNÉHO DEDIČSTVA
Strana 5.

O PÔDU BOJUJEME,
ALE JU NEOBRÁBAME!
Strana 8.

NAJSTARŠIE SÍDLISKÁ
A HRADISKÁ SLOVANOV
Strana 12.

AKO SA MATÚŠOVI KUČEROVI
OTVÁRALI DEJINY A VEĽKÝ SVET
Strana 13.

KYPIACA ENERGIA SLOV,
FARIEB A SKVELÝCH OBRAZOV
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Keď nedávno zaznel nezvyčajný džavot, ako vždy na konci školského roka, mal som dojem, že sa práve začína – prezili sme totiž dva mesiace horúčav a práve sa ochladilo, presne akoby šla jeseň! Nič také nehrozí! Leto je pred nami, to sa len nebo zlútovalo nad rozpalenou prírodou a dalo jej pár dní vydýchnuť. Leto je tu – a s ním všetko, čo okrem úrody a búrok z horúčav prináša: prázdniny, kúpaliská, výlety, hory, more... A pre našu vlasť zrejme nový rekord dovolenkárov z domova a zo sveta: predviani štyri milióny, viani takmer štyri a pol milióna, tento rok – ak sa vydari – návštevnosť slovenských miest, hradov, kúpeľov, kúpalísk, aquaparkov, jazier, dolín, vrchov, veľhôr sa pohne približne k číslu päť miliónov!

Istotne, že to poteší. Tretí rok sa návštevnosť našej vlasti zvyšuje, dalo by sa povedať – skokovo. A predsa by sme sa tým nemali nadchýnať! To len pomaly splácame ťažký dlh nazbieraný za posledné štvrtstoročie. Dvadsaťpäť rokov sme o to nedbali. Ktosi sa nazdával, že ak vytvoríme úrad, čo to bude mať na starosti, agentúru pre cestovný ruch, štát (teda politici) majú o starosť menej. Nedošlo im, koľko hodnôt sa tu skrýva: rozvoj turizmu je priamoumerný rastu zamestnanosti, lebo návštevníka nenasytí, neubytuje, na Kriváň nezašikuje, v bazéne nepostráži, v reštaurácii nenakrí, galériu nepovedie a v kolibe na husličky nezahrá robotu! Cestovný ruch navyše oživuje oblasti, do ktorých sa nehrnie priemysel. Turisti zvyčajne chodia do končín, kam nevedú diaľnice a nesmerujú investori s plánmi priemyselných parkov. Nijaké odvetvie ľudskej činnosti nezamestná takú širokú paletu ľudských typov, vzdelaní, remesiel ako služby cestovného ruchu... A kým mnohé krajiny sa musia o jeho rozvoj usilovne starať a investovať miliardy, nám v mnohých prípadoch stačí upraviť chodníky a dať smerovku do oáz ticha a krásy.

Nič by sme si nemali viac želať, len aby slovenskí politici konečne pochopili, čo to za poklad máme! Všetko, čo doteraz pre jeho využitie urobili a čím sa chvastajú, je len zlomok možného. Zostáva veľmi veľa: ekonomické povzbudenie podnikania v cestovnom ruchu, veľkorysá propagácia, renesancia malých kúpeľov a zriediel, využitie geotermálnych vôd... Vľúdnosť máme slovenskú, vrozenú. A Slovensko aj bez mora nebude mať páru.

Ján ČOMAJ

R - 2018048

Mimovládna organizácia si trúfa dokonca už aj na demografické analýzy

Slovenské deti sa chcú učiť v materčine

Margaréta VYŠNÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Na zmiešaných územiach sa rodí čoraz viac slovenských detí. Miestne základné školy s vyučovacím jazykom slovenským však nemajú pre ne dostatok miesta. Slovenskí rodičia spisujú žiadosti, petície, organizujú rokovania, pripravujú analýzy a... NIČ. Samosprávy na slovenskom juhu, ktoré ovládajú menšinové politické strany, slovenské školy zakladať nechcú a neposkytnú ani priestor v budovách poloprázdnych národnostných škôl pre iných zriaďovateľov. Nesúhlasia s elokovaným pracoviskom inej obce. Výnimka zachovania málotriedky platí iba pre už zriadené školy. Pre menší počet detí ako tridsať nemožno založiť školu. Ako asi môže skončiť takýto stav v školstve na slovenskom juhu?

Prípád nedostatku základných škôl s výučbou v štátnom jazyku v okrese Dunajská Streda nie je vôbec náhodný a ojedinelý, v podobných situáciách sa nachádzajú aj ďalšie oblasti slovenského juhu.

DLHODOBÝ STAV

Napríklad v okrese Levice v troch obciach Dolné a Horné Semerovce a Demandice, ktoré sú blízko seba, existuje základná škola s výučbou v štátnom jazyku v Demandiciach (stopäťnásť žiakov), v Horných Semerovciach základná škola I. stupňa s vyučovacím jazykom slovenským aj maďarským (osemnásť žiakov) a v Dolných Semerovciach základná škola s vyučovacím jazykom maďarským (šesťnásť žiakov). Pričom v Demandiciach žije absolútna väčšina Slovákov a v Dolných a Horných Semerovciach je ich približne polovica. Znamená to, že menšie deti slovenskej národnosti z I. stupňa základnej školy, ktoré sa chcú vzdelávať vo svojom materinskom jazyku, musia cestovať niekoľko kilometrov do Horných Semeroviec alebo Demandíc. Navyše, „menšinové“ deti sa môžu vzdelávať aj v slovenských školách, ale naopak to už neplatí. Takýto stav pretrváva dlhé obdobie. V Správe o aktuálnej situácii v školstve na národostne zmiešanom území v SR v roku 2013 Matica slovenská upozorňovala,

že problém školstva nie je v nedostatku slovenských škôl, ale v odlišných podmienkach vzdelávania v štátnom jazyku a v menšinovom jazyku. Matičnými analýzami stavu základného školstva disponovali aj štátne orgány v oblasti kultúry a školstva.

NÁRAST SLOVÁKOV

Rodí sa stále viac Slovákov. Je to potešiteľný demografický ukazovateľ. V štrnástich náhodne vybraných obciach na slovenskom juhu, kde existuje iba základná škola s vyučovacím

jazykom maďarským, počet obyvateľov, ktorí sa hlásia k slovenskej národnosti, narastá od roku 1991 v priemere o tri percentá, počet obyvateľov maďarskej národnosti klesá v priemere o päť až osem percent. Slovenské školy však nepribúdajú primerane k nárastu počtu Slovákov. Počet Slovákov v okrese Dunajská Streda narastol rýchlejšie ako inde. Napriek tomu v niektorých obciach, v ktorých okoli žije veľa Slovákov, majú zriadené základné školy len s vyučovacím jazykom menšiny. Z nich najviac Slovákov obýva obce Nový Život (525),

Horná Potôň (398), Vrakúň (314), Veľké Blahovo (307), Horný Bar (247), Kútники (235), Okoč (276), Rohovce (204), ktorých školopovinné deti na I. stupni základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským boli nútené ešte pred piatimi rokmi dochádzať do škôl v obciach vzdialených v niektorých prípadoch aj viac ako pätnásť kilometrov. Podobná situácia je v obciach Topoľníky, Horný Bar, Horné Mýto, Jahodná.

CHÝBA PODPORA ŠTÁTU

Na jednej strane legislatíva a politika štátu je nedostatočná voči podpore účasti Slovákov na riadení verejných záležitostí, na druhej strane slovenskí voliči nie sú príliš aktívni. V obecných zastupiteľstvách by malo vzniknúť približne také národnostné zloženie poslancov, aké je národnostné zloženie obyvateľov v danej obci. Napríklad v šamorínskom zastupiteľstve sedia okrem jedného poslanca za Most – HÍD všetci poslanci za SMK, pritom v Šamoríne žije približne tridsať percent Slovákov. Momentálne šamorínske zastupiteľstvo čaká na „objektívne“ výsledky prognózy mimovládnej Fórum inštitút pre výskum menšín. Aké asi budú, to už vieme teraz, a vieme aj to, že iste by sa nekonala prognóza v prípade klesajúceho počtu detí maďarskej národnosti.

3 OTÁZKY PRE:

profesora Ing. Jána MIKOLAJA, CSc., bývalého ministra školstva SR

Škodlivé názory nesmú deformovať školy

• **Čo podľa vás tento rok vzdelávacej sústave na Slovensku dal a čo vzal?**

Pripravovali sa najmä koncepčné materiály tak, aby mohli byť schválené vo vláde a následne v Národnej rade SR ako zákonné dokumenty. Stále platí koncepčná reforma z roku 2008, ktorá však na základe poznatkov pedagógov už potrebuje úpravy. Vzhľadom na to, že dokumenty ako Učiace sa Slovensko nepredstavujú konkrétny návod na zmeny a je v ňom aj veľa neriešených problémov, bolo potrebné v spolupráci so stavovskými organizáciami a samosprávou vypracovať nový dokument, a to aj s konkrétnym časovým harmonogramom jednotlivých opatrení. Treba otvorene povedať, že v diskusií k reforme školstva vystupuje obrovské množstvo protichodných názorov, z ktorých podstatná časť, najmä presadzu-

júca absolútnu liberalizáciu školstva, je vyslovene škodlivá, treba zabrániť, aby sa tieto názory dostali aj na základné a stredné školy.

• **Slovenský jazyk a (ne) povinnosť jeho výučby a skúšok z neho sa stal predmetom neodborného politického handrkovania. Aké to môže mať pre jeho znalosť v budúcnosti následky?**

Výučba slovenského jazyka je základnou, nevyhnutnou časťou výučby, to hádam nespochybnuje nikto. A platí to aj pre výučbu v národnostných menšín, kde je u žiakov materinským jazykom iný jazyk ako slovenský, teda štátny jazyk. Nikto neupiera možnosť žiakom vzdelávať sa v materinskom jazyku, ale znalosť štátneho jazyka im umožňuje plnohodnotne sa zapojiť do reálneho života bez toho, aby boli znevýhod-

není vinou jazykovej bariéry. Osobne si myslím, že systém rovnocenného vzdelávania v materinskom a štátnom jazyku tak, ako bol nastavený v školskej reforme v roku 2008, bol správny.

• **Čo by ste slovenským učiteľom a školským zamestnancom želali po prázdninách do ďalšieho školského roka?**

Najmä nech si užiť prázdniny, zaslúžia si to. Učiteľské povolanie je jedno z najťažších, aj keď si to málokto uvedomuje. A pritom je aj veľmi zodpovedné, veď učitelia majú v rukách našu budúcnosť. Preto je absolútno nevyhnutné postupne im zlepšovať podmienky, aby túto úlohu mohli so ctou zvládnuť. Dúfajme, že časť z toho sa podarí už v najbližšom školskom roku.

Zhovárал sa Štefan ZLATOŠ
Foto: archív SNN

V SNN 30/2017
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín vyjde s dátumom 28. júl 2018

- Akademický sochár Alexander VIKÁ vystúpil až na samý vrchol svetového medailérstva
- Európsky súdny dvor okľukou schvaľuje manželstvá osôb rovnakého pohlavia

Na festivale Pohoda opäť hral prvé husle umelý multikulturalizmus

Padnutí anjeli a zhnité jablčka

Anna HROMJÁKOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Kapela Zóna A je typickou predstaviteľkou slovenského panku. Na Pohode ju určite nenájdete. Prečo? Lebo nepredstavuje umenie vyhovujúce médiám hlavného prúdu. Vratko Rohož z formácie Ine Kafe si tiež dovolil mať odlišný názor, ako by sa patrilo, ale o tom informovali len alternatívne spravodajské weby. „Problém jednostrannej názorovej orientovanosti umeleckej komunity na Slovensku je zarážajúci,“ informuje TASR a pokračuje: „Všetci milujú Hillary, migráciu, Kisku a sexuálne menšiny. Takmer do jedného podporujú sobáš homosexuálov, multikulturalizmus a liberálnu spoločnosť. Ostatní prezieravo mlčia, lebo nechcú prísť o kšeft.“

Článok verejnoprávného média, akým TASR je, prekvapuje a iste nezostane bez odozvy benčikovcov, smatanovcov, havranovcov a ďalších súčasných normalizátorov. No je absolútne pravdivý a prekvapuje iba tým, že konečne sa k ostrovčekom slobody v šírení informácií pridalo aj tzv. štátne médium. Dokonca si dovolilo kritizovať RTVS výstižnou vetou, že k jednostrannosti a ovládnutiu jej „pomohla mladá generácia preferovaných treťosektorových odchovcov“. Stojaté vody v RTVS sa síce začali hýbať, ale militantná, skôr aktivistka

než novinárka Zuzana Hanzelová už má náhradníčku. Nečudo, veď koľkí novinári pochádzajú z Paneurópskej vysokej školy, kde šéfkou fakulty médií je Iveta Radičová...

■ ZNEUŽIVANIE ŠKŔOL

Zneužívanie akademickej pôdy je pre ľudí ako Radičová či Kiska nepodstatné. Podstatné je využiť všetky možnosti na kreovanie nového občana. Samozrejme za pomoci slovenských neomarxistických žurnalistov zo SME, z denníka N, webovej stránky aktuality.sk či časopisu „týždeň. Jeden

z nich Arpád Soltész sa napríklad pred auditóriom vyjadril, že verejnosť ich vníma ako profesijný stav a z deväťdesiatych rokov vedia, že ak robia veci koordinovane, sú oveľa efektívnejší, rýchlejší a účinnejší. Že sa síce nájdu v košíčku, teda medzi žurnalistami, zhnité jablčka, no ako ich vyhádzat odpovedala Radičová: fyzicky. Takže to už nie je len závan päťdesiatych rokov, ale súčasná totalitná realita.

■ POHODOVÉ VSTUPENKY

Teológ Havran nie jediný padnutý anjel cirkvi. Bývalý kňaz Ján Krstiteľ

Balázs je neprehliadnuteľným spoločníkom Radičovej na festivaloch Pohody, ale nielen tam. Akú symboliku pre mladú generáciu predstavuje vysvätený kňaz v náručí ženy? Popletený kňaz, ktorý moralizuje na stránkach liberálnych médií, podobne ako popletený teológ Havran. Článok TASR opisuje situáciu v slovenskej „kultúre“, ktorú podľa autora jasne zadefinoval Michal Kaščák v jednom z mnohých rozhovorov na Rádiu FM:

„Národne, kresťansky a podobne orientované kapely nemajú miesto na festivale Pohoda. Ak mám byť úprimný, ani by nemali vôbec existovať a hrať!“

A čo potom robil na Pohode bývalý arcibiskup Róbert Bezák? Balázs, Bezák a im podobní „pokrokoví“ myslitelia sú naopak na Pohode vítaní. Prečo? Lebo predstavujú práve ten typ nového občana, akého potrebuje svetová mocenská oligarchia.

Žatva sa rozbehla, ale nemala by zatvárať dvere na dôležité rokovania

Požiadavkami šermujú, no rokovať nechcú

Štefan ZLATOŠ – Foto: Emil SEMANCO

Protest malých a stredných farmárov v Bratislave poukázal na problémy, ale aj na čosi iné. Ešte v Bratislave to bola neochota protestujúcich rokovať s rezortnou ministerkou, najnovšie odmietli na východe aj predsedu vlády, ktorého si k rokovaciemu stolu žiadali ešte pred niekoľkými dňami.

Predseda vlády pritom verejne tvrdí, že stretnúť sa a rozprávať mal v pláne a chcel to. Malo sa tak stať ešte pred výjazdným rokovanim vlády v Medzilaborciach. „Pokúšal som sa s farmármi stretnúť. Telefonoval som im, že sa budem nachádzať na východe Slovenska. Bol som ochotný zájsť ešte ráno, samozrejme je to niekde úplne inde – pod Košicami na dvore Gyňov, tak ako mi to navrhovali samotní farmári, ale ich odpoveď potom bola, že majú teraz veľa práce a že nemajú čas sa so mnou stretnúť.“

■ DIALÓG JE O DVOCH

Predseda vlády sa zrejme aj úprimne usiluje o rokovania. Aj to deklaruje: „Na to veľké stretnutie

Serióznosť požiadaviek a návrhov niektorých vlastníkov pôdy a farmárov je po obštrukciách a odmietaní rokovania s predstaviteľmi rezortu i vlády problematická. Najnovšie sa vyhovávajú, že im v tom bráni veľa práce počas žatvy...

s kolegami, ktorí boli v Bratislave protestovať, si ešte budeme teda

asi musieť počkať, keďže teraz sú, chápem to, zavalení prácou, je žatva

a tak ďalej. Bol som pripravený dnes sa s nimi stretnúť a zatiaľ to nevyšlo,“ vysvetlil pred rokovanim vlády premiér Peter Pellegrini. Pritom – nespokojní farmári zaslali koncom minulého týždňa predsedovi vlády otvorený list, v ktorom reagovali na jeho verejne prejavovaný záujem osobne navštíviť východoslovenských farmárov a informovať sa o ich problémoch. Premiérovi navrhli farmy, ktoré odporúčali navštíviť.

Usilie predsedu vlády prísť do regiónov a spoznať problémy malých a stredných farmárov, ako aj problémy hospodárenia na náhradných pozemkoch vítajú aj farmári z juhu Slovenska. Po skončení návštevy na východe Slovenska pozvali premiéra aj na osobné stretnutie na farmách južného Slovenska. Je však otázne – za súčasných okolností – či na také stretnutie aj prídu, keď sa v pracovnom kalendári predsedu vlády čas naň nájde.

■ POŽIADAVKY SA SYPÚ

Nielen zrno, ale aj požiadavky sa sypú. Protestujúci farmári požadujú vytvoriť nezávislý vyšetrovací tím so zapojením vyšetrovateľov z Európskej únie na vyšetrovanie subvenč-

ných podvodov a trestných oznámení pochádzajúcich od poľnohospodárov. Ten však už vytvorený je a pracuje. Požadujú tiež prijať zákon, v ktorom bude ukotvené obmedzenie nadobúdania pôdy podľa výmery a len pre fyzické osoby s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky. To by zas bolo v rozpore s legislatívou Európskej únie. Žiadajú tiež zachovať stav náhradných pozemkov až do celkovej komasácie pôdy, prehodnotiť či zrušiť zmluvy Slovenského pozemkového fondu s doterajšími užívateľmi a zaviesť riadne korektné a transparentné pravidlá pridelovania pôdy tak, aby sa k pôde prednostne dostali miestni mladí a malí poľnohospodári. Na tom by nebolo nič zlé, ak by to zároveň nespochybnilo práva miestnych veľkých poľnohospodárov, ktorí dávajú regiónom prácu a tvoria vysoký podiel produkcie z nich. Pôdohospodárska platobná agentúra by mala vyplácať dotácie za práce na pôde iba subjektu, ktorý má k danej pôde právny vzťah, to znamená len tomu, kto ju vlastní, má na ňu nájomnú zmluvu alebo ju má v náhradnom užívaní. To si však vyžaduje rekonštrukciu „poľnohospodárskych“ zákonov v parlamente.

VŠIMLI SME SI

Kto ho raz navštívil, zvyčajne sa doň rád vracia. Pre veľké bohatstvo povrchových i podzemných krasových foriem, jedinečné výhľady, atraktívne rokliny, vodopády, osobitosť fauny a flóry ho v roku 1964 vyhlásili za chránenú krajinnú oblasť, pred tridsiatimi rokmi za národný park. Rozprestiera sa na ploche takmer dvadsaťtisíc hektárov medzi Spišskou Novou Vsou, Hrabušicami a Dobšinou – NP Slovenský raj.

Lepšie v Slovenskom raji

Nová cesta uľahčí prístup ku krásam Slovenského raja.

Stála pozornosť venovaná tomuto skvostnému územiu prispieva k žiaducemu skvalitňovaniu infraštruktúry. Najčerstvejším príkladom je, že začiatkom letnej turistickej sezóny oficiálne otvorili zrekonštruovanú Kopaneckú cestu s cieľom výrazne zlepšiť dostupnosť juhu národného parku, osobitne stredísk cestovného ruchu, akými sú Dedinky, Mlynky, Stratená. Komunikácia 3. triedy vedie serpentínami od Hrabušíc cez Kopanecké sedlo až k obci Stratená. Dlhší čas bola vo veľmi zlom stave, čo vyústilo do slabného záujmu o lokality v okolí Dobšinej. O skvalitnenie prepojenia severu NP s juhom sa postaral Košický samosprávny kraj investíciou 497 tisíc eur na úsekoch s celkovou

dĺžkou 9,3 kilometra. Zvršok vozovky prevažne tvorí penetračný makadam, zvyšok (650 metrov) asfaltobetón, čím investor ušetril takmer tristo tisíc eur. Trasa sa dotýka územia troch okresov – Popradského, Rožňavského a Spišskonovoveského. Riaditeľka organizácie Košice Región Turizmu Lenka Vargová Jurgová pripomenula dôležitosť prepojenia oboch častí NP a poznamenala, že aktuálne je tiež sezónne vlakové spojenie z Košíc až k Dobšinskej ľadovej jaskyni ako súčasť zlepšovania dostupnosti tohto územia.

Horský krajinný podcelok v Spišsko-gemerskom krase, od roku 1988 NP Slovenský raj, celoročne priťahuje domácich i zahraničných hostí. Kopanecká cesta s vynoveným povrchom bezpečy prispieje k zvýšeniu rovnováhy v návštevnosti medzi oboma časťami čarovného kúta slovenskej prírody.

Anna HROMJÁKOVÁ
Foto: Štefan KAČENA

Kreatívne gény Zaha Hadid priniesli do Bratislavy staviteľskú modernu

Ikony architektúry si podali ruky

V bratislavskej aglomerácii, ktorá nie tak dávno predstavovala zlatý vek bratislavského priemyslu, kde 16. júna 1944 dopadali bomby z amerických bombardérov na rafinériu Apollo a zimný prístav, kde ešte pred štvrtstoročím navijala na bubny nekonečné siete vodičov tovareň Kablo, vyrastajú dnes na území niekdajšieho komplexu Čulena vo zlíthého debnenia tri vyše tridsaťposchodové rezidenčné veže poznačené udivujúcim kreatívnym odkazom iracko-britskej architektky svetového renomé Zaha Hadid.

Slovenské hlavné mesto ním geniálna umelkyňa (*1950 Bagdad – † 2016 Miami, Florida) vložila do diadému jej novátorskou invenciou vynikajúcich stavieb od skokanských mostíkov vo švajčiarskych Alpách cez nevšedné univerzitné komplexy, reprezentatívne ústredia svetových dopravcov, prístavov a friem, výnimočné múzeá, galaktické galérie a nákupné centrá až po tvaroslovne čudné a snové sídla saudskoarabských ropných spoločností a rozprávkové paláce arabských šejkov za miliardy dolárov.

Keď v marci pred dvoma rokmi Zaha Hadid nečakané zomrela, jej architektonické štúdio, kde zamestnávala okolo štyristo ľudí z päťdesiatich piatich štátov (v tom čase pracovalo na tridsiatich šiestich projektoch v dvadsaťjeden krajinách), oznámilo, že absolútne akceptuje jej tvorivú DNA, že je medzi nimi neustále prítomná a „naďalej nás poháňa a inšpiruje každý deň a my pracujeme, ako nás Zaha učila – so zvedavosťou, s integritou, s vášňou a so zaniatením“.

To bol aj odkaz pre developerov do Bratislavy, kde na päťhektárovom

pozemku v bratislavskom Starom Meste medzi Čulenovou, Továrenskou a Bottovou ulicou vyrastie okolo

ČO INÍ NEPÍŠU

Vežiaky budúceho bratislavského Sky Parku Zaha HADID od rovnomennej svetovej architektky s pôvodnou tepláriu Dušana Jurkoviča uprostred.

zachovaného objektu priemyselnej teplárne skvelého slovenského architekta Dušana Jurkoviča, ktorá je

národnou kultúrnou pamiatkou, päťica výškových budov budúceho Sky Parku Zaha Hadid. Ikony slovenskej a svetovej architektúry si tak symbolicky podajú ruky.

Ako prvé sa už v budúcom novom centre hlavného mesta Slovenskej republiky v zóne Pribinova a Eurovey formujú tri bytové vežiaky s tridsiatimi dvoma podlažiami a výškou stopäť metrov. Počas ich výstavby by mala prebehnúť aj rekonštrukcia stavebnej pamiatky na Jurkoviča, ktorej sa pripravuje nové spoločensko-kultúrne využitie. Podľa publikovaných informácií investor bude tu okolo osemsto viac dispozičných bytov s jedinečnými výhľadmi na celé mesto najmä z horných podlaží a tiež tisícsto parkovacích miest. Podľa pravidelne publikovaných informácií výstavba pokračuje v súlade s harmonogramom a dokončenie I. etapy sa plánuje na koniec budúceho roka. Celý unikátny projekt majú doplniť dve administratívne budovy a najvyššia „kancelárska veža“ vysoká stošestnásť metrov.

Emil SEMANCO
Foto: Ada WEBEROVÁ, Švajčiarsko

Nekonečný spisovateľský príbeh

Maroš M. BANČEJ

Ak by sme chceli v kocke prezentovať vývoj umeleckých organizácií od novembra 1989 po dnešok, tak spisovatelia by mohli slúžiť ako ilustračná pomôcka, takpovediac pars pro toto. Pôvodný Zväz slovenských spisovateľov skončil svoju činnosť búrlivým valným zhromaždením v roku 1990. Okrem vzrušenej diskusie, kto zo spisovateľov ako bol proskribovaný, sa vzrušená debata obrátila aj na tému ďalšieho smerovania profesijného združenia majstrov i tovarišov pera. Problémom nebola, ako sa neskôr tvrdilo, pronarodná kontra „svetoobčianska“ orientácia, ale skôr úsilie a túžba mať „tú svoju“ organizáciu. Preto sa v prvom kole od novovzniknutého Spolku slovenských spisovateľov (SSS) oddelila Obec spisovateľov Slovenska a následne začali vznikať ďalšie spisovateľské

organizácie ako na bežiacom páse. Dokopy ich vrátane spomínaného SSS vzniklo sedem. To znamená sedem predsedov, sedem výborov, sedem spisovateľských subjektov s ambíciami vydávať vlastné periodikum, prinajhoršom mať v nejakom existujúcom slovo, vydávať svojim členom knihy a voľajako im uľahčovať ich spisovateľský údel, na čo, samozrejme, boli potrebné peniaze. Ministerstvo kultúry, vtedy pod vedením Ladislava Snopka, vyriešilo situáciu zriadením Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska (AOSS). Tá mala byť strešným orgánom, ktorý po finančnej a organizačnej stránke obhospodaruje pestrú spisovateľskú societu. Keďže sa ukázalo, že vedenie AOSS má aj politické ambície smerujúce ku konkrétnemu politickému košiaru, vedenie Spolku slovenských spisova-

teľov sa rozhodlo, že budú radšej samostatným subjektom. Napokon došlo k dohode a vo veľkej spisovateľskej budove, vtedy ešte takmer „modernej“, ktorá stála na Laurinskej ulici, prebývali po rozdelení majetku na ideálne polovice

KOMENTÁR

tak Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska, ako aj Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska. Ak nie v priateľskej zhode, tak určite v prímerí. Sídliť tu aj redakcie periodík, ako boli Literárny týždenník, Dotyky a Romboid, a v podzemí bol legendárny Klub spisovateľov, o ktorom sa dnes už len dočítate v memoárovej literatúre či v rozhovoroch s pamätníkmi. Táto takmer idylická situácia trvala až do prvých rokov nového milénia. Medzitým sa tok

financií na literatúru neustále stenčoval a monopolizovaná distribúcia novín a časopisov zasadila literárnym periodikám smrteľnú ranu. Ich klasické redakcie zanikli a zmenili sa na čudsný útvar, kde šéfredaktor na čiastočný úväzok za pomoci externých nadšencov vydáva často kvalitný produkt, ku ktorému je však takmer nemožné sa dostať. Jednotlivé spisovateľské organizácie v Asociácii organizácií spisovateľov Slovenska sa buď uzavreli do seba, alebo pomaly, ale isto atrofovali. Po niektorých ostal len názov, každú chvíľu sa meniace vedenie a položka v rozpočte MK SR. Nie div, že za takejto situácie sa našli ľudia vo vedení AOSS, ale aj Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska, ktorí čudsnými zmluvami o prenájme a prípadnom predaji preštravovali spomínanú budovu na Laurinskej ulici aj s Klubom spisovateľov. Nastali nekonečné súdne potahovačky, prišlo sa na ďalšie stotiséce, ktoré zmizli bohviekam, a spisovatelia, kedysi významná súčasť intelektuálnej elity národa, takpovediac zmkli. Ich hlas nie je počuť pri kľúčových spoločenských udalostiach,

a to už najmenej desať rokov. Výnimkou je azda Slovenské centrum PEN, ktoré vydalo vyhlásenie k tragickému prípadu vraždy novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice, ale celkovo v našich médiách spisovateľov ako členov niektorej z profesijných organizácií nepočuť. Najnovšie bola po rôznych nezhodách a neprehľadných zákulisných rokovaniach odvolaná predsedníčka Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska Vladimíra Komarovská. Súdy o budovu pokračujú a ďalšie podnety na príslušné orgány sú podľa všetkého pripravené. V tom právnom galimatiáši zazneli rozhodné hlasy, že celú AOSS je načase zrušiť. Jej kedysi početom členov najväčšia organizácia, už spomínaná Obec spisovateľov Slovenska, ktorá sa po novembri s veľkým mediálnym ohlasom oddelila od „ostatných spisovateľov“, totiž de facto zanikla a je už dlhší čas nečinná. Vyzerá to tak, že spisovatelia budú musieť začať odznova. Prišli síce takmer o všetok majetok a verejnosť viac vníma rôzne novovzniknuté neformálne združenia literátov, ale ešte stále sú tu majstri pera, ktorí majú k dnešku čo povedať.

Traktory v hlavnom meste

Ivan BROŽÍK

Slovné spojenie kolektívna vina je akýmsi sumárnym predpokladom, že zodpovednosť nesú všetci členovia spoločnosti. Kolektívna zodpovednosť vzniká vtedy, ak sa jednotlivci ako celok spoločne na niečom aj podieľajú...

V demokratickej spoločnosti by demokrat nemal pochybovať o tom, že kolektívna vina, respektíve jej princíp, je neprípustná. Predsa len však nastala situácia, v ktorej tento predpoklad zrejme neplatí. U nás na Slovensku ide o stav poľnohospodárstva. To, v akej situácii sa táto sféra nachádza, je výsledkom mnohých zavinení prakticky nás všetkých. Vinní sú politici, občania, médiá, obchodníci, profesijné komory, združenia, všetci, ktorých sa poľnohospodárstvo akosi týka. A ono sa týka úplne všetkých. Minimálne tým, že nám zabezpečuje, teda malo by

zabezpečovať, potravu a často aj obživu.

To prvé agrárny rezort kedysi zvládol na sto percent. A to druhé? Poľnohospodárstvo dávalo prácu až sedemdesiatim percentám obyvateľov Slovenska. Že to tak teraz nie je,

POZNÁMKA

že potravinová sebestačnosť je pod úrovňou štyridsiatich percent a že v agrosektore nepracuje ani tridsať percent obyvateľstva v produktívnom veku, to je tá naša kolektívna vina.

Čo zaujíma médiá, ktoré tvrdia, že vysielajú a publikujú iba to, čo zaujíma divákov, poslucháčov či čitateľov? Čo zaujíma politikov, ktorí ani len neskrývajú, že robia a hovoria iba to, čo zaujíma médiá? Poľnohospodárstvo sa stalo „ekelhaft“ – za prvej republiky toto slovíčko označovalo

čosi odpudivé, hrozné, „fujtajblové“. Sľajnoveli sme a roky miňame našu pozornosť na hlúposti nehodné bežného intelektu. Ak aj verejnoprávne médium uverejní čosi z oblasti poľnohospodárstva, hneď je vysmievané, že „mrví zrno“ ako súdruhovia za socializmu. Napokon, zrno mrvia aj politici v súčasnosti – ak ide iba o to, ako sa ukázať na obrazovke. Seriózna informácia o žatevných prácach, o prognózach úrody, o tom, že je kritický nedostatok vlahy a zelénina sa už prakticky bez závlah na Slovensku pestovať nedá, o tom sa nikde nehovorí, nepíše, nevysiela... Nikoho to totiž nezaujíma. Len zrazu sa tlupa žurnalistických adolescentov ako spustená z reťaze rozbehne na bratislavské Tyršovo nábregie v Bratislave, lebo tam „dorazili traktory“. Pre podaktorých z nich je to taká atrakcia, ktorú možno vidia prvý raz a najpod-

statnejšou ich informáciou o udalosti pre diváka je, že sa mu ukáza, ako sa vezú na schodíkoch niektorého z tých motorizovaných tátošikov.

„Je smutné, kam sme to dotiahli od konca deväťdesiatych rokov či od vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie. Chceli sme budovať vysoko moderné poľnohospodárstvo a potravinárstvo, chceli sme zvyšovať potravinovú sebestačnosť krajiny. Namiesto toho visí nad nami ako Damoklov meč hrozivo narastajúce saldo zahraničného obchodu s agropotravinárskymi komoditami, ktoré minulý rok prepisovalo historické rekordy a vyšplhalo sa na neuveriteľných takmer 1,4 miliardy eura. Namiesto toho máme v obchodoch z desiatich potravín len štyri vyrobené na Slovensku. Namiesto toho nám nemá kto robiť na poliach či v sadoch a poľnohospodárov prevádzkujúcich živočíšnu či špeciálnu rastlinnú výrobu môžeme pokojne prirovnať k ohrozenému druhu. Namiesto toho nám naše komodity spracovávajú cudzie ruky v zahraničí. Koniec. Amen. Kto ostane posledný, nech zhasne.“ Hovorí predseda komory poľnohospodárov a potravinárov Emil Macho. Je vôbec ešte čo k tomu dodávať?

AKO BOLO, ČO BOLO

Otec boja proti tuberkulóze a zakladateľ Národného ústavu tuberkulózy a respiračných chorôb profesor Karol Virsik spomína, ako sa v päťdesiatych rokoch tešili na vedecké schôdze spojené s prednáškami, ktoré usporadúval Spolok lekárov. Na jednej z nich prehovoril známy patológ profesor MUDr. František Klein. Bola to vlastne prvá prednáška na Slovensku, v ktorej sa hovorilo o škodlivých účinkoch fajčenia na ľudský organizmus.

Do diskusie sa ako prvý prihlásil zúrivy fajčiari profesor Gejza Bárdoš. S iróniou v hlase vytkol Kleinovi, že jeho tvrdenia nie sú štatisticky potvrdené. Patológ Klein promptne odpovedal: „Pán profesor Bárdoš iste pozná známy výrok Georga Bernarda Shawa, ktorý najpregnantnejšie charakterizoval vierohodnosť rôznych štatistík. Ba dokonca ich vedecky zaradil do troch stupňov: Prvý: malá lož, druhý: veľká lož a tretí: najväčšia lož – štatistika.“

František Klein a pred ním dramatik G. B. Shaw jasne cha-

rakterizovali účelovo vyrábané štatistiky a prieskumy. Najmä tie druhé sa vyrábajú na objednávku alebo, presnejšie povedané, podľa zbožného prania toho, kto lepšie prieskumným agentúram zaplatí. Medzitým objektívne

Ináč by to nedokázal. Fajčenie je jeho osobná vec. Nikaják zákon mu to nezakazuje. Nepamätá sa, že by pri príchode do nemocnice niekomu podpísal, že nebude fajčiť. On je slobodný človek, fajčiť môže aj v izbe, je to jeho ľudské

Do vrchnáka vsadili hadičku. Nechali fajčiara, aby do nej vyfúkal dym z jedinej cigarety. Vnútro pohára sa zahmlilo a zmietajúca sa myška skapala v strašných mukách. Nevie odhadnúť, koľko divákov začalo uvažovať

sadila EÚ jednu z rozumných vecí. Nariadila odstraňujúce obrázky s varovnými textami na cigaretových škatuľkách. Márne. Väčšina fajčiarov je napriek tomu presvedčená, že je to len neškodná zábava. O fajčiarskych pacientoch to platí rovnako. Na nemocničnom dvore som videl jedného, čo si odchrchlal a vzápätí zapálil pri nemocničnom bufete cigaretu. Vykašľal sa na to, že pri nástupe podpísal reverz, že nebude fajčiť. Akoby v areáli UNB neplatil prísny zákaz fajčenia v zmysle zákona č. 377/2004 Z. Z. o ochrane nefajčiari, ako aj dodatky zákona č. 124/2006 Z. Z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci. Tento zákaz sa týka všetkých osôb pohybujúcich sa v areáloch nemocníc UNB. Výnimkou sú len fajčiarske priestory, ktoré sú vyhradené na psychiatrickom oddelení. Porušenie zákazu je kvalifikované ako priestupok, za ktorý možno uložiť pokutu do výšky tristotridsaťjeden eur. Pacienta môžu vylúčiť z liečenia a musí zaplatiť skutočné trovy, ktoré by ináč hradila poisťovňa. Ale to všetko však zatiaľ ostáva len na papieri.

Zamyslenie o klincoch do truhly

Peter VALO

štatistiky, ktoré vznikli mapovaním ochorenia a príčin ich vzniku, dokazovali stále hodnovernejšie, že starý Klein má pravdu..., ale profesor Bárdoš fajčiť neprestal.

Poznal som syna známeho komunistického papaláša, ktorého nivočilo ťažké poškodenie pľúc. V nemocnici mu museli nasadiť kyslíkový prístroj, aby mohol dýchať. Vtedy si lekár zapálil cigaretu. Keď mu to lekár vyčítal, bránil sa, že už nefajčí a cigaretu si zapálil len vtedy, keď mu nasadia ten skvelý prístroj.

právo. Ak by sa ho niekto pokúsil oň pripraviť, zatelefonoje otcovi a ten mu ukáže. Napojili ho na prístroj, ktorý dvadsaťštyri hodín monitoroval krvný tlak a EKG. Citlivé zariadenie zdokumentovalo aj to, ako každá cigareta zaťažila jeho myokard, ale aj to, ako poslednú nezvládol. Možno povedať, že sa ufajčil na smrť...

Kedysi dávno som vo filmovom žurnále videl zaujímavý pokus. Do uhorkového pohára vložili myš. Pohár uzatvorili.

o tom, že prestanú fajčiť. Dnes by na tvorcov šotu zaútočili ochrancovia zvierat a možno by táto kauza mala aj súdnu dohru... A sudcom fajčiariom by neobstála ani argumentácia, že aj vďaka pokusom na zvieratách prežívame proti onej dobe o šesťnásť rokov dlhšie.

Svojho času som vyvesil v redakcii farebný plagát s čiernymi fajčiarskymi pľúcami a s ďalšími orgánmi, ktoré poničili cigarety. Kolegyne fajčiarky ho strhli. Pred štyrmi rokmi pre-

SEBAOBRAHA

Tieto informácie sa týkajú všetkých letov štartujúcich na území štátov Európskej únie. Pritom letecká spoločnosť nemusí byť registrovaná na území Únie. Takisto sa dajú využiť, ak prilietate na ktorúkoľvek letisko v rámci spoločenstva linkou, ktorú prevádzkuje letecká spoločnosť registrovaná v EÚ, prípadne v Nórsku, vo Švajčiarsku alebo na Islande. Ak vám bol odmietnutý nástup do lietadla, váš let bol zrušený alebo bola prekročená kapacita lietadla, máte nárok na prepravu do konečnej destinácie za porovnateľných prepravných podmienok alebo vrátenie ceny letenky, popri prípade bezplatného spätného letu do pôvodného miesta odletu.

Dovolenka na krídlach

Ak váš let mešká minimálne päť hodín, máte nárok na vrátenie ceny letenky (ak si však uplatníte nárok na úhradu ceny letenky, stráca právo na ďalšiu cestu alebo pomoc zo strany leteckej spoločnosti). Letecká spoločnosť, s ktorou nastal problém, musí cestujúcich informovať o ich právach a dôvodoch odmietnutia nástupu do lietadla, zrušenia alebo meškania letu (ak je dlhšie ako dve hodiny, prípadne štyri hodiny pri letoch dlhších ako 3 500 kilometrov). V závislosti od letovej vzdialenosti a času meškania máte nárok na občerstvenie, jedlo, bezplatné telefonické, faxové alebo e-mailové spojenie a prípadne aj ubytovanie. V prípade odmietnutia nástupu do lietadla, zrušenia letu alebo meškania do cieľového miesta (uvedeného na vašej letenke), ktoré je dlhšie ako tri hodiny, máte nárok na náhradu vo výške dvestopäťdesiat až šesťsto eur podľa letovej vzdialenosti.

Ak letecká spoločnosť let zruší, nevznikne vám právo na náhradu, ak bolo zrušenie spôsobené mimoriadnymi okolnosťami, ktorým sa nedalo zabrániť – napríklad veľmi nepriaznivé počasie, letecká spoločnosť vás informovala o zrušení letu dva týždne pred plánovaným časom odletu a ponúkla vám náhradný let s podobným časovým rozvrhom ako pôvodný let. No aj keď vám v prípade meškania z dôvodu mimoriadnych okolností nevzniká právo na finančnú náhradu, letecký prepravca je povinný vám ponúknuť vrátenie ceny letenky, náhradnú prepravu za porovnateľných prepravných podmienok do vašej cieľovej destinácie v najbližšom možnom termíne alebo let za porovnateľných prepravných podmienok do vašej cieľovej destinácie v neskoršom dátume podľa vášho výberu. Letecká spoločnosť vám navyše musí v prípade potreby poskytnúť pomoc počas čakania na náhradnú dopravu.

Nárok na vrátenie ceny letenky alebo finančnú náhradu si môžete uplatniť v vašej leteckej spoločnosti. V prípade, že vaša letecká spoločnosť nereaguje alebo obsah jej odpovede nie je podľa vás uspokojivý, môžete podať sťažnosť príslušnému vnútroštátnemu dozornému orgánu. U nás je ním Slovenská obchodná inšpekcia. Podobné práva cestujúcich, ale s inými ustanoveniami, platia aj v autobusovej a železničnej preprave.

Ivan BROŽÍK

S Dušanom CHALUPOM o tom, ako sa „nabrúsiť“ na ostrý štrajk
Úspešný odborársky protest chce jednotu

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív autora

V roku 2017 sa po prvý raz v histórii samostatného Slovenska podarilo vďaka úspešnému štrajku zamestnancov dohodnúť s vedením zahraničnej spoločnosti na zlepšení mzdových a pracovných podmienok. Dušan CHALUPA ako člen Moderných odborov v bratislavskej automobilke Volkswagen Slovakia sa spolupodieľal na úspešných rokovaníach s vedením závodu. Tento úspešný štrajk sa stal príkladom pre ostatné odborové organizácie pôsobiace v slovenských zahraničných závodoch.

• Minulý rok v najväčšej slovenskej automobilke Volkswagen ste už ako Moderné odbory vstúpili do historicky prvého ostrého šesťdňového štrajku. Prečo ste sa rozhodli založiť nové odbory?

Naša vtedajšia centrála OZ KOVO, pod ktorú sme patrili, nás dala do likvidácie. Tento odborový zväz si presadzoval vlastné záujmy a v prípade, že sa niekto postavil na odpor, toho jednoducho zlikvidovali. Vedenie našich odborov vo Volkswagene sa postavilo proti, pretože nechceli presadzovať

INTERVIEW

záujmy jednotlivca, ale záujmy zamestnancov, ktorých zastupujeme. Založenie nových odborov v našom podniku by sa, samozrejme, nepodarilo, ak by sa naši zamestnanci za nás nepostavili a v čase likvidácie len v priebehu krátkych štyridsiatich ôsmich hodín sa z OZ KOVO odhlásilo vyše päťtisíc zamestnancov a prihlásili sa k nám. Do novej organizácie na znak nesúhlasu s postupom odborovej centrály vstúpili aj zamestnanci, ktorí predtým v odboroch neboli. Bez tejto „revolúcie“ by nebol nijaký štrajk. Namiesto toho by prišlo vedenie z OZ KOVO a dohodlo by sa aj bez nášho súhlasu, tak ako sa to už niekoľkokrát stalo v iných firmách. Prednedávnom sa napríklad takto dohodli v trnavskej automobilke Peugeot.

• Počas šiestich dní náročných rokovaní s manažmentom sa podarilo dohodnúť na novej kolektívnej zmluve. Čo vedenie automobilky napokon presvedčilo, aby akceptovalo vaše požiadavky?

Šesť dní štrajku bolo pre nás všetkých organizačne veľmi náročných. Veď bolo treba zabezpečiť stravu a iné potrebné veci pre vyše päťtisíc ľudí denne, ktorí sa zúčastňovali na štrajku. K tomu samotné rokovanie, ktoré prebiehalo každý deň a na ktoré sme sa

Bratislavski odborári v známej automobilke ostrým štrajkom získali plošné navýšenie miezd.

museli plne sústrediť. V ten rozhodujúci víkend sme pre nepriazeň počasia museli našich kolegov poslať domov. Areál Volkswagenu odrazu pripomínal mesto duchov. Situácia v rokovaní sa vyhrotila v sobotu do bodu, keď sme sa s vedením VW dostali prudkého sporu a manažment firmy rokovania ukončil. S tým, že nie je ochotný ďalej rokovať a v pondelok dá zamestnancom to, čo deklaroval pred štrajkom. Hralo sa o čas. Podarilo sa nám dohovoriť ešte ďalšie stretnutie na rokovaní. Keďže sme mali informácie, že sa ľudia hlfne vracajú do práce, museli sme sa prispôbiť situácii a využiť poslednú šancu, čo znamenalo urobiť kompromis aj z našej strany. V konečnom dôsledku sme však pre zamestnancov dohodli najlepšie podmienky histórii bratislavského Volkswagenu.

• Aká je teda kolektívna zmluva teraz?

Pravdaže, najviac sa bojovalo o rast miezd. Podarilo sa nám navýšiť základné tarify o 14,12 percenta v priebehu šiestnástich mesiacov, čo predstavuje na priemernú mesačnú mzdu zamestnancov vo Volkswagene navýšenie o stoštyridsaťpäť eur a k tomu navyše päťsto eur jednorazovú platbu, ktorou si zamestnanci mohli kompenzovať ušľ

mzdu. Na tú počas trvania ostrého šesťdňového štrajku nemali nárok. Podarilo sa nám zrušiť dve najnižšie tarifné triedy a vďaka tomu sa základný nástupný plat pre nových zamestnancov automaticky zvýšil. V našom závode využíva zmluvnú dopravu vyše sedemtisíc zamestnancov, na ktorú prispieva podnik. Ostatní zamestnanci dochádzajú do práce individuálne na vlastné náklady. Pre nich sa nám podarilo presadiť mesačný príspevok na individuálnu dopravu alebo ubytovanie tridsať eur. Jeden z dôležitých bodov – pri prvých troch dňoch práceneschopnosti zvýšenie náhrady príjmu na štyridsať percent. Ďalej dva dni dovolenky nad rámec zákona. Body, ktoré vyžadovali ďalšie rokovania, sme dohadovali aj po podpísaní kolektívnej zmluvy, ako povedzme werker systém, teda systém hodnotenia pracovných pozícií, ktorý je taký komplexný a komplikovaný, že sme sa dohodli rozdeliť tieto rokovania do niekoľkých etáp, aby sme už dohodnuté zmeny mohli čo najskôr aplikovať v praxi.

• Neobávali ste sa, že v prípade neúspechu môžete prísť o zamestnanie?

Ako odborári sme strach nemali. Boli sme odhodlaní bojovať za našich zamestnancov až do konca. Štrajk je

Odborársky predák Dušan CHALUPA

jeden z nástrojov, ktorý môžeme použiť pri kolektívnom rokovaní a právo naň je garantované Ústavou Slovenskej republiky.

• Aké boli ohlasy na váš postup z iných závodov na Slovensku, ktoré sú v rukách zahraničných vlastníkov?

Jedným slovom neskutočný; úprimne, aj my sme boli z reakcií ľudí milo prekvapení. Možno sme si v tom čase ani neuvedomili, že sme prepísali históriu na Slovensku a ukázali celému národu, že ak sa ľudia zomknú a prestanú sa báť, môžu dosiahnuť pri rokovaní so zamestnávateľom lepšie podmienky. Ozývali sa nám desiatky firiem, resp. ľudí vo firmách, že chcú, aby sme ich odborársky zastupovali...

• Neobávate sa, že tieto nátlakové akcie na zvyšovanie miezd nakoniec povedú k tomu, že mnohé zahraničné spoločnosti opustia Slovensko?

Slovensko vo sfére automobilového priemyslu nie je neznáma krajina. Práve naopak. Je všeobecne známe, že naši ľudia patria medzi špičku vo výrobe kvalitných vozidiel a toto je a mala by byť berná minca pre terajších aj pre budúcich investorov. Stále existuje veľký priestor na zvyšovanie miezd. Zo ziskov, ktoré sa prerozdeľujú medzi akcionárov, ide v porovnaní so západnými krajinami a s materiskými firmami zamestnancom len časť. Takže zo slovenských dcérskych závodov nemajú len vyšší zisk pre nízke mzdové náklady, ale aj vysokú pridanú hodnotu v kvalite, ktorú dokážeme vyprodukovať aj garantovať. Preto je Slovensko lákavé a aj stále bude, čo potvrdzuje aj záujem BMW o rozšírenie výroby na Slovensku. Dokončuje sa Jaguar Land Rover pri Trnave a tiež už prebiehajú rokovania o investícii čínskeho producenta áut Zhi Dou pri Košiciach...

O ČOM JE REČ

Za pár dní – 17. júla, si pripomíname výročie vyhlásenia zvrchovanosti Slovenskej republiky. Odvtedy uplynulo už vyše štyrťstoročie (17. 7. 1992). Slovensko sa za ten čas stalo suverénnym štátom Európy, aj keď mu kúvici vtedy predpovedali veľký krach. Pochybovalo sa najmä o ekonomickej sebestačnosti po rozdelení spoločného štátu s Čechmi. Napokon, len si na to spomeňme: nebolo to vôbec jednoduché. Kolkovanie peňazí, potom vlastná slovenská koruna. Mnohé slovenské firmy sa dostali do ťažkostí a viaceré aj zanikli, či živorili. Týkalo sa to najmä zbrojárskych podnikov. Spomeniem iba niektoré: Martin, Detva, Považská Bystrica, Dubnica nad Váhom. O prácu prišli tisíce kvalifikovaných ľudí a z prosperujúcich oblastí sa zrazu stali hladové doliny. Na Slovensku bola obrovská nezamestnanosť, dvojnásobne i trojnásobne vyššia ako v Česku. Preto naši ľudia zvlášť zo stredného Slovenska nemali radi Václava Havla. Toho vnímali ako hlavného vinníka ožobračovania.

Spomínam si, keď po vyhlásení zvrchovanosti onoho pamätného 17. júla 1992 pri oslave pri Kostole Svätého Jána v Kremnic-

kých Baniach, kde bola prichystaná symbolická vatra zvrchovanosti, vystúpil na improvizovanej tribúne novinár a spisovateľ Roman Kaliský a povedal, ako v aute z Bratislavy počúvali rádio, kde zrazu zaznel valčík na rozlúčku a zaznelo mimo-

Krehká zvrchovanosť

Peter ŠTRELINGER

riadne vyhlásenie federálneho prezidenta Václava Havla, ktorý oznámil svoju abdikáciu, ozval sa obrovský jasot prítomných ľudí. Tešili sme sa z rozhodnutia neoblúbeného politika, ktorého sme nepovažovali za svojho. Tento pocit sa ani rokmi nezmenil, aj keď v Česku podľa neho pomenúvajú ulice a parky, ba aj pražské letisko, stavajú mu sochy. Dnes sa musíme pousmiať nad Havlovými prognózami, ako dobre sa budeme mať, keď zavládne demokracia, ktorá nahradila nenávidený komunistický režim. Nebudú vraj nijaké králikárne, ako pomenoval paneláky, všetci budú bývať vo vlastných murovaných domoch. Budeme slobodne ces-

tovať, mladí budú mať možnosť študovať na renomovaných zahraničných vysokých školách. A aká je pravda po dvadsiatich šiestich rokoch? Králikárne stále stoja, ich cena narástla na milióny a zvlášť mladí ľudia si ani tie nemôžu dovoliť. A ak, tak sa zadlžia do

konca života. A čo sa týka štúdiá a cestovania, o tom škoda reči. Ale za to už nie sú zodpovední ani Havel, ani bratia Česi. Už iba my Slováci. Po začiatkovej eufórii zo samostatného štátu nádej zatienila rozsiahla privatizácia a bohapusté rozkrádanie majetku štátu. Slovensko sa stalo členom Európskej únie, ale aj paktu NATO. Mali by sme si zavýskať a zaujúkať, že slovenskú korunu nahradilo euro. No na druhej strane – spoločnosť sa rozdelila na bohatých a tých, čo ledva prežívajú

Zvýšila sa kriminalita, obrovské majetky sa presúvali často do vlastníctva zlodějov a mafie. Zvlášť deväťdesiate roky, to bola éra lúpežných rytierov, vražd

na objednávku. S peniazmi prichádzali noví ľudia, ktorí začali ovplyvňovať aj náš spoločenský život. Ak si dobre pamätám, mnohé charitatívne akcie garantovali tí, ktorí sa dostali k bohatstvu veľmi nečistým spôsobom. Znám mafián „Žalud“ napríklad organizoval, dokonca aj v televízii, súťaž krásy či charitatívnu zbierku. A zabudli sme na politiku. V nej sa za štyrťstoročie udialo veľa prekvapujúcich vecí, ale aj špinavostí. O tom, čo je pravda, spravodlivosť, sloboda, rozhodovali často najmä peniaze. A tie kontrolovali aj médiá. Informácie sú obrovským biznisom. Zvlášť v poslednom čase sa stalo módou, že vplyvné médiá skupili oligarchovia. A nielen v Českej republike, ale aj na Slovensku. „Sám svobody, kdo hoden, svobodu zná vážiť každou!“ To je myšlienka klasika Jána Kollára. Vráťme sa k idei našej zvrchovanosti, ktorá, myslím si, opäť stojí na vratkých nohách. Nech mi odpustí bývalý pán predsa vlády, ale jeho tvrdohlavá predstava, že cesta Slovenska a jeho budúcnosť vedú jedine do „európskeho jadra“, sú pochybné. Ak by sa tak stalo, aká zvrchovanosť, aká sloboda a nezávislosť čaká náš štát? Staneme sa zberným dvorom migrácie a lokajmi v rukách mocných?

Cyrilo-metodská tradícia je a bude pilier nášho národného povedomia Žriedlo vzácneho duchovného dedičstva

Dáša MACHALOVÁ – Foto: archív SNN

Každé národné spoločenstvo má schopnosť uchovávať si vo vlastnej pamäti podnetné skutky, udalosti a osobnosti, ktoré inšpiratívne pôsobia na jeho každodenný život. Práve táto schopnosť uchovávať a rozvíjať národné tradície vypovedá o zrelosti národa. Každý národ má vo svojom historickom povedomí zakotvené významné miesta i pamätné dni, ktoré prechádzajú jeho dejinami ako živá voda. Máme ich aj my. Jedným z týchto vzácných prameňov je cyrilo-metodská tradícia, odkaz, ktorý prepája naše dejiny po stáročia a je pre nás Slovákov symbolom vzácneho duchovného dedičstva.

V čom spočíva jeho výnimočnosť, že o ňom môžeme hovoriť ako o našom národnom dedičstve? Začalo sa to v roku 863, keď cisár Michal III. na základe žiadosti veľkomoravského panovníka Rastislava vysiela na Veľkú Moravu filozofa Konštantína a jeho brata Metoda. Bratia s malým sprievodom spolupracovníkov prichádzajú na Veľkú Moravu a na jej území začínajú rozvíjať veľkolepé misijné dielo, ktorého vyvrcholením bolo vytvorenie hlaholiky – originálneho písma, jedinečne vyhovujúceho fonológii staroslovenčiny.

■ DAR PÍSM

Bol to dar z darov najvzácnejší. Konštantín spolu so svojim bratom Metodom po príchode na územie Veľkej Moravy venovali veľkú pozornosť vzdelávaniu a sprístupňovali svojim veľkomoravským žiakom preložené evanjeliá, žaltár, epištoly. Staroslovenčina sa začala používať ako spisovný jazyk a Konštantín mal najväčšiu zásluhu na tom, že v roku 867 sa stala štvrtým liturgickým jazykom. Dovtedy totiž bolo možné slúžiť bohoslužby len v troch jazykoch – latinčine, gréčtine a hebrejčine. Pápež Hadrián II. schválil aj slovenský liturgický jazyk, teda staroslovenčinu, za štvrtý jazyk západnej cirkvi.

Osobnosť univerzitného profesora Konštantína, ktorý neskoršie prijal rehoľné meno Cyril, teológ, filozof, filológ a učiteľ, je obrazom nevšedného nadania, húževnatosti, ale aj skromnosti veľkého ducha. Rovnakými čnosťami bol obdarený aj jeho brat Metod, právnik a diplomat, prvý slovanský arcibiskup, pápežský legát a neochvejný zástanca slovanskej liturgie, ktorý po príchode na Veľkú

Moravu si uvedomoval závažný problém a potrebu zriadenia samostatnej slovanskej provincie.

Životy a veľkolepé dielo týchto mužov, ktorých dnes oslavujeme ako svätých, a od roku 1980, keď ich pápež Ján Pavol II. vyhlásil za spolupatrónov Európy, sú príkladom nezlomnej mravej sily a ľudského umu v službe pre duchovné povznesenie človeka. Toto vyhlásenie za spolupatrónov Európy je výzvou pre celú Európu, aby spoznala vlastné korene v spoločnom duchovnom a kultúrnom dedičstve Východu i Západu.

■ TRVALÝ IDEÁL

Aj dnešný svet hľadá a prispôbuje si ideály svojho smerovania i spôsobu života. No ťažiskom jeho túžob sa iba zriedka stáva ideál nezištnej pomoci či ďalekosiahleho činu. Zvyčajne nás oveľa viac oslovuje úspech a hedonistické krátkodobé užívanie pôžitkov a zábavy. Ale práca a dielo, ktoré tieto učení muži na našom území zanechali, neboli dočasné ani krátkodobé. Presiahli ich dobu a poznali historický a kresťanský vývoj nielen na území Veľkej Moravy, ale mali zásadný vplyv aj na vývoj a formovanie nášho národného spoločenstva.

My Slováci sa nevelmi zaujíame o svoje dejiny. Svoje poznanie sme obmedzili na sprostredkované výklady a súvislosti ostávajú nepoznané. Je preto takmer nemožné stavať základy národného povedomia a historického vedomia národa na chabom poznaní vlastnej minulosti a navyše, keď každý náznak národnej hrdosti je posudzovaný ako negatívny a nacionalistický. A pritom už spomínaný pápež Ján Pavol II.

veľmi často vo svojich vystúpeniach zdôrazňoval, že zdravá úcta k národu nie je anachronizmom ani neznášanlivým nacionalizmom, ale príspevkom k pestovaniu pravých hodnôt jednotlivých národných spoločenstiev a k ich symbióze v spoločnej rodine národov.

Slovensko potrebuje seriózne poznanie svojej minulosti, aby najmä mladí ľudia dokázali na týchto serióznych poznatkoch stavať svoje národné povedomie. No časť slovenských intelektuálov, historikov aj politikov akoby ešte stále nedokázala uniesť bremeno samostatnosti a hrdosti suverénneho občana Slovenskej republiky. Ako sa potom chceme stať plnoprávnymi euroobčanmi, keď máme problémy s vlastnou uvedomelosťou?

■ MÍNUSY UVEDOMENIA

Napriek tomu, že už štvrtstoročie žijeme vo vlastnom štáte, slovenské národné povedomie stále prebýva v úkryte nášho vedomia. To nás privádza k zamysleniu, ako sa my Slováci staráme, ako pestujeme svoje národné tradície. Národné tradície majú schopnosť uchovávať a rozvíjať pamäť národa, lebo nič sa nastalo neutrží vo vedomí, v láske a úcte ľudí.

Národu neslobodno žiť zo dňa na deň, píše Alexander Matuška, „potrebujeme sa dostať z heslovitého chápania svojej minulosti, z obyčaje, že sa svojou minulosťou oháňame, že ju však nepoznáme“. Prvým predpokladom a postojom, ktorý si musíme v 21. storočí zvoliť, je kontinuita ako schopnosť prebrať s pamäti národa všetko produktívne a podnetné, čo možno rozvíjať a obohacovať. A práve pamätné dni, ako je aj tento deň sviatku svätých Cyrila a Metoda,

Svätí solúnski bratia Konštantín Cyril a Metod na ilustrácii akademickej maliarky Edity AMBRUSOVEJ z reprezentatívneho vydania básne Proglas vo Vydavateľstve Perfekt v roku 2004.

sú pre nás potvrdením nášho oprávneného nároku byť hrdými nositeľmi tradície, ktorej sme dedičmi.

Cyrilo-metodská tradícia je našim základným duchovným pilierom, je výnimočnou kontinuitnou historickou tradíciou, ktorá stála pri zrode a formovaní slovenského národa. Je našim celonárodným dedičstvom a majetkom. Je preto prirodzené, že je ukotvená aj v Preambule najvyššieho zákona nášho štátu – Ústavy Slovenskej republiky. Je to tradícia, ktorá má legitímne právo na život a dnes sme svedkami jej životaschopnosti. Ale najmä je dôkazom toho, že má svojho nositeľa – nás slovenský národ.

BESEDNICA

Aj keď si to mnoho ľudí neuvedomuje, často práve komunálna politika ovplyvňuje život človeka podstatne viac ako iné voľby. Komunálky sú u nás už roky v tieni parlamentných volieb, ale boj o primátorský post v hlavnom meste je výnimka. Tieto voľby si nemôže dovoliť vypustiť nijaká relevantná politická sila, pretože okrem skutočnosti, že sa „počíta“ mať svojho človeka na čele hlavného mesta, je to veľmi dôležitý post aj v rámci celoštátnej politiky. V súčasnosti sme v období, keď sú už všetci relevantní kandidáti viac-menej známi.

Bratislavský primátorský rébus

Svoj zámer kandidovať ohlásil ako prvý Matúš Vallo, architekt a hudobník. Na rozdiel od rôznych pseudocelebrit sa Bratislave venuje dlhodobo a systematicky. Postavil sa na čelo početného tímu ľudí, ktorý sám sformoval, na vývoj Bratislavy má jasný názor, ucelenú predstavu, ktorú zhmotnil v obsiahlej publikácii a jej oklieštenú verziu bude distribuovať do všetkých bratislavských domácností. Spomenuté skutočnosti vytvárajú dojem, že je to kompetentný kandidát s jasnou predstavou. V jeho neprospech hovorí skutočnosť, že v komunálnej politike zatiaľ nepôsobil, niektoré jeho vizie sú utopické, okrem Starého Mesta je relatívne neznámy a okrem začínajúceho Progresívneho Slovenska za ním nestojí žiadna relevantná politická sila.

To naopak vajnorský starosta Ján Mrva má za sebou celé spektrum pravicových strán – kandidovať bude s podporou koalície SaS, OĽaNO, SME RODINA. Na rozdiel od Vallo má skúsenosti s komunálnou politikou a celkom úspešne bodoval aj v župných voľbách. Jeho najväčší handicap je v tom, že sice má skúsenosti s riadením mestskej časti, ale tej najmenej, a je dôvodná pochybnosť, či by skok z Vajnôr do „veľkej Bratislavy“ zvládol.

Ďalším z kandidátov je exriaditeľ RTVS Václav Mika. V čase, keď odchádzal z vedenia tejto verejnoprávnej inštitúcie, mal deklarovanú podporu od všetkých opozičných strán. Je však otázne, či sa mu podarí ísť v šlapajach Richarda Rybníčka, ktorému sa post riaditeľa televízie podarilo vymeniť za kreslo primátora krajského mesta. V jeho neprospech hovorí v podstate nulová skúsenosť s riadením samosprávy. No a nebol by to Hlina, ak by do pravicových vôd nezasial rozkol. Na rozdiel od parlamentnej opozície sa rozhodol, že KDH v Bratislave postaví vlastnú kandidátku Caroline Liškovéj. Táto atraktívna kráska má sice silný osobný príbeh, ale nulová skúsenosť v komunálnej či vôbec v akejkoľvek politike.

No a nakoniec zatiaľ ako posledný z relevantných kandidátov ohlásil svoju kandidatúru súčasný primátor Ivo Nesrovnal. Veľké výsledky za sebou nemá, navyše sa dokázal dokonale rozvadiť so zastupiteľstvom, čo jeho nádeje na úspech veľmi problematizuje. Dnes vieme, že Milan Ftáčnik v týchto primátorských voľbách kandidovať nebude, tak sa čaká, koho a či vôbec niekoho vládny Smer postaví do primátorských volieb. Mať svojho kandidáta v hlavnom meste je povinná jazda.

Roman MICHELKO

Gorazdov Močenok sa už prihlásil tradičnou cyrilo-metodskou akadémiou

V minulosti sú naše korene, v budúcnosti koruna

Text a foto: Veronika BILICOVÁ

Gorazdov Močenok vďaka iniciatíve Miestneho odboru Matice slovenskej Močenok myslí aj na vzdelávanie a poznanie vlastných koreňov tunajších študentov, preto jeho dlhoročným projektom, ktorý v tomto roku tradične predchádzal už XXVI. ročníku Celonárodného festivalu kresťanského divadla, je cyrilo-metodská akadémia.

Bývalá úspešná pedagogička a súčasná predsedníčka matičného odboru Jolana Lenčéšová každoročne organizuje akadémiu so zameraním na mládež a zvyčajne sa zameria na žiakov miestnej ZŠ, keďže v spolupráci so Združením slovanskej vzájomnosti sa organizátori usilujú práve tunajším školákom zdôrazniť prepojenosť miesta, kde žijú a ktoré je ich rodiskom, s významnými historickými udalosťami spojenými s pôsobením svätých Konštantína-Cyrila, Metoda a jedného zo sedempočetníkov – svätého Gorazda, ktorý podľa všetkého bol práve odtiaľ.

Tohtoročná akadémia sa uskutočnila 19. júna 2018 a bola zároveň otváracím podujatím XXVI. ročníka Celonárodného festivalu kresťanských divadiel Gorazdov Močenok. V Kostole sv. Klimenta v Močenku v úvode privítala hosti a žiakom sa prihovorila predsedníčka J. Lenčéšová. Význam jubilea 1150. výročia od vzniku staroslovenčiny za štvrtý liturgický jazyk vo svojej prednáške

Do lavíc v Kostole sv. Klimenta v Močenku počas cyrilo-metodskej akadémie, ktorá predchádza Celonárodnému festivalu kresťanského divadla Gorazdov Močenok, už tradične prichádzajú niekoľko rokov žiaci miestnej základnej školy.

Svojou prítomnosťou a najmä recitáciou podujatie ozdobila herečka Ida RAPAIČOVÁ.

zdôraznil podpredseda Združenia slovanskej vzájomnosti Stanislav Bajanič. Predsviatočné obdobie blížiaceho sa festivalu Gorazdov Močenok svojou prítomnosťou ozdobila herečka a recitátorka Ida Rapaičová. V jej recitátorskom podaní zaznela prvá báseň Slovanov a Slovákov Proglas v staroslovenčine spolu so simultánnym prekladom. I. Rapaičová slovami: „V minulosti sú naše korene

a v budúcnosti naša koruna,“ študentom zdôraznila aj proces kodifikácie nášho jazyka a uvedomenie si, že ide o neustále živý, vyvíjajúci sa organizmus. Jedinečnú možnosť vypočuť si ako znela staroslovenčina pred tisíc rokmi cez predslov k evanjeliu doplnili organizátori o prednes básne, ktorú nám závidí celý svet – Cyrilometodiádu Jána Hollého. A opäť v nezabudnuteľnom podaní

Idy Rapaičovej. Cyrilo-metodskú misiu na našom území študentom priblížilo aj premietanie dokumentárneho filmu. Akadémia sa konala s finančnou podporou Matice slovenskej a podporou obce Močenok a Farnosti Močenok.

XXVI. ročník Celonárodného festivalu kresťanského divadla Gorazdov Močenok sa v Močenku uskutoční od 25. do 29. júla 2018 v Močenku.

Zrážka národných štátov s európskou globalizáciou a multikulturalizmom

Čo prezrádza česká a nemecká politická kríza

Dušan D. KERNÝ – Karikatury: Lubomír KOTRHA

Na prahu leta nám vždy deň slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda, spolupatrónov Európy, pripomenie nielen deň voľna, ale aj hodnoty pevne ukotvené v slovenskej literatúre od najstarších čias. V povedomí verejnosti sa cyrilo-metodské miesta z archeologických nálezísk stávajú pútnickými miestami...

Slovanskí vierozvestcovia sú späť s tým, čo dnes nazývame európske hodnoty, sú súčasťou národnej identity zhodnej s identitou európskou. Aký obraz však poskytuje európska scéna dnes?

■ VÍR ROZPAKOV

Sme svedkami politického virvaru či už v Bruseli, alebo v Berlíne. Veľkolepý Černínsky palác v Prahe – miesta, ktoré si pamätajú Vladimíra Clementisa, práve tak ako aj najdlhšie slúžiaceho čs. ministra zahraničných vecí Slovák Bohuslava Chňoupku, počas éry ktorého bývalá federácia podpísala prelomové dohody s Rakúskom, Nemeckom, no najmä so Svätou stolicou – s Vatikánom – o zriadení slovenskej cirkevnej provincie a dohodu o navrátení niekoľkých ton desaťročia zadržaného čs. zlata z USA v hodnote dvestopäťdesiat miliónov dolárov! Za Chňoupku pribudlo „vo federácii“ sedemnást' slovenských veľvyslancov a odrazu je tento rezort bez pána. Česko s jeho ministrami zahraničných vecí, ktorí vyrokovali vstup do NATO s veľkým predstihom pred Slovenskom, tak toto Česko nemá pri nástupe novej Babišovej vlády, ktorá sa rodila vyše pol roka, ministra zahraničných vecí!

■ TVÁR PRE ZAHRANIČIE

Pre krajinu našich susedov to je, ako keby nemala tvár pre zahraničie; ved' komu vlastne budú iní ministri volať, kto má v Prahe príslušné telefónne číslo vo vzťahu k zahraničiu? Praha bez ministra ako keby nám hovorila, že sa dnes dá všetko zúradovať, lebo sa rozhoduje vlastne v Bruseli, v EÚ a v NATO a doma na ministerstvách sa „len uraduje“ a všetko dôležité vybaví predseda vlády. Najmä v situácii, keď Česko chce

čo najväčšmi posilniť svoje pozície v Severoatlantickej aliancii NATO a za sto miliárd zostavilo najambicióznejší plán pre českú armádu. To, že ministerstvo zahraničných vecí, kedysi povestné „zamini“, má teraz len správku, tak to tu ešte v ére samostatnosti nebolo.

■ HANBA V STOROČNICI

V období, keď si pripomíname storočnicu vzniku čs. štátu a v rámci toho nesmierny význam toho, čo vykonali Slováci, trebárs Štefánik či Osuský ako diplomati, ako ľudia, ktorí formovali zahraničnú politiku – teda, keď si pripomíname obrovský význam zahraničnej politiky a ľudí, ktorí ju robili, či už Česi alebo Slováci, alebo aj vojaci v légiách a slovenskí krajanovia za morom množstvom dolárov na podporu spoločného slobodného štátu, Česi neobsadia Černín, kancelária v jednom z najväčších palácov na Loretánskom námestí na Hradčanoch nemá pána, uraduje tam niekto, kto ministrom nie je!

Pritom pohľad na dnešnú Európu ukazuje, že aj Česi ho potrebujú, lebo

roboty je v oblasti zahraničnej politiky nad hlavu. A v takej situácii sa predstaviteľia vládnych strán – a osobitne prezident – rozhodnú, že budú robiť zahraničnú politiku ako vedľajšie zamestnanie? Nemožno preto neklásť mnoho dotieravých otázok práve v roku výročí o štáte hrdiacom sa, že je v srdci Európy a dosť výrazne určuje jej tep.

■ NEMECKÁ KAŠA

Česká epizóda, ktorá v skutočnosti v zahraničí nikoho zvlášť nevzrušuje, je pozoruhodná preto, na akom pozadí nemeckej mocenskej krízy a zápasu sa odohráva. Horúca nemecká kaša zaujíma doslova celý svet. Denne sa mení jej receptúra; nová nemecká koalícia, ktorá vznikla po namáhavých polročných rokovaniach, po sto dňoch od svojho vzniku sa navonok i vnútorne rúca. Čitateľ týchto riadkov bude už možno vedieť viac konkrétností, ako autor pri písaní týchto riadkov piateho júla na deň sv. Cyrila a a Metoda. Stále si však pripomínajme, že sú to patróni Európy...

Nemecká kríza je súčasťou krízy

európskeho procesu globalizácie a liberalizácie. Veľké strany zanikli, ako trebárs v Taliansku, a k moci, do vlády sa dostali strany eurokritické, antiglobalistické. Veľké strany sa porúčali aj vo Francúzsku, prezident Macron sa dostal k moci s novou stranou, vlastne hnutím. V Rakúsku sa dostala k moci strana s dlhou tradíciou eurokritizmu a národovectva. A teraz vidíme podobný proces v Nemecku s jeho dlhou federálnou tradíciou a so stabilnou demokraciou postavenou na silných ľudových stranách.

Jedna z nich – sociálna demokracia, sa doteraz nespamätala z druhej porážky vlni vo voľbách. A teraz tápe, lebo síce je vo vládnej koalícii, ale v spore medzi Mníchovom a Berlínom.

■ SESTERSKÁ ZVADA

Medzi Horstom Seehoferom a Angelou Merkelovou, medzi „sesterskými“ stranami – bavorskou CSU, ktorá je tam pri moci vyše polstoročia, a CDU – vypukol nečakané prudký spor. A to pod zámienkou, ako naložiť s migrantmi,

ako ich vracat' tých nechcených do iných štátov, kde požiadali o azyl. Všetci poukazujú na to, že Seehoferovi ide o to, aby v krajinových voľbách získal čo najviac podpory a odčinil tak obrovský pokles voličskej priazne v minulých celonemeckých voľbách vlni v septembri 2017. Ale podstata je v tom, že sa dáva zdôrazňujú národné, bavorské.

Aj v Nemecku sa ukázalo, že celá doterajšia európska politika nenašla rovnováhu medzi národným a spoločným, európskym. Obavy pred nárastom parlamentných pozícií Alternatívy pre Nemecko (AfD), označovanej za populistickú, sú práve také, aké sú pozície podobných strán v Taliansku a inde v Európe. Je to daň za to, že celé dlhé roky, najmenej posledné tri, od veľkej vlny v roku 2015, Európa nevedela nájsť riešenie. A teraz zrazu ako keby vstala z mŕtvych a na jednej dlhej schôdzke na najvyššej úrovni, po jednej dlhej noci rokovanií akože dosiahla dohodu o spoločnom stanovisku...

■ KVÓTY V LUFTE

Roky trvali vyhrážky o krátení europeňazí pre tých, ktorí sa budú vzpierať povinným kvótam, kým sa odrazu v priebehu poslednej júnovej noci rokovanií ukázalo, že kvóty sú mŕtve a nikto sa o nich nebvá.

Sme svedkami krízy veľkých strán a z toho si musíme zobrať poučenie o potrebe súdržnosti a zničujúcej zhubnosti mediálnych vojen ostrých slov. To, čo vidíme, je kríza spoločnej európskej politiky vo všeobecnosti, a nemeckej zvlášť. Položme si kľúčovú otázku: aká bude nemecká politika po tejto kríze? Ako urputný mocenský boj plný podrazov a tvrdých slov, dlhých mediálnych vojen, ktoré nekresťansky rozvrátili doterajšie politické súžitie kresťanských strán – bavorskej CSU a federálnej CDU, zmení politickú scénu?

Po tejto kríze budú politici iní. Otázka je, ako ich kríza zmení a ako zmení Nemecko. Aké budú vlastne tie spoločné hodnoty, aké budú spoločné európske hodnoty v ére, keď je zrejme, že ani jeden štát si neporadí výlučne sám, a na druhej strane globalizovaná liberálna Európska únia doteraz nenašla spôsob, ako rešpektovať národné, teda to, čomu ľudia rozumujú, čo je im blízke a nechcú, aby to zaniklo.

Riešenie grécko-macedónskeho sporu dostalo jasné kontúry

Macedónska vláda vymenila niečo za nič

Martin JARINKOVIČ – Foto: TASR/AP

Svet obleteli zábery vysmiatej tváre premiérov Macedónska a Grécka, ktorí 17. júna 2018 na brehu pohraničného Prespanského jazera podpísali dohodu, ktorá má podľa médií hlavného prúdu priam zázračne vyriešiť dlhoročné problematické vzťahy dvoch susedných krajín. Ako to však býva, nič nie je také jednoduché, ako sa na prvý pohľad zdá, a nijaká dohoda nemôže uspokojiť všetkých.

To, o čom sa pred poslednými parlamentnými voľbami v Macedónsku len špekulovalo, dostáva postupne jasné kontúry. Po tom, čo socialistická vláda Zorana Zaeva pretlačila cez Národné zhromaždenie zákon, ktorý zavádza používanie albánčiny ako rovnocenného jazyka v úradnom styku v rámci celého územia štátu, sa na rad dostalo riešenie základného problému macedónskej existencie posledných takmer troch desaťročí – spor o názov štátu s Gréckom.

■ ROZHODNE REFERENDUM

Po novom by sa tak Macedónsko malo nazývať Severným Macedónskom. Lenže podobne ako v prípade zákona o používaní jazykov, ktorého uplatnenie v praxi dosiaľ blokuje prezident Gjorgje Ivanov tým, že ho odmietol podpísať napriek opätovnému prelomeniu jeho veta parlamentom, aj v prípade najnovšej dohody dvoch premiérov spor o názov nie je ani zďaleka vyriešený. Socialisticko-albánska väčšina v Národnom zhromaždení síce dohodu promptne schválila, rozhodujúci však bude výsledok referenda, ktorý rozhodne zároveň aj o predčasných voľbách

v prípade, ak by sa väčšina zúčastnených voličov vyjadрила záporne.

Podľa doterajších prieskumov verejnej mienky väčšina macedónskej populácie bola proti zmene názvu krajiny. Hlavnú bázu odporu predstavuje konzervatívna, dnes opozičná vnútoromacedónska revolučná organizácia – Demokratická strana macedónskej národnej jednoty (VMRO-DPMNE). Macedónski národní konzervatívci dohodu vnímajú za hanebnú kapituláciu a „úspech“ Zorana Zaeva za akt velezrady. Situácia nie je jednoduchá ani v susednom Grécku, kde opozícia, nacionalistické kruhy a Grécka pravoslávna cirkev nie sú spokojné s „ústupkami“ Tsiprasovej vlády, ktorá na rozdiel od väčšiny pospolitých Grékov súhlasila s ponechaním názvu Macedónsko v názve severného suseda. Nevôľu v nacionalistických kruhoch vyvolal aj fakt, že Alexis Tsipras Macedóncom blahoželal ponechal slobodnú vôľu na sebaurčenie. Čiže dohodou fakticky grécka strana prvý raz formálne uznala existenciu macedónskeho národa a macedónskeho jazyka. Macedónci tak budú môcť zostať Macedóncami a ich jazyk bude môcť ostať macedónsky bez prídavku.

■ POTUPNÁ KONVENCIA

Táto skutočnosť však nič nemení na potupnosti celej dohody, najmä ak si ju premietneme v celej jej chronológii – od vynútenej zmeny štátnej vlajky v roku 1995 cez nateraz dohodnutú zmenu názvu a z nej logicky vyplývajúce ďalšie zmeny: ústavu a hynou počnúc a názvami štátnych inštitúcií končiac. Zmena sa dotkne každého

AKTUÁLNE

občana Macedónska – každý si bude musieť zmeniť osobné doklady. Celá dohoda dostáva ešte jednu dimenziu, ak zoberieme do úvahy celkový objem peňazí, ktorý bude musieť štát zo svojho rozpočtu vynaložiť na zavedenie všetkých zmien do praxe. Ako býva dobrým zvykom, dá sa očakávať, že na štátnych zákazkách si budú môcť privyrobiť tie správne podnikateľské kruhy.

Známy macedónsky publicista Vasko Eftov poukázal na skutočnosť, že Zoran Zaev ako prvý macedónsky politik po dvadsiatich siedmich rokoch sporu o názov krajiny odstúpil od základnej macedónskej tézy – dvojitej formuly. To jest dvojakého názvu štátu – jedného ústavného pre

Premiéri Grécka a Macedónska si na zvitanie a „veľký deň“ podpisujú vzájomnej dohody vybralí netradičné kulisy jazera Prespa.

domáce použitie v podobe Republika Macedónsko a druhého pre komunikáciu navonok, ktorý by bol stanovený po kompromise s Gréckom. Zaev to obrátil a zámenou za prísľub skorého členstva v NATO a EÚ chce zmeniť ústavu a kompromisom so susedmi zaviesť doma názov, aký im bude vyhovovať. Bývalá ministerka zahraničných vecí Macedónska Ilinka Mitreva riešenie sporu o názov okomentovala tak, že Macedónsko oproti bežnej logike rokovanií, kde sa niečo vymieňa za niečo, teraz vymieňa niečo za nič. Jej slová nepriamo potvrdil aj grécky minister zahraničia Nikos Kotzias, ktorý pred domácimi kritikmi dohodu obhajoval tým, že Grécko ňou získalo niečo a nedalo za to nič.

■ NEPOKOJE V ULICIACH

Zlost' si časť Macedóncov okamžite vybýjala v uliciach. Vo večerných hodinách 17. júna v Skopje sa demon-

štranti dostali aj do potýčok s políciou, pričom tá na rozohnanie davu použila slzný plyn. Bruselské kruhy sa v reakcii na túto udalosť nechali počuť, že demokracia sa nerealizuje násilím. Na rozdiel od majdanských udalostí táto reakcia nebola kritikou násilia polície proti demonštrantom, ale naopak násilia demonštrantov proti polícii. Ak vezmeme do úvahy, že celý proces riešenia „macedónskej krízy“ od svojho začiatku cez pestrofarebnú revolúciu a inštaláciu povolnej Zaevovej vlády až po jej trpké finále prebieha v réžii EÚ, stanovisku Bruselu sa nemožno čudovať. Tak ako sa nemožno čudovať ani veselým tvárom vrcholných eurobyrokratov blahosklonne sa prihládajúcim slávnostnému aktu znásilnenia jednej suverénnej krajiny. Inak sa totiž vydiaranie Macedónska, že vstupenkou do EÚ je zmena názvu, ani nedá nazvať.

Manželstvo definuje právo ako celoživotné spoločenstvo muža a ženy

Oslava výstrednosti opäť na Slovensku

Ludovít ŠTEVKO – Foto: internet

Bratislava bude opäť svetové mesto. Spoločenstvo lesbičiek, gejov, bisexuálov a transgender osôb (LGBT) 14. júla hrdo oslaví svoju sexuálnu orientáciu pod názvom Dúhový Pride (pride = hrdosť). Pri pohľade na tú dúhovú zmesku rôznorodých ľudí a ich obdivovateľov sa tak ako po iné roky človek neubrání dojmu, že ide v prvom rade o exhibíciu – dnes už nikým a ničím neregulovanú túžbu ukázať sa. Jediné, čo doteraz chýbalo v bratislavských uliciach, bola vyzývavá nahota, ktorá vždy priťahuje pozornosť na podobných vychýrených podujatiach na námestiach Kodane, na kanáloch Amsterdamu či na krásnom modrom Dunaji vo Viedni.

V slovenskom hlavnom meste menšinová populácia, odmietajúca akt rozmnožovania, tak ďaleko nešla a asi ani nepôjde. Aj zahraniční gejovia a lesbičky, ktoré budú medzi pochádzajúcimi, možno vedia, že sme predsa len kresťanská krajina, ktorá by ťažko niesla exhibicionizmus polonahých či vyzlečených LGBT.

■ PÁČIA OTVORENÉ DVERE

Zaujímavé je, že aj v krajinách, ako je Holandsko, sa konajú pochody či skôr farebné plavby na člnoch za rodovú rovnosť, aj keď tam sú manželstvá osôb rovnakého pohlavia legálne a zákonom je povolená aj adopcia detí týmito osobami. O čom sú teda veľkolepé dúhové oslavy v Amsterdame, Berlíne a iných európskych mestách, ak nie o propagácii homosexuality? Otázku možno položiť aj tak, čím sú motivované tieto výstrednosti, prečo osoby patriace k početnej malej spoločenskej skupine propagujú na našom kontinente homosexualitu, keď v modernej Európe ju už dávno nediskriminujú, neodsudzujú ako v niektorých islamských krajinách alebo v niektorých štátoch USA?

Nechajme bokom nezodpovedané otázky – homosexualita je medzi nami, sprevádza ľudstvo od kolísk, odsudzovať ju, ale aj propagovať je scestné. Aj vtedy, ak Dúhový pochod v Bratislave podporia domáce herecké hviezdy a neoliberalní politici i političky a zúčastní sa na ňom excelencie viacerých veľvyslanectiev európskych krajín

Zaujímavosťou je, že dúhové pochody homosexuálnych skupín sa stále organizujú aj v krajinách Európy, kde je priznané manželstvo homosexuálnych párov a adopcia detí. O čom im teda ide?

akreditovaných u nás. Akoby svitalo na novú Internacionálu, akoby bolo prejavom výsostnej solidarity, ak sa všetci vydáme na Dúhový pochod. Alebo LGBT všetkých krajín spojte sa proti heterosexuálnej väčšine a proti tradičnej rodine?!

■ ZÁSADA ROVNOSTI

Ak chcú homosexuáli k naplneniu svojich práv úradne potvrdiť

manželský zväzok, potom ide o požiadavku nadštandardných práv. Ide o legalizáciu homosexuálneho manželstva ako alternatívy prirodzenej rodiny, čo nemá nič spoločné so zásadou rovnosti. Právnik Martin Dilong o tejto problematike napísal: „V prípade, ak dávame na jednu úroveň manželstvo a registrované partnerstvo, porušujeme túto právnu zásadu rovnosti pred zákonom.

Nejde totiž o rovnaké veci. Manželstvo je definované ako celoživotné spoločenstvo muža a ženy, kde prirodzene dochádza k počatiu a výchove detí.“ A sme pri koreni veci: zásadu rovnosti musíme aplikovať vždy, ak sa zákon vzťahuje na rovnaké situácie. Homosexuálne registrované partnerstvo a prirodzené manželstvo muža a ženy budú vždy diametrálne rozdielne situácie, kým bude ľudstvo vyznávať svoju prírodnú i duchovnú podstatu.

Stručné právne stanovisko zámerne nezahŕňa tradičné morálne a náboženské hľadisko na problém manželstva osôb rovnakého pohlavia, hoci na náboženské presvedčenie väčšiny obyvateľstva na Slovensku musí prihliadať aj štát. Návrh zákona z dielne strany SAS z roku 2012, aby sa registrované partnerstvo osôb rovnakého pohlavia uvádzalo ako rodinný stav, už raz v slovenskom parlamente neprešiel. Jedna z predkladateľiek zákona Lucia Nicholsonová vtedy odkázala „spiatocníckym“ poslancom NR SR, že prídu na rad aj adopcie detí homosexuálnymi pármami, a poslanec Poliačik sa vytasil výkonom hodným na zapamätanie, že aj „Kristus by hlasoval za registrované partnerstvá“. Právnu normu však nepodporilo až deväťdesiat percent zákonodarcov, čo bolo pre liberálov nečakané fiasko.

■ ČO HOVORÍ...

Zdá sa, že situácia spred šiestich rokov sa v NR SR bude opakovať. Po Dúhovom Pride avizuje poslankyňa SAS Natália Blahová ďalší pokus o presadenie zákona o registrovaných partnerstvách do slovenskej legislatívy napriek tomu, že v platnej novele ústavného zákona je zakotvené, že „manželstvo je jedinečným zväzkom medzi mužom a ženou“, ktorý „Slovenská republika všestranne chráni a napomáha jeho dobru“. Mali by si to uvedomiť nielen poslanci ako Blahová, Ďuriš Nicholsonová či Poliačik, ale aj verejná ochrankyňa práv Mária Patakyová, ktorá si ctí dúhovú vlajku rovnako ako vlajku Slovenskej republiky.

Voliči pravdepodobne skoro pozmenia smer európskej politiky

Personálne rošády v inštitúciách Bruselu

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V priebehu budúceho roka sa uskutočnia voľby do európskeho parlamentu. Podľa výsledkov parlamentných volieb v niektorých členských štátoch, kde do ich národných parlamentov sa dostali aj doteraz nepoznané politické strany a hnutia, ktorých spoločným programom je populizmus a nesúhlas s doterajším fungovaním vrcholových inštitúcií EÚ, sa diskutuje všeličo. Nikto nepochybuje, že to určite ovplyvní aj budúce personálne obsadenie európskeho parlamentu. Navyše, v budúcom roku sa končí okrem päťročného funkčného obdobia európskych poslancov aj 2,5-ročné funkčné obdobie predsedu európskeho parlamentu Antonia Tajaniho, 2,5-ročné funkčné obdobie predsedu Európskej rady Donalda Tuska, päťročné funkčné obdobie predsedu Európskej komisie Jean-Clauda Junckera a tiež osemročné funkčné obdobie prezidenta ECB Maria Draghiho.

A preto hovoriť o nejakých zásadných reformách vo fungovaní spomínaných európskych inštitúcií a eurozóny sa dnes pokladá za predčasné. Skôr by sa terajší vrcholoví európski politici mali v personálnej agende zaoberať znižovaním počtu európskych poslancov a ich poradcov vrátane počtu eurokomisárov z doterajších dvadsiatich ôsmich na iný počet, kde by sa uplatnilo striedanie zo všetkých členských štátov na základe rotačného princípu. V záujme znižovania nákladov európskych daňových poplatníkov by sa konanie zasadnutí európskeho parlamentu malo uskutočniť len v jednom meste, a nie ako doteraz v dvoch mestách – v Bruseli a Štrasburgu.

■ OSLABENIE PILIERA ÚNIE

Jeden zo základných pilierov fungovania Únie je okrem iného aj voľný pohyb pracovných síl, s ktorým doteraz neboli problémy. Tisíce Slovákov pracuje na Britských ostrovoch, keďže doma prácu nenašli, samo-

zrejme za vyšší plat, ako by dostávali za rovnakú prácu doma, ale nižší, ako poberajú za rovnakú prácu ich britskí kolegovia. Okrem nižšieho zárobku však dostávajú na svoje deti doma rovnaké sociálne dávky ako britskí zamestnanci na svoje deti, hoci majú výrazne vyššie životné náklady. Britské firmy tým získavajú aj konkurenčnú výhodu, ktorá sa tak premieta do ich ziskov a napokon aj do rastu HDP. O tom, že britský sociálny systém bol v niektorých prípadoch aj zneužívaný a bol dôvodom, prečo väčšina britských voličov sa v referende rozhodla pre odchod z EÚ, sa nepochybuje. S niečím podobným však prichádza aj rakúska vláda, ktorá napriek rovnakým percentuálnym sadzbám zo mzdy bude od nového roka zahraničným občanom pracujúcim v Rakúsku, a teda aj Slovákom, krátiť sociálne dávky na ich deti žijúce za hranicami. Či takto budú postupovať i ďalšie okolité krajiny, nebudeme špekulovať, ale s nejakými zmenami v doterajšom

neobmedzenom voľnom pohybe osôb v rámci EÚ treba počítať.

Navyše západné vlády začali ochraňovať svoj domáci trh práce aj tým, že ich spoločnosti musia vyplácať zahraničným zamestnancom rovnakú mzdu, ako by vyplácali aj domáci, keďže čoraz častejšie nemohli domáci nájsť zo spomínaných dôvodov zamestnanie, a tak boli odkázaní aj na podporu v nezamestnanosti. Podobným opatrením už prichádza aj EÚ, ktorá začala presadzovať, aby všetci zamestnanci v Únii boli vo všetkých členských krajinách za rovnakú prácu odmeňovaní rovnako. Zamestnávanie osôb z tretích krajín sa od mája tohto roka riadi u nás novelou zákona o službách zamestnanosti, ktorý umožňuje ich zamestnať len na pracovnú zmluvu alebo na základe vnútropodnikového presunu zamestnanca, ktorý v zahraničnej firme musí byť zamestnaný aspoň šesť mesiacov. Pri vysielaní pracovníkov do iných členských štátov EÚ platí, že musia mať rovnaké mzdové a sociál-

ne výhody ako zamestnanci v štáte, do ktorého je domáci zamestnanec vyslaný, s výnimkou šoférov, ktorí väčšinu pracovného času brzdia celou Európou.

■ VOĽNÝ POHYB

Na slovenskom pracovnom trhu je čoraz horšia situácia, nielen pokiaľ ide o chýbajúce počty zamestnancov, ale aj o odchod šikovnejších študentov na zahraničné školy, predovšetkým na české stredné a vysoké školy. Zvyčajne sa späť po skončení štúdia nevracajú, aj keď v poslednom období sa zvyšuje počet i zahraničných študentov najmä na slovenských vysokých školách. V tejto oblasti neprijíma EÚ nijaké opatrenia, práve naopak otvárajú sa a hľadajú stále novšie možnosti štúdia na zahraničných školách cez riadne registrované sprostredkovateľské agentúry s možnosťou získania štipendia, pričom v niektorých štátoch, napríklad v Dánsku, je štúdium aj pre zahraničných študentov zadarmo.

NA MARGO

Posledný preddovolenkový samit najvyšších výkonných predstaviteľov všetkých členských štátov EÚ, týkajúci sa najmä migrácie, dopadol tak, ako väčšina z nás predpokladala. Vyriešiť taký závažný problém za jeden deň, a to pred nástupom politikov na dovolenky – pri ich terajších aj domácich politických úlohách – sa sotva dá. Zamietol síce niektorými členskými krajinami presadzovaný povinný systém kvót, ktorého nesplnenie malo byť trestané aj sankciami, ale na druhej strane sú jeho deklarácie, ľudovo povedané, ani ryba, ani rak. Všetci posúďte...

Ani ryba, ani rak

V severných štátoch Afriky aj v spolupráci s OSN sa vraj majú zriaďovať utečenecké tábory. Lenže vlády týchto štátov, podľa reakcií, o tom skôr nič nevedia, a tak sa musí s nimi ďalej rokovať. Zatiaľ je teda tento zámer bez rozhodujúceho súhlasu. O tom, že jeho prípadné schválenie bude stáť európskych daňových poplatníkov nemalé peniaze, nikto nepochybuje. V týchto záchytných zónach sa majú migranti sústreďovať a následne sa má posudzovať ich nárok na azyl a až potom na základe ich žiadosti sa rozhodne, či ostanú v Európe v konkrétnej krajine, ktorá im bude určená, alebo ich pošlú späť. Nebudú si môcť ako doteraz krajinu ďalšieho pobytu a pôsobenia vyberať. Podobné strediská pre migrantov môžu dobrovoľne zriaďovať na svojom území aj členské štáty Únie. V záujme zvýšenia solidarity medzi členskými štátmi Únie sa predpokladá, že niektoré z nich pomôžu odľahčiť doterajšou migráciou najviac zasiahnuté štáty, ako sú Grécko a Taliansko, a prevzmu do svojich stredísk časť ich migrantov.

V tejto súvislosti treba povedať, že samit akosi pozabudol, že budúce migračné centrá musia byť zriadené ako otvorené prevádzkarne v súlade s nariadením o ochrane detí tak, ako to vyžaduje Detský fond OSN, keďže je oprávnená obava zo zadržania detí. K zásadnej zmene má však dôjsť vo fungovaní agentúry Frontex, ktorá doteraz skôr monitorovala pohyb migrantov. Teraz po finančnom, personálnom a technickom vybavení sa bude od agentúry požadovať väčšie zapojenie do návratovej politiky. A tak okrem odsúhlasenia doterajších krokov Európskej komisie voči colnej politike amerického prezidenta, vraj v súlade s väčšou spravodlivosťou v medzinárodnom obchode, keďže sa USA vyhráža, že vystúpi zo Svetovej organizácie obchodu (WTO), a predĺžením ekonomických sankcií uvalených na Rusko o ďalších šesť mesiacov, je najväčším úspechom tejto schôdzky popri zrušení povinných kvót na prerozdelenie migrantov aj dohoda, že v budúcnosti každý nový navrhovaný úniový azylový systém môže byť prijatý len vtedy, keď s ním budú súhlasiť všetky členské krajiny EÚ bez akýchkoľvek sankcií.

Róbert HÖLCZ

POZNÁMKA

Volá sa Bratislavská, pripravovala sa celú jar a začiatkom júla získala práve v Bratislave aj podpisy tých, ktorí súhlasia s jej výzvami v oblasti poľnohospodárstva. Už v čase vzniku ju podporilo šesť poľnohospodárskych samospráv zo Slovenska, z Česka, Poľska, Litvy, Estónska a Chorvátska. Tento významný dokument dáva základ na všetky rokovania v rámci pripravovanej Spoločnej poľnohospodárskej politiky po roku 2020.

Zapadnutá deklarácia

Deklarácia má päť hlavných riešení. Prvým riešením je klade nie dôrazu na územné investície; druhým je zmena v zmyslení prijímateľov; tretím je stupňovanie investičnej schopnosti regionálnych a lokálnych autorít, ktoré musí byť koordinované s EÚ a národnými hospodárskymi cyklami; štvrtým návrhom riešenia je posilnenie dialógu a partnerstva medzi zástupcami riadiacich orgánov a prijímateľmi a posledným riešením je spájanie občanov, podnikov a investícií na regionálnej úrovni.

Rada poľnohospodárskych a potravinárskych samospráv veľmi zreteľne formulovala nesúhlas s legislatívnym návrhom k Spoločnej poľnohospodárskej politike na obdobie rokov 2021 – 2020. Vyjadrila sa k jeho podobe, v akej ho zverejnila Európska komisia. Z navrhnutého balíka finančných zdrojov s objemom tristošesťdesiatpäť miliárd eur je pre Slovenskú republiku vyčlenená suma 4,388 miliardy eura. Rada nesúhlasí s navrhnutou výškou finančných prostriedkov, ktorá by mala byť z európskych zdrojov okolo tristo miliónov eur nižšia, ako máme v súčasnom programovacom období. Podstatné preto teraz bude, akým spôsobom a pre koho sa tieto peniaze prerozdedia. Či sa k dotáciám dostanú skutočne len aktívni farmári, alebo budú naďalej výhodným zdrojom príjmu aj pre subjekty, ktoré neprinášajú pridanú hodnotu na vidiek vo forme vyššej zamestnanosti, chovu zvierat a potravinárskej produkcie.

Nemožno súhlasiť ani so zavedením degresivity priamych platieb od šesťdesiatšesť eur a s ich stropovaním vo výške stotisíc eur. Z legislatívneho návrhu vyplýva, že degresivita a stropovanie sa budú týkať všetkých druhov priamych platieb, teda hoci aj dobrovoľne viazaných platieb na podporu produkcie citlivých komodít. To však je pre poľnohospodárov demotivačné, popri tom že ekonomicky to nemá logiku.

„Preto budeme aj naďalej na európskej pôde presadzovať dobrovoľné stropovanie, kde si každá členská krajina vyberie, či stropovanie zavedie, alebo nie,“ informoval v mene Rady Emil Macho, predseda Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory.

(ib)

Proti neokolonizácii Slovenska zjednotením princípov a poctivosťou

Agrárnu doktrínu treba dostať do ústavy

Zhovárал sa Štefan ZLATOŠ – Foto: Štefan KAČENA

V časovom horizonte päť rokov možno do oblasti nášho poľnohospodárstva a rozvoja vidieka dostať dve až tri miliardy eur navyše. Treba iba využiť možnosti, ktoré máme, a ich kombináciou dosiahneme synergický finančný efekt. Aj to okrem iného povedal v rozhovore pre SNN, i na margo nedávnych protestov farmárov agrárny expert Peter BACO.

• Mali protesty „malých“ farmárov racionálnu stránku a ošoh pre celý agrosektor?

Za ostatné roky agrárny sektor nebol predmetom angažovania verejnosti. „Ticho pred búrkou“ naznačovalo, že bežnými formami a prostriedkami sa agrárna téma nedostane do centra záujmu verejnosti. Nečudo, že sa objavili poľnohospodári pod hlavičkou farmári, mladí aj zrelí, malí aj veľkí, slušní aj arogantní, akože spravodliví, ale tiež tí, čo si neplnia povinnosti. Je teda dobre, že sa o poľnohospodárstve začalo hovoriť. Na druhej strane však nie je dobré, že sa nepoužívajú reálne a racionálne argumenty. Že sa pod rúškom boja za spravodlivé formy farmárčenia ospravedlňujú poloprávdy, nepravdy a partokratické triky namiesto zjednotenia v boji proti neokolonizácii. Slovenská verejnosť to nevníma ako efektívne riešenie podstatných problémov.

• Akýmsi zaklínadlom sa stala „Košícká výzva“. Protestujúci tvrdia, že ministerstvo pôdohospodárstva ju už viac ako sto dní ignoruje, z agrozozortu zas tvrdia, že je už prakticky v našej legislatíve a najnovších opatreniach agrozozortu naplnená. Ktorý názor si vybrať?

Existuje jediný spôsob, ako túto dilemu vyriešiť. Istý bod za bodom tejto výzvy. Prebrať si ju a aj jedna strana i druhá strana, vecne musia vyargumentovať svoje pozície. Navzájom si tieto písomné pozície zoponovať a v druhom, prípadne nasledujúcich kolách hľadať a pokúsiť sa nájsť zhodné body, blízke stanoviská a definovať rozdielne postoje. Samozrejme za účasti všetkých samosprávnych organizácií.

• Zaujímavé je, že samosprávy združené v komorách sa od požiadaviek malých a stredných farmárov ak nie dištancovali, tak si držia

od nich rezervovaný odstup. Čo ich na tento postoj motivuje?

Mal som možnosť zúčastniť sa na viacerých podujatiach, kde „malí, mladí farmári“ sa často správali

ceými „užívateľmi“ sa priame platby neposkytli ani jednému žiadateľovi a na vyriešenie prípadného sporu sa využilo preukazovanie prenájmu, resp. vlastníctva. Ak by Slovensko

V mainstreamových médiách by ste márne hľadali zmienku o tom, že na Slovensku vrcholila žatevná práca, ale keď do hlavného mesta prišlo desať traktorov s protestujúcimi farmármi, boli z toho mediálne orgie.

arogantne, vyzývajú k nenávisti aj revanšu voči doteraz hospodáriacim poľnohospodárom. Nie je ľahké dohodnúť sa s tým, kto si sadá za stôl apriórne s neochotou dohodnúť sa. Dobrá vôľa spájať sily za spoločné záujmy je potrebná z oboch strán. Podobnú atmosféru sme predsa mali aj po roku 1989. Pravicoví politici, najmä z KDĽ, sa oprávnene dožadovali nápravy nespravodlivosti pri združstevňovaní. Viacnásobnou, trpezlivou komunikáciou sme dospeli k racionálnemu riešeniu.

• Ako je možné, že doteraz neprekázalo, ak niektoré bral dotácie na pôdu, ku ktorej nemal ani vlastnícky, ani nájomný vzťah?

Spoločná poľnohospodárska politika EÚ nepodmieňuje vyplácanie priamych platieb na jeden hektár pôdy preukazovaním vlastníckeho alebo nájomného vzťahu, ale preukázaním užívania pôdy. V prípadoch nárokovania si na priame platby via-

trvalo na preukázani vlastníckeho alebo nájomného vzťahu k pôde, neboli by sme dodnes dostali do nášho poľnohospodárstva stamilióny eur. Vláda SR musí teda prioritne zabezpečiť usporiadanie vlastníckych pomerov k pôde u nás s intenzitou, s akou sa to robilo do roku 1999.

• Je spravodlivé „stropovať“ agrodotácie podľa veľkosti podniku?

Som presvedčený, že je to nespravodlivé. Je to nešťastná forma zápornej motivácie. Niekomu potrestať menšou podporou len za to, že obhospodaruje väčšiu výmeru, pričom plní všetky produkčné, ekonomické, ekologické a právne požiadavky, to je predsa proti záujmom spoločnosti. Pozitívna motivácia je účinnejšia. Myslím si, že diskusia, ktorá o tom prebieha i v súčasnosti na Slovensku, jednoznačne potvrdzuje opodstatnenosť diverzifikácie agropodnikania v pestrej veľkostnej štruktúre.

Protesty poľnohospodárov poukázali na obchádzanú smutnú skutočnosť

O pôdu bojujeme, ale ju neobrábame

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Na Slovensku máme necelé dva milióny hektárov poľnohospodársky využiteľnej pôdy. Deväť desiatin z nej sa papierovo využíva na základe nájomných zmlúv. Slovo „papierovo“ treba podčiarknuť.

Necelé tri štvrtiny využitej poľnohospodárskej pôdy tvorí orná pôda. S vyše štvrtinovým podielom nasledujú trvalé lúky a pasienky. Od mája tohto roka musí byť každý jeden nájomný vzťah písomne deklarovaný formou nájomnej zmluvy.

Poľnohospodárska pôda je základnou komoditou v agrosektore. Doteraz nastavené znenie zákona často zneužívali špekulanti, aby získali poľnohospodársku pôdu na nepoľnohospodárske ciele alebo aby pýtali od poľnohospodárov premrštené sumy za nájom. Aj protesty nedávnych dní boli a sú dôsledkom nesprávneho nastavenia tohto zákona v minulosti. Novelou sa konkretizovali viaceré oblasti, kde sa v praxi vyskytovali komplikácie. Zlepšili sa tiež možnosti získať poľnohospodársku pôdu pre malých aj stredných farmárov a samostatne hospodáriacich roľníkov. Novelou zákona 504 z roku 2003 o nájme poľnohospodárskych pozemkov poľnohospodárskeho podniku a lesných pozemkov schválila Národná rada Slovenskej

republiky koncom minulého roka a účinnosť nadobudla prvého mája 2018.

Výraznou zmenou v zákone je podľa ministerstva poľnohospodárstva koniec automatickej prolongácie nájomných zmlúv, čo pomôže malým a stredným poľnohospodárom aj súkromne hospodáriacim roľníkom. Na automatické predĺžovanie nájomných zmlúv sa v minulosti sťažovali najmä bežní občania a menší poľnohospodári, ktorí sa

preto nevedeli dostať k vlastnej pôde. Komplikovalo to aj poskytovanie priamych platieb, keď si nárok na podporu uplatňoval tak doterajší nájomca z titulu automatickej obnovy nájomného vzťahu, ako aj subjekt, s ktorým prenajímateľ uzatvoril novú nájomnú zmluvu. Novela však zjavne nenaruša podnikateľské prostredie, práve naopak. Ak si nájomca riadne a včas plnil svoje záväzky vyplývajúce zo zmluvy, má prednostné právo

Agrárny expert Peter BACO otvorene hovorí o príčinách chaosu, sporoch a nedorozumení v rezorte pôdohospodárstva.

• Poriadok sa v systéme žiada – ako by ste ho presadzovali vy?

V odpovediach na predošlé otázky som poukázal aj na príčiny a ich riešenia v súčasnom chaose v agrozozerte. Dovolím si poukázať na moju web stránku (www.peterbaco.sk), kde analyzujem a navrhujem riešenia agrárnych problémov v Slovenskej republike. Niektoré návrhy aj vláda, aj samospráva akceptujú. Z taktických návrhov ma najviac mrzí odmietnutie presunu dotácií z priamych podpôr do rozvoja vidieka. Navrhoval som posilniť zdroje rozvoja vidieka zo zdrojov priamych platieb a zvýšiť v rozvoji vidieka spoluúčasť štátneho rozpočtu Slovenska na úroveň susedných štátov. Mohli by sme tak vytvoriť základňu pre multiplikačnú európskych, slovenských, bankových a podnikových zdrojov na konkrétne rozvojové opatrenia. Mohli sme takto do piatich rokov kapitálovo posilniť obsluhu agrárneho sektora Slovenska o dve až tri miliardy eur. Bohužiaľ, nestalo sa, náš úpadok sa prehĺbuje. Keď umožníme, aby zahraničný kapitál urobil toto kapitálovo posilnenie za nás, samozrejme že ovládne v tej istej miere agrozozort a významne sa prehľbí neokolonizácia agrozozortu Slovenska. Zo strategických opatrení len pripomínam návrh na ústavné zakotvenie Agrárnej doktríny SR, zabezpečujúcej kontinuálne využívanie produkčného potenciálu slovenskej krajiny. Môžeme sa takto vyhnúť neustálym, často protismerným cieľom, princípom a nástrojom v agrárnej politike SR.

na uzatvorenie novej nájomnej zmluvy za nájomné v zvyčajnej výške.

Doteraz bol systém nastavený tak, že podnikateľ na pôde mohol na určitú výmeru poberať dotácie, ktoré cez štátny finančný systém pritekali z Európskej únie. Nikoho nezaujímalo, čo na tej pôde za prídelené dotácie dorába alebo vyrába. Podnikateľ nemusel vlastne nič. Prinajhoršom na základe povinností, vyplývajúcich z iných zákonov, musel pozemok raz, prípadne dvakrát do roka pokosiť. V konečnom dôsledku to znamenalo, že pri takto nastavenom systéme, aj keď bol boj o pôdu takmer existenčný, viac ako polovica jej celkovej „obrobiteľnej“ výmery sa vlastne nevyužívala. Inak povedané, živočišna či rastlinná výroba na Slovensku produkovala a zrejme ešte stále produkuje iba na podpolovičnej výmere disponibilnej pôdnej plochy. Zodpovedá tomu aj potravinová bezpečnosť, ktorá takýto podiel takmer presne kopíruje úrovňou približne štyridsiatich percent.

Novela zákona podľa odborníkov ministerstva upravuje maximálnu lehotu nájmu pôdy. Doteraz v praxi zaužívaných dvadsaťpäť rokov, ktoré sa uplatňovali od roku 2013, sa skrátuje aj vzhľadom na nové používané technológie v agrovýrobe na pätnásť rokov. Od prvého mája 2018 sa upravuje aj dĺžka výpovednej lehoty, a to v prípade, že ide o nájom pozemku určeného na poľnohospodárske ciele pri prevádzkovaní podniku dohodnutý na neurčitý čas. Novela v tomto prípade jasne stanovuje výpovednú lehotu na päť rokov.

Bez pochopenia Trianonu nemožno porozumieť mnohým dejinným krokom Slovenska

Maďari si pestujú fóbiu z územnej pažravosti susedov

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

Pred niekoľkými rokmi v istom meste na južnom Slovensku „upravovali“ cintorín, na ktorom boli pochovaní aj čs. legionári, nasadením buldozér, aby potom nasadili na symbolické náhrobné kamene údaje padlých v prvej svetovej vojne. Ukázalo sa, že v miestnom ponímaní sa tu prvá svetová vojna skončila až v roku 1920... A to aj pre maďarských vojakov. Akoby až vtedy toto územie prestalo byť maďarským. Dnes je všetko na mieste aj na tamojšom cintoríne a aj v slovenskej historiografii. Nie však v politickej publicistike a vo vzdelávaní (dá sa povedať) na oboch stranách Dunaja.

Čo sa vlastne skončilo v roku 1920? Je to ešte dnes aktuálna otázka o mierovej konferencii v Trianone, ktorá o. i. určila dodnes platné hranice Slovenska a umožnila vznik samostatného maďarského štátu alebo je to len súčasť či len časť reminiscencií našich dejín v rámci tohtoročnej česko-slovenskej storočnice?

Isteže, je to viac ako aktuálna otázka, pretože po dlhom čase sa do popredia pozornosti politikov dostali historici a ich diela. Prítomnosť historikov a historických prác v programe politikov je na Slovensku o to dôležitejšia, že v susedných štátoch mnohé kľúčové udalosti vysvetľujú historici

ANALÝZA

v politických funkciách. Preto by sa problematika našich dejín a najmä to, kam už dnes slovenská historická veda dospela, nemala stať konjunkturnou záležitosťou tohtoročného osmičkového roka, pripomenutím česko-slovenskej storočnice vzniku spoločného štátu v roku 1918, ale trvalou súčasťou, pevnou politickou výbavou a súčasťou prepracovaného vzdelávacieho systému na Slovensku vo všetkých typoch škôl.

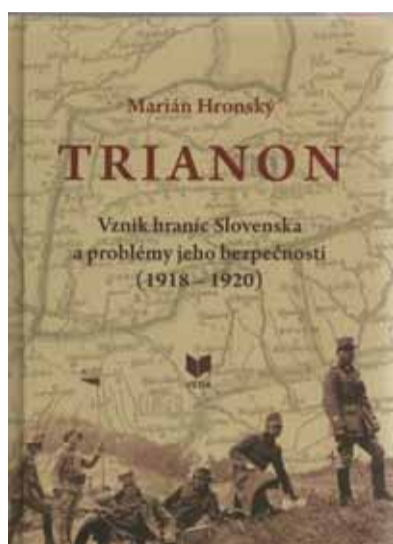
■ ZÁPAS O SLOVENSKO

Až do konca studenej vojny, teda prakticky do roka 1989, sa Slovensko ponímalo v súvislostiach čs. politiky a jej záujmov. Oveľa menej sa písalo a hovorilo o Slovensku ako o osobitnom subjekte, ktorý vstúpil do nového štátneho zväzku. A to napriek tomu, že práve po prvej svetovej vojne začalo Slovensko vzhľadom na svoju geopolitickú polohu zaujímať v stredoeurópskom priestore špecifické miesto. Toto poznanie bolo jednou z motívácií historika a politológa, doktora vied Mariána Hronského, člena Historického odboru Matice slovenskej, Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a Spoločnosti M. R. Štefánika. Jeho cieľ presne vyjadruje názov diel: *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*, ktoré sa v roku 1998 stali prvým vyvrcholením jeho mnohoročnej, ojedinelej a často osamotej práce v početných archívoch doma a v zahraničí. Vyše štyristostranové vydanie monografie v angličtine *The Struggle for Slovakia and the Treaty of Trianon 1918 – 1920* dodnes vyvoláva podľa názoru odborníkov, ktorý odznel na tohtoročných „storočnicových“ podujatiach, „intenzívny záujem po historických pracoviskách v celej Európe za svoj skutočne vedecky kritický pohľad čeliaci záplave maďarskej propagandy“.

Zmysel výkladu historickej témy vysvetlil ešte v roku 2010 iný špičkový znalec archívov a slovensko-maďarských vzťahov historik Ladislav Deák: „Dlho sme verili, že rozpor, ktoré vo vzťahoch dvoch národov narastali pred prvou svetovou vojnou a potom pred druhou svetovou vojnou, sa natrvalo vyriešili dvoma mierovými zmluvami – Trianonskou mierovou zmluvou z roku 1920 a Parížskou mierovou zmluvou z roku 1947. Mýlili sme sa. Bez pochopenia Trianonu nemožno pochopiť definitívny rozchod Slovákov s uhorskou štátnosťou.“

■ RÔZNE POHĽADY

Podnetom bolo a je rôzne chápanie výročia Trianonu, teda mierovej zmluvy podpísanej 4. júna 1920 na zámku Veľký Trianon pri Paríži.

Trianonskou zmluvou a problematikou usporiadania Európy po prvej svetovej vojne sa na Slovensku systematicky a výsostne odborne zaoberal historik Marián HRONSKÝ.

vej zmluvy podpísanej 4. júna 1920 na zámku Veľký Trianon pri Paríži. Každoročne sa teraz v Maďarsku podľa prijatého zákona trvalo označuje za Deň národnej spolupatričnosti. Už v roku 1990 si nový maďarský parlament pripomenul tento dátum ako deň smútku. Za deň smútku ho považujú mnohí historici, napríklad Ernő Raffay, bývalý štátny tajomník na ministerstve obrany za čias vlády historika, predsedu maďarskej vlády Józsefa Antalla. Antall sa smutne preslávil výrokom, že je predsedom vlády pätnástich miliónov Maďarov, teda vlastne aj príslušníkov menšín na Slovensku, v Rumunsku a Srbsku. Podľa oného bývalého štátneho tajomníka ministerstva obrany členského štátu NATO je eurocynizmom zabúdať na „územnú pažravosť maďarských susedov, tí ju uzákoniť a ani po sto rokoch nikto nebol ochotný aspoň pred Európou priznať, že trianonské rozhodnutie bolo hanlivé, cynické, nespravodlivé a neetické“. Podľa jedného z autorov staršieho vydania denníka SME „v kancelárii každého druhého štátneho tajomníka novej (Orbánovej) vlády nájde zahraničný návštevník na stene mapu Veľkého Maďarska“.

Podľa bývalého veľvyslanca SR v Maďarsku „dezinterpretácia dejín je obľúbenou manipulačnou metódou viacerých historikov a publicistov, uverejňovaním článkov o tzv. zamlčaných udalostiach chcú vyvolať u občanov maďarskej národnosti výčitky svedomia a mobilizovať ich pre pocit krivdy spôsobenej Trianonom, Benešovými dekrétmi, Košickým vládnym programom, výmenou obyvateľstva a podobne“. Zápas o pochopenie sa vedie aj v médiách na Slovensku, už spomínaný denník napríklad v deň výročia 4. júna uviedol, že Trianon je fóbiou na oboch stranách, teda tak na slovenskej, ako aj na maďarskej, a že Trianonská zmluva mierová zmluva nebola voči Maďarom spravodlivá.

■ ÚČINNÁ HRÁDZA

Práve vrcholná práca Mariána Hronského nazvaná *Trianon – vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti 1918 – 1920* s anglickým resumé a s rozsiahlym, takmer stostranovým zoznamom citovaných zdrojov z roku 2011, ktorá vyšla vo vydavateľstve Veda, sa stala účinnou hrádzou proti účelovej publi-

cistike. Ide o širokú pramennú základňu. V roku 1998 napísal Hronský svoj *Boj o Slovensko* v rámci prezieravého projektu vedeného Miroslavom Peknikom vtedy ešte v Politologickom kabinete SAV Slovensko v geopolitických siločiarach strednej Európy. V roku 2011 o svojej motívácii Hronský povedal, že ho podnietil predovšetkým fakt, že napriek závažnosti problému a stálemu záujmu čitateľskej verejnosti o túto dramatickú kapitolu našich dejín sa tomuto obdobiu stále nevenuje náležitá pozornosť, ešte ani zďaleka sa nevyužili historické pramene, ktoré by mohli zo slovenského, resp. česko-slovenského pohľadu predmetnú problematiku náležite osvetliť. O to viac, že aj deväťdesiatdva rokov po prijatí Trianonskej mierovej zmluvy sa iredentistická propaganda a maďarský revizionizmus rôznymi spôsobmi a formami dáva počuť. Trianonská mierová zmluva stále zostáva gordickým uzlom maďarsko-slovenských vzťahov.

Hronský zdôrazňuje, že nosnosť jeho práce je založená na výpovednej hodnote historických prameňov a nemôže suplovať politiku, ale môže jej priniesť potrebnú bázu podložených historických argumentov, čo práve v „zápase“ s „prehistorizovanou“ maďarskou politickou publicistikou má svoj význam. Je to logické, že naša politika a široká verejnosť by mali byť informované čo najzasvätejšie. Hronský zároveň práve preto nechce mať nič spoločné s metódami politickej publicistiky, ktorá sa rada pasuje za historický výklad, rozhodne sa od takejto publicistiky dištantuje. Publikácia pritom nepopiera, že „vychádza predovšetkým zo slovenských národných dejín a usiluje sa uplatňovať odborne historický slovenský pohľad“ na zrod moderného Slovenska.

■ HISTORICKÝ MEDZNÍK

Rok 1918 považuje historik Marián Hronský za najvýznamnejší historický medzník slovenských dejín 20. storočia. Obdobie rokov 1918 – 1920 patrí podľa neho nielen k prelomovým, ale aj k veľkým dramatickým obdobiam. Prebiehal v ňom zložitý a ťažký zápas, do ktorého sa premietali diplomatické, vojenské, vnútropolitické a zahraničnopolitické vzťahy. Utváranie slovenských hraníc po prvej svetovej vojne patrí ku kľúčovým témam slovenskej historiografie – nešlo

len o vytýčenie hraníc nového štátu Česko-Slovenska a o jeho bezpečnosť. Spreádzalo ho aj vymanenie sa slovenského národa spod maďarskej supremacie, došlo k zásadným spoločenským, hospodárskym, politickým a kultúrnym zmenám a v symbolickej rovine k premenovaniu dovtedy zaužívaných pomenovaní pre severné územie bývalého Uhorska z Horniakov, Hornej zeme na Slovensko.

Slovensko vstúpilo tiež do víru povojnového stredoeurópskeho politického diania ako osobitý fenomén. V geopolitickom zmysle dochádza k utváreniu, kanonizácii Slovenska ako územia medzi Tatrami a Dunajom, ktoré zároveň tvorí etnický priestor Slovákov s pomenovaním Slovensko. Slovensko ako určitý historický, geografický a právny celok bolo zakotvené v medzinárodnom dokumente. V roku 1919 však išlo o vyriešenie územných nárokov nielen nového Maďarska, ale aj Poľska, do hry vstupoval už vtedy poľský záujem o spoločnú hranicu s Maďarskom.

■ PILIER PRAMEŇOV

V čom spočíva vlastne rozdiel medzi slovenskou a maďarskou historiografiou? Marián Hronský, výnimočný znalec prameňov, to stručne pomenúva: slovenská historiografia vychádza z príčin a dôvodov zániku monarchie, kým maďarská najmä z hľadiska následkov.

Ako pripomínajú českí odborníci, Hronský patril k malému počtu historikov, ktorí preštudovali dokumenty mierovej zmluvy v Trianone už na začiatku šesťdesiatych rokov, keď sa problematikou začal zaoberať a s textom tohto historického dokumentu vždy poctivo pracoval. Treba si uvedomiť, že do roku 1989 panovalo ideologické ponímanie „čs. imperialistickej vojny proti Maďarskej republike rád“, kým „Hronský dôkladne dokumentoval skutočný priebeh maďarskej agresie, ktorá sa nezmenila ani pod nálepkou Maďarskej republiky rád“.

Historik Vladimír Gonč v roku 2018 na konferencii v rámci čs. storočnice zdôraznil, že v „našom prostredí si musíme konečne odvysielť preberať maďarské tvrdenia o údajnej strate územia. V skutočnosti treba trianonský mier hodnotiť ako výnimočne a nezasláuzene gavaliersky práve voči Maďarsku“.

Práve Hronský bol mimoriadne povolaným autorom napísať o zápase a boji čs. legionárov a dobrovoľníkov o zabezpečenie Slovenska v rokoch 1918 – 1920. Aj tu dokumentoval, že prvá svetová vojna bola nielen vojnou zbraní, ale aj ideí. Zápas o interpretáciu, ale najmä o poznanie všetkého, čo sa skrýva pod slovom Trianon, je dnes naliehavý nielen v rámci čs. storočnice, ale vzhľadom na potrebu formovania verejnej mienky a vzdelanostných programov, ako aj poznanie vlastných dejín politickej, parlamentnej triedou dneška. Hronského práca z roku 2011 je beznádejne rozobraná. V rámci storočnice sa zápasí nielen za jej také potrebné druhé vydanie, ale aj doplnenie rovnocennou štúdiou.

GLOSA

Veľkolepo zamýšľaná putovná výstava o vzniku Česko-Slovenska prilákala aj na Bratislavský hrad množstvo záujemcov o naše dejiny. Vo vitrínach na jej začiatku sú originály ratifikačných listín medzinárodnej zmluvy, ktorá v roku 1920 znamenala zrod modernej strednej Európy na troskách zaniknutej rakúsko-uhorskej monarchie. Ved' Uhorsko sa rozpadlo bez toho, aby na jeho územie vkročil nepriateľský vojak...

Večné vyúčtovanie

Vznik nového štátu Česko-Slovenska bol aj zrodom moderného Slovenska. Vo vitrínach vidíme podpisy predstaviteľov nového štátu – prezidenta T. G. Masaryka a ministra zahraničných vecí Edvarda Beneša. Ale Bratislavčania si môžu položiť otázku, ako to vlastne je, keď na pamätnej tabuli na budove „veľkej pošty“ v centre hlavného mesta text hlása, že medzinárodnú mierovú zmluvu v zámku Veľký Trianon vo Versailles pri Paríži podpísal Slováčok Štefan Osuský. Text doslova znie...

„Keď som o tri štvrté na päť dňa 4. júna 1920 pod zmluvu nesúcu meno Trianon moje meno podpísal, vedel som, že podpisujem vyúčtovanie slovenského národa s bývalým Uhorskom, vyúčtovanie účtov podpísaných od vrchu až dolu krvou, utrpením a biedou môjho národa. A také vyúčtovanie je večné.“

Ako to vlastne je? Medzi expozitami na výstave si môžeme tiež všimnúť malý predmet: je to veľké vyznamenanie – rad francúzskej Čestnej légie pre Štefana Osuského. Dostalo sa na túto výstavu, lebo slovenskému diplomatovi a zakladateľovi Diplomatického múzea Miroslavovi Musilovi ho venovala vo Washingtoni vdova po Osuského synovi. Z vďaka za to, že na cintoríne v Oak Hill umiestnil pamätnú tabuľu na hrob Štefana Osuského. Tu v exile v roku 1973 tohto rodáka z Brezovej pod Bradlom pochovali. Vyznamenanie je výpožičkou zo spomínaného múzea a tam je aj tá časť Trianonskej zmluvy s Osuského podpisom. Pre výstavu o vzniku ČSR (asi pod taktovkou Prahy) bolo zrejme vystrčené do popredia podpisy prezidenta Masaryka a ministra Beneša.

Malé, ale veľavravné vyznamenanie na výstave, nám Slovákom, ale vôbec českej a slovenskej verejnosti pripomína kľúčovú záležitosť našich dejín, nepochybne významné rozhodnutie, keď E. Beneš úspešne v Paríži zabezpečil hranice nového štátu s Nemeckom, Rakúskom a Poľskom a v septembri 1919 sa vrátil do Prahy. V Paríži poveril ďalším rokováním do júna 1920 o celej zmluve s Maďarskom, teda aj celej prvej medzinárodne uznanej hranice Slovenska mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca Štefana Osuského.

Dušan D. KERNÝ

Iredentistická propaganda a maďarský revizionizmus sa rôznymi spôsobmi a formami dávajú počuť aj vidiel...

NA TÉMU DŇA

Ak nás prikváči choroba a musíme si poležať v nemocnici, vďaka ústretovej, šikovnej zdravotnej sestere sa nám s chorobou akosi ľahšie bojuje. Ošetrovanie chorých, prepomené na pomoc a lásku k blížnemu, to sú hlavné atribúty, ktoré charakterizujú zdravotnú sestru. V ich povolani sa snúbi odbornosť, múdrosť a láskavé srdce. Pomerne dlho si uvedomujeme, že ich spoločenské postavenie, najmä však odmeňovanie, nezodpovedá náročnosti ich práce! Nedočinenie ich profesie je evidentné a spôsobuje, že si hľadajú uplatnenie v iných odboroch alebo v zahraničí. Neraz aj samotní lekári vo vzťahu k nim dávajú najavo istú nadradenosť, čo nevytvára na medicínskych pracoviskách dobrú atmosféru...

Kto podá pohár vody?

Svetová zdravotnícka organizácia WHO vo svojom dokumente Zdravie pre 21. storočie zaznamenala, že sestry a pôrodné asistentky predstavujú potenciálne najdôležitejší prínos v oblasti starostlivosti o zdravie jednotlivcov i skupín. O to ľahšie prijímame informácie hovoriace povedzme o tridsiatich siedmich zdravotných sestrách, ktoré chýbajú v nemocnici v Martine. A to nie je zriedkavé konštatovanie. Pre nedostatok stredného zdravotníckeho a obslužného personálu dokonca musia rušiť aj objednané operačné výkony. V organizačných štruktúrach sa musí často operatívne improvizovať. V spomínanej martinskej nemocnici trebárs museli spojiť tri oddelenia do jedného...

Odmeňovanie sestier sa odvíja od ich vzdelania. V súčasnosti je ich základná mzda okolo sedemstošesťdesiat eur v hrubom. Vyšší plat dosiahne sestra len vtedy, ak odpracuje viac nadčasov. A to ešte nie je isté, či jej zamestnávateľ nadčasové prepláti, keďže mnohé nemocnice sú dlhodobo zadlžené. Nemusíme sa rozširovať o tom, ako sa fyzická námaha a práca neraz v stresovom prostredí odrážajú na dispozíciách, ktoré od sestier pacient očakáva. Je ťažké pomáhať chorým pacientom, keď samotné sestry nemajú zabezpečené nevyhnutné potreby a svoju prácu vykonávajú so zatvorenými zubami, neraz s nechutou. Nemožno sa čudovať, že odchádzajú do cudziny za lepším zárobkom.

Dvojtyždenný cyklus starostlivosti o starých a chorých v zahraničí zanecháva tie najdrastickejšie stopy na opúšťaných rodinách. Je mnoho starých a nevládných ľudí v dôchodkovom veku, ktorí radi využijú pomoc zdravotných sestier aj v domácom prostredí. Lenže vo väčšine prípadov rozhoduje „peňaženková ekonomika“. Naši seniori si takúto pomoc sotva môžu dovoliť a sestričky uprednostnia opateru tam a tých, ktorí na to majú.

To sú tiež etické problémy, ktoré prichodí riešiť medicína v 21. storočí. Vo všeobecnosti ju však charakterizuje rýchle napredovanie nových disciplín, prienik najmodernejších technológií v oblasti biológie a informácií, prístrojovej techniky, ale neraz aj skutočnosť, že pacienti nemajú kto podať pohár vody...

Eva SISOVÁ

Hlavný hygienik SR Ján MIKAS o ochrane a podpore zdravia populácie

Najprv prevencia až potom lieky a lekári

Zhovárala sa Eva SISOVÁ – Foto: Štefan KAČENA a Emil SEMANCO

Úrady verejného zdravotníctva verejnosť na Slovensku ešte stále vníma ako bývalé hygienické stanice a lekárov, ktorí v nich pracujú, skôr spája s prevenciou, vyhľadávaním a elimináciou zdrojov epidémii a pandémii infekčných ochorení. Lenže do ich kompetencií patrí aj starostlivosť o hygienu potravín školských a predškolských zariadení, zdravotníckych zariadení, tiež protiradiačná ochrana aj prevencia úrazov, kardiovaskulárnych, onkologických ochorení, chorôb dýchacieho systému a tráviaceho systému, ale aj posudzovanie správnosti medicínskych výkonov a diagnóz v sporných prípadoch. O rozhovor na túto problematiku sme požiadali hlavného hygienika Slovenskej republiky a vedúceho Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky Mgr. RNDr. MUDr. Jána Mikasa, PhD.

• Prvopočiatky liečiteľstva podľa historikov datujeme do obdobia zhruba pred pol milióna rokov. Aká bola jeho minulosť na našom území v minulých storočiach?

V rakúsko-uhorskej monarchii niektoré zdravotnícke problematiky upravovali špeciálne normy, povedzme zákon č. 89/1885 o boji proti pohlavným chorobám, výnos Ministerstva vnútra č. 29 949/1902 o boji proti tuberkulóze, výnos Ministerstva vnútra z roku 1891 o ochrannom očkovaní proti kiahňam a pod. Na Slovensku platil Zákon č. XIV z roku 1876, ktorý v širokom rozsahu upravoval celý rad otázok zdravotníctva, okrem iného aj ochranné očkovanie. Mal dve hlavné časti a stosedemdesiatšesť paragrafov. Prvá časť sa venovala otázkam verejného zdravotníctva, druhá riešila úpravy v oblasti zdravotníckej služby v obciach a v ústredí. Zameriavala sa na činnosti v záujme ochrany zdravia obyvateľov. Niektoré z nich sa zaoberali čistotou životného prostredia vrátane ovzdušia a vody, ako aj otázkami verejnej hygieny. Nemenej významný bol v tom čase protiepidemiologický zákon č. 67/1913 a naň nadväzujúce nariadenie MV vydané po dohode s ministrom obchodu č. 103/1914 o oznamovaní prenosných chorôb...

• Z medicínskej praxe odchádza generácia lekárov, absolventov lekárskej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe v študijnom odbore hygiena. Ako sa dari plniť všetky úlohy v tomto smere a ako do budúcnosti organizačne a legislatívne zabezpečovať tento typ práce?

Hlavným dôvodom, prečo sa hygienické stanice, resp. štátne zdravotné ústavy transformovali na úrady verejného zdravotníctva, bol právny problém. Orgány verejného zdravotníctva v rámci svojej činnosti v zmysle zákona č. 355/2007 Z. z. vykonávajú aj úkony súvisiace so správnym konaním v rámci výkonu štátneho zdravotného dozoru. V dôsledku uvedenej situácie sú štátni zamestnanci odmeňovaní v zmysle zákona o štátnej službe a, žiaľ, ich platové podmienky často nie sú motivujúce. Nastáva odliv odborných pracovníkov tak lekárskeho zamerania, ako aj odborníkov v iných oblastiach. Treba zdôrazniť, že absolventi verejného zdravotníctva nie sú natoľko široko profilovaní, aby dokázali fundovane obsiahnuť celú problematiku. Tú doteraz zastrešujú lekári. Preto je nevyhnutné vytvoriť novú koncepciu študijných osnov, ktorá by kládla vyššie nároky tak na prednášajúcich, ako aj na študentov. Predmety, ktoré sa v minulosti vyučovali na Lekárskej hygienickej fakulte v Prahe, bolo by potrebné znovu zaradiť do osnov pre výučbu lekárov i verejných zdravotníkov v záujme ich komplexného vzdelania. Ďalším problémom je nešťastná formulácia v novele nariadenia vlády o ďalšom vzdelávaní zdravotníckych pracovníkov. Tá neumožňuje verejným zdravotníkom získať špecializácie v odboroch, akými sú hygiena detí a mládeže, hygiena výživy a pod.

• Je všeobecne známe, ukazujú to napríklad dlhodobé skúsenosti z projektu prevencie kardiovaskulárnych ochorení MONICA v Severnej Karélii vo Fínsku, že prevencia formou ochrany a podpory zdravia v oblasti chronických neinfek-

ných ochorení musí mať charakter dlhodobých nefarmakologických intervencií aplikovaných v danej populácii zdravotníckymi aj nezdravotníckymi pracovníkmi.

Vzdelávacie kampane v materských, základných a stredných školách, u zamestnávateľov, skupinové vzdelávanie a výchova k zdraviu sú významné. Aj individuálne poradenstvo, ako zostať zdravý, tvorba indi-

Letné prázdninové a dovolenkové obdobie prináša nielen relax a regeneráciu, ale aj množstvo infekčných nástrah.

viduálnych jedálnych lístkov a tréningových plánov, vedenie osôb k ich dodržiavaniu, tvorba individuálnych wellness a fyzioterapeutických plánov pod vedením zdravotníckych pracovníkov s príslušnou kvalifikáciou, opatrenia regionálnej samosprávy v podobe podpory regionálnych výrobcov produkujúcich zdravé potraviny patria do osvetovej práce. V rámci spolupráce s médiami vo vzťahu k prezentácii zdravého životného štýlu a samotných kampaní je dôležité pribrať do tímu aj kompetentných odborníkov, ktorí by koordinovane spolupracovali. Podstatou je zmena zdravotného uvedomenia a následne správania jednotlivcov a populácie na danom území. Svojho času tieto činnosti zabezpečoval Ústav zdravotnej výchovy, ktorý bol zrušený. Určitou náhradou mohli byť odbory podpory zdravia regionálnych úradov verejného zdravotníctva, ktoré však nemajú potrebné personálne kapacity.

• Možnosti na zlepšenie situácie v tejto oblasti, keď Národný program podpory zdravia, ktorý pravidelne schvaľuje vláda Slovenskej republiky a mal by definovať ukazovatele zdravia Slovenskej republiky, zatiaľ stále nie je nijako finančne krytý...

Z nášho pohľadu by bolo potrebné definovať systém, ako sa budú alokovať finančné prostriedky na preventívne národné programy, ktoré schválila vláda Slovenskej republiky. Činnosti v oblasti prevencie dnes zabezpečujú odbory podpory zdravia na Úrade verejného zdravotníctva SR a tridsaťšesť regionálnych úradov verejného zdravotníctva v SR. Aj v tomto smere je potrebné ich posilnenie tak z pohľadu personálneho, ako aj z pohľadu materiálno-technického a finančného. Naším cieľom je, aby odbory podpory zdravia mohli v praxi riešiť široké spektrum výziev a iniciatív v nadväznosti na ukazovatele zdravotného stavu obyvateľstva a zdra-

voťného uvedomenia občanov priamo v príslušnom regióne.

• Vidíte v súčasnosti nejakú možnosť, ako by sa mohla zlepšiť situácia v tejto oblasti?

Verejné zdravotníctvo je základným pilierom starostlivosti o zdravie občanov. Preto sa treba zamerať na posilňovanie kapacít vo verejnom zdravotníctve. Zo strany štátu najmä

Hlavný hygienik Ján MIKAS

spolupracujú odbory podpory zdravia RÚVZ v Slovenskej republike s praktickými lekármi, so špecialistami, stomatólogmi, s gynekológmi, pediatriami, lekármi a lekárňami, psychologmi. Spolupráca so zdravotníckymi zariadeniami RÚVZ spočíva aj v distribúcii zdravotno-výchovných dokumentov – letákov, plagátov a brožúr do ambulancii lekárov prvého kontaktu, pediatriov, obvodných a aj lekárov špecialistov. Samozrejme, priestor na ďalšiu spoluprácu je vitálny.

• Ako lepšie zabezpečiť organizáciu a výkon ochrany a podpory zdravia obyvateľov na daných územiach? Aká je situácia na Slovensku a čo si myslíte o tomto koncepte navrhovanom európskym komisárom?

Európsky komisár pre zdravie a bezpečnosť potravín Vytenis Andriukaitis koncom roka informoval, že z prieskumu zdravotníckych profilov dvadsiatich ôsmich európskych štátov, ktorý uskutočnila Európska komisia, európske krajiny venujú iba tri percentá svojich rozpočtov na zdravotníctvo problematike prevencie chorôb v porovnaní s osemdesiatimi percentami, ktoré vynakladajú na ich liečbu. Podľa neho je potrebné prehodnotiť systémy verejného zdravotníctva a zlepšiť prístup k ochrane a podpore zdravia obyvateľstva realizovaný prostredníctvom primárnej zdravotnej starostlivosti.

• Podľa štatistík sme starí a chorí. Čo treba robiť, aby sa to zmenilo?

Stredná dĺžka života sa v Slovenskej republike od roka 2000 zvýšila o viac ako tri roky a v roku 2015 dosiahla 76,7 roka. Stále je to však takmer o štyri roky menej ako priemer EÚ. Pretrváva veľký rozdiel medzi pohlaviami, pričom slovenskí muži žijú v priemere o vyše sedem rokov kratšie ako ženy (73,1 roka v porovnaní s 80,2 roka). Existujú takisto rozdiely medzi sociálno-ekonomickými skupinami: osoby s nízkou úrovňou vzdelania žijú v priemere o desať rokov kratšie ako osoby s vysokoškolským vzdelaním. Nižšia stredná dĺžka života v SR je do veľkej miery spôsobená vysokou úmrtnosťou na kardiovaskulárne ochorenia. Problém sú rizikové faktory: fajčenie a konzumácia alkoholu, ako aj riziká súvisiace so stravovaním a s nízkou fyzickou aktivitou, ktoré následne prispievajú k vysokému indexu telesnej hmotnosti a k ďalším zdravotným rizikám.

• Je zrejme, že pri všeobecnej tendencii predĺžovania strednej dĺžky života bude narastať výskyt niektorých ochorení, čo bude s určitou mierou viesť k zvyšovaniu nákladov na zdravotnú starostlivosť. Tým sa pravdepodobne zvýši záťaž pre celú ekonomiku.

Nevyhnutné je preto zamerať sa na aktivity smerujúce do oblasti preventívnych opatrení. Motivovať obyvateľstvo k aktívnej účasti na upevňovaní, ochrane a podpore svojho zdravia tak, aby sa starostlivosť o zdravie človeka stala trvalou súčasťou jeho života. Výsledným cieľom by malo byť zlepšenie zdravia a pohody občanov.

Čriepky zo siedmeho ročníka púte do Zalaváru, kde pôsobili svätí Cyril a Metod

Svedectvá z hĺbok hlín a vekov Blatnohradu

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Obdiv a úcta k našim apoštolom kresťanov sú sprevádzané aj snahou nájsť ich stopy a určitým spôsobom sa ich dotknúť. Ako píše v úvode knihy *Koceľ a Blatnohrad* biskup František Rábek, na území bývalej Veľkej Moravy i v jej centrách, akými boli Nitra, Devín či Mikulčice, nenachádzame nijaký konkrétny dôkaz, ktorý by ich prítomnosť reálne potvrdzoval. Jestvuje však jedno miesto, kde túto istotu máme, a tým je Blatnohrad.

A práve tam do maďarského Zalaváru viedli kroky pútníkov – účastníkov už siedmeho stretnutia vojenských ordinariátov Slovenska a Maďarska, kde si 16. júna 2018 uctili pamiatku sv. Cyrila a Metoda pri príležitosti 1155. výročia ich príchodu k starým Slovákom na pozvanie kniežata Rastislava. Spomienková slávnosť bola zároveň aj siedmim stretnutím vojenských ordinariátov Slovenska a Maďarska. Maďarský minister obrany Tibor Benkő zdôraznil, že v súčasnosti si musíme klásť otázku, či Európa ostane Európanom, či dokážeme zachrániť kresťanstvo. Minister obrany Slovenskej republiky Peter Gajdoš pri tejto príležitosti okrem iného povedal: „Slovákov a Maďarov spája spoločná kapitola dejín, kresťanská tradícia a spoločné hodnoty. Jedným zo svedectiev histórie našich národov je aj toto miesto. Svätí Cyril a Metod predstavovali jednotu medzi Východom a Západom, ktorú dnes ťažko hľadáme. V tomto môžu byť pre nás inšpiráciou.“ Biskup František Rábek zdôraznil myšlienku šírenia evanjelia v štyroch liturgických jazykoch, kde staroslovanský jazyk patril vďaka našim vierozvestcom medzi vyvolené. Tým predbehli dobu o tisícroky, keďže až Druhý vatikánsky koncil schválil používanie národných jazykov v liturgii.

■ SPOLUPATRÓNIA EURÓPY

V spise *Život Konštantína Cyrila* sa píše: „Keď pobudol na Morave štyridsať mesiacov, vybral sa dať vysvätiť svojich učeníkov. Prijal ho cestou panónske knieža Koceľ a veľmi si obľúbil slovanské knihy naučil sa ich a dal mu do päťdesiat učeníkov, aby sa ich tiež naučili. Preukázal mu veľkú úctu a vyprevadil ho. No nezval ani od Rastislava, ani od Kočela ani zlata, ani striebra, ani iné, vykladajúc slovo evanjelia bez odmeny. Vyprosil si len deväťsto zajatcov a prepustil ich...“

V *Živote Metoda* nájdeme tieto riadky: „Tu Koceľ vyslal k Apoštolskému posláv prosiac ho, aby mu prepustil nášho blahoslaveného učiteľa Metoda. I riekol Apoštolský: ‚Nielen tebe jedinému, ale všetkým tým slovenským krajinám ho posielam ako učiteľa od Boha i od svätého apoštola Petra, prvého nástupcu a kľučiaru nebeského kráľovstva.‘ I poslal ho, napíšuť tento list: ‚Hadrián, biskup a Boží sluha, Rastislavovi i Svätoplukovi i Kočelovi. Sláva Bohu na výsostiach a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle. Dovoľte mi sa o vašich duchovných snahách, ktoré sme si žiadali so živou túžbou a s modlitbou pre vašu spásu: ako Pán povzbudil vaše srdcia hľadať ho a ukázal vám, že sa patrí slúžiť Bohu nielen vierou, ale i dobrými skutkami. Veď ste žiadali učiteľa nielen od tejto Svätej stolice, ale aj od pobožného cisára Michala. I poslal vám blahoslaveného Filozofa Konštantína i s bratom prv, než sme to my mohli urobiť. Oni však, len čo sa dozvedeli, že vaše krajiny prináležia Apoštolskej stolici, neurobili nič proti cirkevnému zákonu, ale prišli k nám, priniesúc i ostatky svätého Klimenta.‘“

■ V MOČARISTOM KRAJI

Dnes už sú súčasťou štyroch národných štátov – Slovenska, Rakúska, Maďarska a Česka – ale v 9. storočí kniežatstvá Moravské, Nitrianske a Blatenské boli územiami, kde žilo slovanské obyvateľstvo. O tom Blatenskom na území súčasného Maďarska prof. Alexander T. Ruttkay v už spomínanej knihe uvá-

Čestná stráž pri soche Cyrila a Metoda

Na leteckej snímke vpravo základy Baziliky sv. Hadriána, vľavo hore miléniový pamätník sv. Štefana od Imre MAKOVECZA, vľavo dole a v strede došiaľ neprebádané historické nálezy.

V rámci podujatia v Blatnohrade sa konala aj svätá omša v priestoroch baziliky sv. Hadriána II.

Biskup František RÁBEK v diskusii so slovenskými účastníkmi púte.

dza: „Dejiny na území Slovenska v 9. storočí nemožno oddeliť od vývoja v stredodunajskom priestore v 8. storočí, keď tu mal dominantnú, no postupne už slabnúcu pozíciu avarský kaganát... Záznamy v Análoch Franskej ríše o kaganáte vrcholila rokom 796, keď počas vnútornej vojny boli usmrtení jeho najvyšší predstavitelia... V ‚Avarii‘, ktorá sa pod franskou patronáciou opäť nazývala Panóniou, stali sa hlavnou silou Slovania.“

Kým na území časti súčasného Slovenska a Moravy po roku 833 došlo k integrácii Moravského a Nitrianskeho kniežatstva do Veľkej Moravy, naddunajskí Slovania v roku 846 dostali léno od Frankov. Po tom, čo Pribina po konflikte s moravským kniežatom Mojmirom opustil Nitru (Nitru), jeho cesta schválená Frankmi sa skončila v Blatnohrade (Zalaváre), kde od roku 847 spravoval rozsiahle územie. Zrejme si tu počínal úspešne, lebo pôvodné léno od Frankov sa čoskoro zmenilo na dedičné. Až do svojej smrti založil v Blatnohradskom kniežatstve najmenej šesťnásť kostolov. Svedčia o tom aj výsledky archeologických výskumov, ktoré na tomto území prebiehajú už vyše päťdesiat rokov. Z nich vynikli najmä dve baziliky – sv. Hadriána, ktorá sa dĺžkou vyše päťdesiat metrov a šírkou dvadsaťpäť metrov zaradila medzi najväčšie sakrálne stavby v 9. storočí v strednej a vo východnej Európe. Druhou bola trojloková bazi-

lika umiestnená mimo opevneného kniežacieho sídla. Po smrti kniežata Pribinu prevzal správu nad kniežatstvom jeho syn Koceľ. Popri podpore Cyrila a Metoda a ich žiakov sa s jeho menom spája aj vznik ďalších desiatich až dvanástich kostolov. Predpokladá sa, že po jeho smrti Blatnohrad spravovali zverenci franského kráľa, neskôr si ho pripojil k Veľkej Morave Svätopluk. Po jeho smrti sa územie dostalo do správy franského panovníka a začiatkom 11. storočia sa stalo prvým sídlom uhorského komitátu Zala.

■ VIEROZVESTCOVIA U KOCEĽA

Nemecký historik Hans Dieter Tönsmeier osvetľuje skutočnosti súvisiace so solúnskymi bratmi, s Blatnohradom i s Kočelom. „Ich cesta viedla najprv cez Dolnú Panóniu. Tam vyhľadali knieža Kočela v jeho rezidencii Blatnohrad, kde ich prijali s veľkými poctami (ako je zmienka v *Živote Konštantína Cyrila*). Konštantín a Metod sa zdržali na Blatnohrade niekoľko mesiacov. S čestným sprievodom kniežata sa bratia vybrali do Ríma a došli tam na prelome rokov 867/868. Pápež Hadrián II., ktorý im s kňazmi a s celým ľudom vyšiel naproti pred brány Ríma, schválil slovanskú liturgiu a požehnal slovanské liturgické knihy. Staršiemu bratovi Metodovi, ktorý na rozdiel od Konštantína nebol ešte kňazom, udelil pápež osobné kňazské svätenie a poveril dvoch bis-

kupov, aby vysvätili troch zo slovanských žiakov za kňazov. Nie všetky potrebné pravidlá však mohli ihneď vstúpiť do platnosti, lebo medzi rímskym kľerom bolo aj veľa odporcov proti slovanskej liturgii.“

Po Konštantínovej smrti (pravdepodobne v roku 869), keď predtým zložil slávnostný mníšsky sľub a prijal kláštorne meno Kyrillos, farcha misionárskej práce sa preniesla na plecia Metoda. V tomto období bol v úzkom kontakte s kniežatom Kočelom, ktorý cez poslov adresoval pápežovi Hadriánovi II. žiadosť (pozri citáciu zo *Života Metoda*). Po získaní pápežského dokumentu, ktorý mal slúžiť ako poverovacia listina pre slovanské kniežatstvá v Panónii a na Morave, vybral sa Metod so svojimi žiakmi znovu do Panónie. Spomínaný nemecký historik konštatuje: „Cestu na Moravu mu prekázala tamojšia vojna. V boji o nezávislosť krajiny sa stal knieža Rastislav najvýznamnejším protivníkom Východofranskej ríše a dosiahol tak v roku 869 víťazstvo nad zjednotenou východofranskou armádou. Spojenie s moravským kniežatom sa teda úplne pretrhlo a iniciatíva zriadenia slovanskej cirkevnej provincie prešla na knieža Kočela.“ Ten prijal Metoda a jeho žiakov aj pri druhej návšteve s veľkou poctou a poslal ho znovu do Ríma so žiadosťou o jeho vysvätenie za arcibiskupa pre Panóniu. Po tom, čo sa tak stalo, Metod sa vrátil na

Blatnohrad aj s čestným sprievodom panónskych šľachticov ako biskup a pápežský legát. Do konca roka 869 sa mu podarilo vysvätiť všetky kostoly v Kočelovom vlastníctve i vo vlastníctve jeho šľachticov a obsadiť ich kňazmi.

Iná situácia bola na Veľkej Morave. Gradovala v roku 870, keď Svätopluk zajaľ svojho strýka Rastislava a vydal ho Ludovítovi Nemcovi. Metod, ktorý sídlil v Blatnohrade, si však bol vedomý, že Koceľ s lénnym majetkom je závislý od Ludovíta II. Nemca. Arcibiskup sa napokon musel zodpovedať pred bavorskou synodou a bol uväznený. Samotný nemecký historik predpokladá, že Metod sa na cestu do Regensburgu vybral dobrovoľne, aby tam predložil pápežské poverovacie dokumenty, ktoré však synoda neakceptovala. V tejto situácii to bol práve Koceľ, ktorý informoval pápeža o Metodovom uväznení a presadzoval sa za jeho prepustenie. Odpoveď Ríma bola vlažná až do nástupu pápeža Jána VIII. Ten poslal anconského biskupa Pavla ako svojho legáta, ktorý koncom mája 873 dosiahol okamžité prepustenie Metoda. Bavorskí biskupi sa Kočelovi vyhrážali: „Keď toho budeš mať pri sebe, nebudeš mať od nás pokoj.“ Metod sa spolu s Kočelom vybrali na Blatnohrad. Arcibiskup sa tam pripravil na svoj návrat na Moravu. Koceľ podľa dostupných nemeckých prameňov pôsobil na Blatnohrade aj v roku 874, keď pravdepodobne zomrel.

■ KOMITÁT ZALA

Až do začiatku 11. storočia, keď sa Blatnohrad stal prvým sídlom uhorského komitátu Zala, žili tu Slovania. Posledných vyše päťdesiat rokov prebiehajú na tomto území archeologické výskumy. Pravdaže, nevynúajú sa iba pôsobeniu Slovanov a ich vierozvestcov v tejto oblasti, keďže sa tu našli mnohé pamiatky svedčiace aj o osídlení územia Maďarmi. Keď sa po zmene režimu v roku 1990 súčasníci zamýšľali nad využitím tohto územia, našli tu krajinu pokrytú lesmi a zarastenú kroviskami, kde čistiny tvorili iba miesta spomínaných archeologických výskumov. Práve vďaka nim začali na využití tohto územia pracovať dve od seba nezávislé skupiny – ochranári, resp. vodohospodári, ktorí sa usilovali o zlepšenie kvality vody susediaceho Balatonu (v rokoch 1980 – 1985 vybudovaná nádrž Malý Balaton), a skupina, ktorej cieľom bolo zatriktívniť prostredie vybudovaním a rozvojom historického parku. Našťastie sa obe skupiny dokázali dohodnúť a výsledkom je súčasný stav, kde sa popri záchrane historických pamiatok darí rozvíjať aj turistiku a cestovný ruch tak, aby pritom neutrpela samotná príroda.

■ PÚTE ORDINARIÁTOV

Pred siedmimi rokmi sa začali púte do Zalaváru, ktoré organizujú ordinariáty ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenska a Maďarska. Takto si v úvode spomínanej knihy na prvé stretnutie spomína biskup František Rábek: „Pred niekoľkými rokmi v rámci Medzinárodnej vojenskej púte v Lurdoch pozval ma môj maďarský kolega Mons. László Bíró na púť k svätým Cyrilovi a Metodovi do Zalaváru. Bol som milo prekvapený jeho vzťahom k našim vierozvestcom, ale miesto Zalavár mi nič nehovorilo. Až keď sme tam prišli, dozvedel som sa, že ide o pôvodný Blatnohrad, sídlo Pribinu a jeho syna Kočela. Maďarskí archeológovia vykopali a identifikovali základy Baziliky sv. Hadriána, ktorú dal postaviť Pribina a ktorá bola posvätená v roku 850. V tejto bazilike slúžil liturgiu svätý Konštantín Cyril počas niekoľkomesačného pobytu u Kočela a po návrate z Ríma aj svätý Metod. Pôsobenie apoštolov Slovanov na tomto mieste potvrdzuje aj nález keramického úlomku z nádoby v lokalite Blatnohradu s nápisom v hlaholike. Archeologicky je dokázané, že nádoba pochádzala z 9. storočia.“

Naši predkovia žili a pracovali v mieri, ale vedeli sa v prípade útokov aj účinne brániť

Najstaršie slovanské osady boli aj dômyselné pevnosti

Miroslav PIUS – Foto: Štefan KAČENA a archív SNN

Spoločný koreň slova hrad, gorod, gard má starý slovanský základ. Na celom veľkom území slovanského osídlenia svedčia o tom, že spôsob obrany za hradbami bol vlastný všetkým Slovanom už od pradávnych čias. Dokonca medzi akropolou v Mykénach, Tyrintom, slávnou Trójou a vyspelými slovanskými hradiskami môžeme nájsť istú podobnosť. Vytváraná poloha mykénskeho hradu, členitosť hradného areálu s dominantnou akropolou, s palácami a vymedzený sakrálny priestor i areál, určený pre kráľovské hrobky, nás presvedčujú o určitých spoločných rysoch klasických kultúr východného Stredomoria druhého tisícročia pred Kristom a stredoeurópskymi kultúrami v tom istom časovom úseku.

Predobrazom budúcich slovanských hradísk môže byť aj keltské opevnené oppidum Havránok s druidskou svätyňou na východnom úpätí vrchu Úložisko nad vodami Liptovskej Mary, kde už v 12. storočí stála slovanská osada a neskôr zemepanský drevený hradok.

Kniežatom Pribinom (autor plastiky Tibor Bartfay) vrcholí čas, keď sa prvé slovanské hradiská menia na stále opevnené sídliská starých Slovákov.

Je historická skutočnosť, že naši predkovia boli prinútení proti Avarom budovať hradiská z obranných dôvodov. Najstaršie opevnené hradiská starých Slovanov vznikali uprostred osídlených oblastí v časoch ohrozenia. Nadväzovali na poľnohospodárske opevnené osady v dobre chránenej polohe, či už na vyvýšenom mieste, alebo na rovine uprostred mokradi, ktoré už samy osebe poskytovali obrancom akúsi prirodzenú ochranu.

Do roku 800 Slovia ochranné hradiská, kde by našli útočisko pred nepriateľom, takmer nepoznali. Typ hradiska, ktoré sa stalo sídlom náčelníka, vojvodu, vladkyu alebo kniežacieho predáka, je vývojovo pokročilejší typ a dominuje v živote opevnených centier 9. – 10. storočia, ktoré sú aj dobou hradiskovej sústavy, zvlášť jej západnej vetvy.

ŽIVOT V HRADISKU

Ibrahim ibn Jákub, obchodník a cestovateľ židovského pôvodu, pochádzajúci z Tortosy, navštívil v 10. storočí slovanské oblasti a vo svojom spise podal ako jediný správu o tom, ako Slovia budovali svoje hradiská.

„Väčšinu svojich hradov stavajú Slovia taktó: zájdu na lúky bohaté na vodu a kroviny, vyznačia kolíkmi okrúhle alebo pravouhlé miesto do podoby a rozsahu hradu, ktorý zamýšľajú postaviť, vykopú dookola priekopu a vykopanú zem navršia, pričom ju spevňujú plotmi a stĺpmi na spôsob bášť, až pokiaľ zem nedosiahne do zamýšľanej výšky. Na tej strane, na ktorej chcú mať vchod do hradu, vymerajú hradnú bránu, a tou sa potom po drevenom moste do hradu vchádza aj vychádza ...“

Z tohto cenného opisu sa však dozvedáme o charaktere len jedného typu slovanského hradiska, a to v čase, keď už slovanské hradisko malo svoju zaužívanú tradíciu, keďže opis je z 10. storočia, teda z obdobia plného rozvoja hradiskovej kultúry.

PALISÁDY A TO ĎALŠIE

To základné a prvé, čím sa fortifikačné práce začínali, bola priekopa, ktorá bola spoločná pre všetky epochy, v ktorých Slovia svoje hradiská stavali. Ak materiál vyťažný pri hĺbení priekopy nestačil, vyhlbili ešte priekopu aj na vnútornej strane hradieb. Šikminy násypov pred hradbami boli hlinené, ale aj kamenné, ak staviteľia mali v okolí vhodný materiál.

Typická fortifikačná architektúra opevneného slovanského sídliska s valmi, so strážnou vežou a s opevnenou bránou.

Ochrana palisádovej hradby poskytovala obrancom značnú strategickú výhodu voči útočníkom.

Najstarším typom opevnenia bol jednoduchý plot alebo palisáda. Bývala zapustená do hlinitého násypu a oblepená hlinou.

Samostatným typom hradiskovej stavebnej technológie býva spečený val, teda úmyselne spálená drevohlinitá konštrukcia na spevnenie fortifikácie, ako to bolo na hradbách keltských opevnení. V nich sa nachádzali buď brány s bočným vchodom, kde bol votrelec nútený prenikať dlhším nekrytým priestorom, čo je tiež známe z keltských hradísk. Ochranné rameno, sledujúce aj sedemdesiat metrov dlhý vstup, bolo spevnené dvojistou palisádou s radom šikmo zapustených kolov, zatiaľ čo vlastná konštrukcia hradby s priekopou na druhej strane priechodu bola zložená z jednoduchého dreveného debnenia vyviazaného stĺpmi.

Starí Slovia používali aj typ dvojitej brány, a to pri rozvinutých, členených, veľkých centrálnych hradiskách rozšírených o niekoľko predhradí, čo odrážalo rozvinutú organizačnú sústavu s centrálnou mocou vo vnútri už diferencovanej a riadenej spoločnosti. Vlastná šírka brány, teda svetlosť priechodu, nebývala veľká, strategické dôvody viedli obrancov aby budovali vchody čo najuššie.

S výstavbou brán priamo súvisí aj výstavba mostov a mostových lavičiek nad priekopami neraz naplnenými s vodou. Dobýjať takéto hradisko bolo veľmi ťažké. Častejšie sa preto najazdníci či koristníci púšťali do pustošenia a vypaľovania priestoru okolo hradiska s pokusmi vyhladovať obrancov alebo ich zbaviť prístupov k vode. Preto vonkajšie podhradie, kde sa zistilo menej stôp po stálom bývaní – okrem pásu za hradbami, bolo určené nielen za útočisko obyvateľov z okolia, ale pre svoj rozsah aj k ustajneniu dobytku a uskladneniu zrna v obilných jamách. Dôležitá bola aj obrana prístupu k zdroju vody, ktorý býval najčastejšie pod hradiskom. Prístup k potoku bol chránený zvláštnymi fortifikačnými pásmi po obidvoch stranách cesty alebo to boli aj tajné, skryté zostupy k vode.

HRÁDKY A HRADISKÁ

O začiatkoch slovanských hradísk na Slovensku môžeme uvažovať až na sklonku 8. storočia. Do obdobia okolo roku 800 sa datuje nálež bronzového kovania z Hradca pri Prievdizi. Hradisko bolo vybudované v 1. storočí pred Kristom a na prelome 8. a 9. storočia bolo znovu využité slovanským kmeňom usade-

Existencia slovanského hradiska sa predpokladá na miestach dnešného areálu opátstva v Hronskom Beňadiku.

Už v prvej polovici 9. storočia bolo na mieste dnešnej akropoly v Nitre opevnené hradisko našich slovanských predkov.

územiach, ale že v opevnených osadách a strediskách sa sústreďoval hospodársky život oblasti a vládnuce knieža ho mohlo na svoj prospech viac a efektívne kontrolovať.

Pri stavbe a typologizácii hradísk treba brať do úvahy najmä výber miesta na opevnené sídlisko a ohradenú plochu. Ide o vzájomný vzťah hradísk s uzatvoreným prstencovým valom, položených väčšinou uprostred úrodných oblastí k hradiskám, pri ktorých stavbe boli využité najmä strategicky výhodné polohy. Hradiská prvého typu sú prevažne nížinné, kde sa za strategickú výhodu neraz považujú aj močariská. Druhý typ hradísk bol umiestnený vo výškach, väčšinou na skalných ostroch, s pomerne stiesnenou funkčnou plochou. Hradiská prvého typu vznikali ako výraz koncentrácie intenzívneho roľníckeho osídlenia, druhý typ hradísk naproti tomu využíval lesné plochy vzdialené od obrábania pôdy. Preto býva pri prvom type aj silnejšia kultúrna vrstva. Hradiská prvého typu vyžadovali dobrú spoločenskú organizáciu, pretože pri vynaložení pomerne značných nákladov a neodmysliteľnej práce veľkej skupiny ľudí mohli poskytnúť ochranu relatívne malej skupine obyvateľstva a jej majetku. Naproti tomu veľké sídliská budovala, a pravdepodobne používala rovnaká skupina ľudí, čo predpokladalo vyššiu formu spoločenskej organizácie.

Prvé správy o slovanských hradiskách máme z obdobia Samovho kmeňového zväzu zo 7. storočia. Dokumentuje to bitka pri Wogatisburgu, ktorá sa podľa Fredegarovej kroniky odohrala v rokoch 631 – 632. Wogatisburg sa nachádzal na západnom okraji Samovho kmeňového zväzu v blízkosti Franskej ríše a plnil úlohy hraničnej pevnosti. Niektorí historici ho lokalizujú v Česku, iní na území Moravy a v priľahlých častiach Rakúska, ale aj na juhozápadnom Slovensku.

Na území Slovenska môžeme hovoriť o existencii hradísk na prelome 8. a 9. storočia. V tomto období dochádzalo k úpadku avarského panstva v stredoeurópskom priestore. Prvé hradiská určite vznikli tam, kde nezasahovala moc avarskeho kaganátu alebo nebola taká intenzívna. Slovia sa tu začínajú formovať do kmeňových spoločenstiev a tento proces vyústil do vzniku dvoch samostatných kniežaciev – Mojmirovho na Morave a Pribinovo na Nitriansku. Hradisko bolo už v prvej polovici 9. storočia aj v lokalite dnešného Nitrianskeho hradu. Na Nitrawe ešte pred sfomovaním veľkomoravského štátneho útvaru vzniklo nie menej ako osemnásť hradísk. Po obsadení Nitry Mojmirom v roku 833 niektoré zanikli alebo stratili svoj strategicko-vojenský, správny a politický význam.

Na prelome 9. a 10. storočia vzniká hradisko aj v Hronskom Beňadiku. V období Veľkej Moravy (833 – 907) na území západného a stredného Slovenska bolo minimálne tridsaťpäť až štyridsať hradísk. V 10. storočí vzniká hradisko v Novej Bani (poloha Zámčisko). Hradisko, ktoré mohlo pred vznikom Veľkej Moravy plniť centrálnu funkciu vo svojej územnej oblasti, bolo aj v Starom Tekove.

V stredoslovenskom a západoslovenskom priestore môžeme rozoznať štyri typy opevnených sídlisk: centrálné opevnené sídliská kniežacieho významu a aglomerácie mestského typu ako Nitra, Bratislava, Devín, opevnené sídliská, lokálne správne centrá územno-administratívnych celkov predstavujúcich teritoriálne rozdelenie Veľkej Moravy a opevnené sídliská s dominujúcou vojenskou strážnou funkciou (refúgiá) – útočiská. Niektoré z týchto pevných sídlisk sa stali neskôr strediskami komitátov (Starý Tekov). Strážnu a opevnenú funkciu menšieho významu mali aj hradiská v Malých Kozmálovciach (kataster Grác) a v Tlmačoch (poloha Hrádze – Festung).

Slovenské viesky a dediny boli od vekov hniezdami veľkých slovenských osobností

Ako sa Matúšovi KUČEROVI otváral svet

Ján ČOMAJ – Foto: archív

Pred rokmi som šiel autom z Bratislavy na Myjavu. Keď sa cesta hustým lesom prestala skrúcať dohora a auto sa vyšplhalo na jeden z karpatských kopcov, čakali nás serpentíny do najbližšieho údolia. Zrazu stála pri ceste tabuľa: Košariská. Rodisko generála PhDr. Milana Rastislava Štefánika. Po pravej strane sa už vynorila obnovená evanjelická fara – Štefánikov rodný dom, dnes malé múzeum. Posledne som tu bol v máji v roku 1968 pri prvej veľkej národnej púti na Bradlo po vyše dvadsiatich rokoch sloty, lebo v roku 1990, keď boli na Bradle znova povznášajúce pietne slávnosti, bol som len na Bradle, do Košarísk som sa nedostal. Vtedy mi napadlo: Panebože, v akej zápači sa rodili veľkí ľudia...

Myšlienka mi zišla na um znova, keď som písal úvahu o osudoch slovenských osobností. Na chvíľu som si vyskúšal pamäť, kto odkiaľ pochodí. Hybe, dakedy kráľovské mestečko, neverili by ste, čo známych ľudí sa tu narodilo. Dobroslav Chrobák, Rudo Brtáň, Július Lenko, Peter Jaroš i Slavo Marušiak, architekt Ján Svetlík, manžel Rázusovej dcéry Vierky, herci SND Jariabek, Záhradník aj Rajniak, divadelný vedec Rudolf Mrlan, literárny vedec Ondrej Marušiak, skvelý prekladateľ Jozef Marušiak, významní lekári – profesor otorinolaryngológie Július Breza, po ktorom je pomenovaná aj jedna planétka slnečnej sústavy, aj profesor Ján Breza, známy urológ... Z malého kúska údolia Bieleho Váhu, neuveriteľné!

■ KOLÍSKA VIDIEKA

Vzápätí si spomeniete na Uhrovec, tu sa dokonca v jednom dome, rovno pod Zayovským kaštieľom a nad potôčikom Radiša, na tej istej evanjelickej fare narodili dvaja z najvýznamnejších Slovákov všetkých čias – Štúr a Dubček! Ak by sme Dolné, Stredné, Horné Plachťince brali za jednu dedinu, tak dala divadlu štyroch parádnych hercov: Pántik, Filčík, Kvietik, Kňazko. Ak nám už pamäť nič nehovorí, siahnime za encyklopédiou: v Paludzi sa narodil Ján Čajak aj Fejérpataky-Belopotocký, v Diviackych Hájoch Dr. Jozef Lettrich, prvý predseda povojnovej SNR, v Tajove vynálezca Jozef Murgaš i Jozef Gregor Tajovský, v Spišskej Belej Petzval, v Zemnom ďalší vynálezca Jedlík, v Turanoch Miloš A. Bazovský, v Antole legendárny Karol L. Zachar, v Hlbokom Vajanský, v Deviči maliar Ervín Semian aj architekt Eugen Kramár, vo Skálniku Ján Botto, vo Voderadoch sochár Ján Koniarek, v Sobotišti martýr Viliam Šulek, v Sučanoch štátnik Milan Hodža, prvý Slovák v kresle premiéra ČSR, vo Vyšnom Kubíne Hviezdoslav, V. Záborský, v Gajaroch Skutecký, vo Vlkanovej Alexander Matuška, v Plevníku Dominik Tatarka, v Príbovcich legendárna teta Hela – spisovateľka Hela Krčmeryová, v Slavošovciach Pavol Dobšinský, v Staškove Jožko Kroner, v Beckove Hurban... a tak by sme mohli pokračovať, stačí si pozrieť Reznikove Túry do literatúry. Väčšina významných slovenských osobností sa narodila v podobnej zápači, akou sa vám budú zdať Košariská, keď do nich vojdete z karpatskej hory.

■ SEDLIACKY ROZUM

Príčin je niekoľko. Väčšina Slovákov až do polovice minulého storočia žila v dedinách a na lazoch. Vo viacdetných roľníckych rodinách sa rodičia usilovali čiast' chlapcov dať do škôl, aby na majetku zostalo len toľko synov, koľko mohla pôda užiť. Mládenci, čo šli na štúdiá, niesli v batôžku okrem nadania aj húževnatosť a skromnosť dedenú po stáročia. Môže byť veľa iných vysvetlení, prečo dedinská mládež vyčnievala z priemeru, nijaké jednoznačné na to nejestvuje. Ale základný dôvod bude istotne v tom, čo sme si povedali. Platí to aj v prípade nášho profesora Matúša Kučera...

Spomenul som si na malý príbeh zo živej prírody. Záhradkár si po rannej námahe sadol na lavičku a zrazu začul tichučké „puk“. V zátočku na halúzke vedľa neho sa zjavila tmavá bodka. Zaujalo ho to. Pochopil, že zrejme uvidí moment zrodu motýľa – a ešte tak zblízka!

KOŠARISKÁ – rodisko generála Milana Rastislava ŠTEFÁNIKA

UHROVEC – s historicky unikátnym rodným domom Ludovíta ŠTÚRA a Alexandra DUBČEKA (s tmavou strechou uprostred)

Netušil, že to bude dlhý proces. Otvor sa nezväčšoval – motýľ si ho zrejme bude musieť vyhrýzť, možno roztrhnúť silou krídel, vydrať sa nasilu. So záujmom pozoroval ďalej. Bol to úžasný zápas: motýľ sa zrejme zo všetkých síl tlačil, a nič! Až zrazu z otvoru vykukla hlavička a kúsok drobného tela... Motýľ už voľal svet, len sa nevedel vyslobodiť z väzenia. Prišlo mu ho ľúto. Zašiel po nožičky a zámotok rozstrihol. Motýľ vypadol na konár, sedel tam ako prilepený. Teličko baculaté, krídla scvrknuté. To pomínie, predpokladal muž, o chvíľu naberie sil... Nedočkal sa. Motýľovi sa už nikdy nepodarilo vzlietnuť. Človek pochopil: v zápase so zámotkom motýľ silnel. Bez zápasu nemal sil na svoj let. Našťastie to nebol Matúšov prípad.

■ STRÁŽOVSKÉ VRCHY

Rozhranie medzi stredným a západným Slovenskom nad údolím Váhu. Prírodné vzácnosti urobili tento kus zeme chránenou krajinou oblasťou. Najvyšší vrch Strážov, vyše tisíc metrov vysoký, dal meno svojmu pohoriu. To leží medzi Trenčínom, Dubnicou, Ilavou a Bojnícami. A hoci ide o husto osídlenú oblasť, skrývajú sa tu štyri prírodné rezervácie. Hotový raj. Aj názvy vrchov a lokalít melodicky lahodia uchu, posúďte: Homôľka, Rokoš, Vápeč, Čierna Kečka, Ostrá Kečka, Temešská skala, Ostrá Malenica, Tupá Malenica, Drieňový vrch, Suchý vrch, Javorina... Povedal by som – hudba slov.

Ani nie tak dávno sa ľuďom zdalo, že je tu kraj sveta. Neprekážalo im to. Skôr boli celkom radi, že je to tak. Žili si tu sami svoji, iba kedy-tedy sa sem niekto priženil alebo mládenec si dovedol

nevestu odkiaľsi z iných končín. Cudzí človek sem zriedka zavítal – prečo aj? Ani len Rimania, čo dakedy dávno, pomaly už pred dvoma tisícročiami, tiahli Považím, až sem nedošli. A pritom boli v roku 179 iba na krok odtiaľto, trochu poniže v tábore, ktorý nazvali Laugaritio, tam dal ich veliteľ Marcus Valerius Maximianus vyryť do skaly nad cestou ten známy nápis...

Načo by sa sem boli štervali? Medzi vrchmi, kde navzdory všetkej ľudskej námahe rástol iba jačmeň a ovos, zemiak a možno dáka zelina. Nič inšie sa tu neurodilo.

Prvý človek, čo sa tu usadil, volal sa Mojto, akurát to sa o ňom vie. Postavil drevenicu, maštaľku, chlievy, ohradu a začal rúbať a kľčovať horu, aby si rozšíril životný priestor v lesom a krovím zarastenej divočine. To sa povie rúbať. Lenže on naozaj rúbal, dvojchlapovú pílu bruchačku nepoznal, on tie buky musel sťat'. A ak chcel mať pôdu, musel zo zeme vykopáť každý koreň, odpratať ho, odvliečť... Tak sa z orlieho hniezda postupne stala osada. Najprv ju volali Mojto dvor, potom Mojtova Ves, teraz už len Mojtín.

■ HLADANIE DOMU

Z rovinatého Považia sa sem kedysi – ani nie tak dávno, starí ľudia si to ešte pamätajú – nebolo ľahké dostať. Muselo sa cez potok, ponad ktorý nevedel nijaký most, iba koryto tu bolo o čosi širšie, teda aj plytšie. Väčšie skaly v riečisku ľudia odvalili bokom, tak vznikol akýsi brod, ktorým sa dalo v lete prejsť aj suchou nohou. Cesta do Mojtína však bola strmá, kľukatá a navyše ju pretínali dva kamenné priesmyky – Mojtínske vráta a Hložanská brána. Keď už aj tieto tiesňavy človek

prekonal, vytrčalo z cesty mohutné bralo. Vlastne ani tak nevytrčalo, iba sa s ním cesta razom zdvihla a voz nahor vytiahli len najsilnejšie kone, aj to nesmel byť priveľmi naložený. Keď už začali do dedín jazdiť z mesta autobusy, postavili tu hore v doline pod bránami a bralom pre ne garáž, veď tu mali konečnú. Odtiaľ ľudia museli kráčať dva kilometre do kopca, a ak náhodu bývali na vyšnom konci Mojtína, potom, pravdaže, ešte o hodný kus viac. A museli vyniesť so sebou všetko, čo k životu potrebovali a čo im skúpa hora a roľa neposkytli. Takto chodili šesťkrát za týždeň do roboty a z nej, na jeseň i v zime zväčša potme, lebo každý chlap z dediny sa okrem poľa a hory ničím živil: v ladcianskej cementárni, v dubnickej a považskobystrickej zbrojovke, v trenčianskej pálenici, textilke alebo odevných závodoch, na stavbách v okolí, pri železnici – ako kto. A ten, čo mal roľu väčšiu a nedovolila mu zamestnať sa, zháňal korunky aspoň príležitostnou robotou, pravda, mimo obdobia poľných prác. Všetelijakou, ako prišlo, aj podomovým predajom, ktorý kedysi dopĺňal obchodnú sieť, ako dnes e-šopy. Tovar prišiel rovno k zákazníkovi.

Už na ceste od autobusu k dedine sa prejavovala súdržnosť ľudí, vzájomná pomoc a ochota, bez nej by vari neboli ani prežili. Veď ak už nie na roli tak istotne v lese alebo okolo domu je vždy roboty, pri ktorej vám musí niekto pomôcť, zdvihnúť, preniesť alebo aspoň pridržať.

„Á, však vy ste Matúšova,“ prihovril sa muž z autobusu mladšej Kvetke, keď prišla na návštevu. Vzal jej dieťa na ruky aj väčšiu tašku s nákupom. Tak kráčali dobrú polhodinu do kopca, kým neprišli po kučerovský dom. Vzájomná pomoc bola na dedinách nepísaným zákonom aj cnosťou z nevyhnutnosti. Keď niekomu uhynula krava a gazda musel robiť nútený výsek, prišla celá dedina – ľudia si odkúpili kus mäsa za pár drobných alebo aspoň kosti do polievky, aby aj takto pomohli človeku, čo ho postretlo nešťastie, keď mu krava spadla zo skaly, zdula sa alebo zahynula pri otelení. Slovenská dedina, ktorá za celé tisícročie uchovala národ pri živote napriek akýmkoľvek tlakom, zákazom, pandúrom, četníkom, mohla pokojne a svojím spôsobom aj šťastne prežívať iba ako dobrovoľné súručenstvo jednoduchých ľudí. Len čo sa ľudia v nej začali deliť na chudobných a bohatých, stratil sa tento Boží zážrak. Na javisko života vstúpila záviest a nenávisť.

■ A MOJTÍN RÁSTOL

Ako všetky dediny tých čias. Napriek morom, cholere a vojnám. Ako však rástol, chotár čoraz ťažšie vládol užiť svojich rodákov. Vlastne už ich dávno neuživil. Jačmeň, ovos, šošovica – hlavné plodiny jeho poľi. Jačmeň sa zomlel na čiernu krupicovú múku, z nej sa napiekli pagáče, posúchy alebo uvarila kaša či polievka. Deti väčšmi ľúbili kabáče – na horúcej platni alebo v peci nachtro pečené jačmenné placky. Kto mal dve kravy, už bol zámožný, ale ani to nemohlo užiť rodinu so štyrmi-piatimi deťmi, a takých rodín bolo najviac. Muselo sa do sveta za chlebom. Veční ahasveri slovenských vrchov chodili najprv na dolniaky, neskôr aj za Moravu na žatvu. Výžinkári. Páry – kosec, hrabačka. Obyčajne párik pred sobášom alebo mladí manželja. Keď sa vracali s výslužkou, zaplatili si furmana, čo

Rešpektovaný slovenský historik profesor Matúš KUČERA

každému zo žatevných párov doviezol niekoľko vriec pšenice a žitka. Keď sa na taxík poskladali, nevyšlo to na jedného draho, z výslužky takmer neubudlo, veď furman rád prijal aj po vreci ovsu z ich vlastnej mojtínskej úrody pre koniky.

To bol čas, keď v starom mlyne začalo byť veselo. Nebolo kedy prichýliť tuláka ani počúvať tovarišov, čo sa vracali zo sveta a chceli tu iba prenocovať, lebo mlyny boli odjakživa aj miestom odpočinku pocesných. Teraz by ich mlynárka nepustila ani cez bráničku, iba čo by im podala hrnček mlieka a kus chlebička. Mlynár si zaviazal čistú zásteru a nastavil mlynicu na najnovší materiál: mlela sa pšenička na biely chlebiček.

Niekoľko mojtínskych mužov sa zapodievalo spomínaným putovným predajom. Zo susednej Vlačskej Belej a z Gápla prevádzali cez hory a predávali po okolí výrobky chýrných sklárni. Nebol to však vďačný tovar na podomový obchod, pravdaže, poháriky, čaše, krčiazky, vlastne všetky belianske výrobky boli krehké, po cestách-necestách sa sklo často potľklo. Vďačnejším tovarom boli látky z trenčianskej textilky. Lenže niesť na pleci niekoľko balov štofu, aby mali ženičky na výber, tiež nebola lahoda.

V čase, keď na poli a okolo domu čakalo najmenej roboty, chodili takto svetom aj Matúšovi rodičia. Fabrika však nemienila predávať v malom, nejakých pár balov látky pre dvoch-troch trhovníkov. Nakupovalo sa u Žida v Trenčine. Pravdaže, aj ten potreboval dajaký ten groš zarobiť, tak sa tu kupovalo drahšie ako v továrenskom sklade – o rabat sa museli obchodníci a trhovníci podeliť. Vždy sa však dohodli, dohoda bola zákonom života.

Mladí manželja Kučerovci sa mohli vydať do sveta. Ponúkať látky na jarmoky i po domoch, ako vraceli, rovno do kuchyne. Bol z toho malý zisk, veď čosi cestou aj strovnili, ale bol to hotový peniaz, často jediný hotový peniaz – veď práve ten v dome najväčšmi chýbal. Na všetko, čo sa v gazdovstve nedorobilo. Okrem toho bez peniaza by nemali za čo kúpiť deťom oblečenie, topánky, veci do školy i dajakú sladkosť.

„Naši šli do sveta,“ to bolo ustálené spojenie Matúšovej mladosti. Tou vetou mojtínske deti odpovedali, keď sa ich pýtali, kde sú rodičia. Nakoniec presnejšiu odpoveď by aj tak nemohli dať, nemali ani poňatia, kde sa mama s otcom mocú. Mali však istotu, že sa onedlho vrátia. Napokon, deti nikdy nezostali v dome samy. Akoby aj, väčšinou boli vo veku, keď sa to ešte nedalo. V tom čase sa o ne starali staré mamy, opustené tetky alebo niekto osamotený zo širšej rodiny. V Mojtíne tak ako aj inde, kde chodili rodičia na podobné vandrovky, sa to bralo ako samozrejmosť, život to potreboval, život to ponúkal, tak to malo byť.

Z knihy Knieža Matúš, ktorá práve vyšla vo vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov. Redakcia plánuje v najbližších vydaniach publikovať s M. Kučerom exkluzívny rozhovor.

Slovenská koruna sa stala obeživom a našim národným platidlom pred dvadsiatimi piatimi rokmi

Desať rokov spomienok na enkolpion z Veľkej Mače

Marián TKÁČ – Ilustračné foto: Emil SEMANCO

Vznik aj zánik slovenskej koruny slávi v tomto roku jubileum. Ôsmeho februára 1993, keď už po šiestich týždňoch, teda rýchlejšie, ako sa myslelo, zanikla česko-slovenská menová únia, vznikla slovenská koruna. Do obehu sa dostali kolkované bankovky a desaťkorunová minca: križ – enkolpion, nájdený vo Veľkej Mači, podľa všetkého staroslovenskej proveniencie so zrkadlovým ICXC (Isus Christos). Je to križik, na ktorom sú tri osoby. Symbolicky sa prvou bankovkou v obehu stala päťdesiatkorunáčka s vyobrazením sv. Cyrila a Metoda, ktorá „prišla na svet“ pätnásteho augusta 1993. So slovenskou korunou sme sa rozlúčili po vstupe do eurozóny v septembri 2008.

O tom, ako sa bude nová slovenská mena volať, sa rozhodovalo vo vládnej vile v Trenčianskych Tepliciach koncom septembra 1992. V nedeľu 27. septembra 1992, presne o tretej popoludní objednal Vladimír Mečiar pre všetkých prítomných koňak a pripil na meno novej slovenskej meny – na slovenskú korunu. V tej chvíli sa totiž všetci prítomní mali vyjadriť k názvu meny. Ako prvý skraja pri stole navrhol som „slovenský dukát“, keďže ma však nikto nepodporil, návrh som stiahol. (Je zaujímavé, že o niekoľko dní na to som kupoval melóny cestou z Brati-

MEMOÁRE

slavy za Sereďou a v dobrej nálade mi predavač melónov prezradil, že on vie, že ja som bol za slovenský dukát a on je zaň tiež...) Ustúpil som aj preto, že pre menovú úniu s Českom, o ktorej sa vtedy myslelo, že potrvá dlhší čas, je výhodnejšie, ak budú mať obe meny, teda slovenská i česká, korunový základ.

PRÍPITOK ZA KORUNU

A po tomto akte práve ja a Michal Kováč sme si pripili „na slovenskú korunu“ hneď dvakrát: budúcemu prezidentovi štátu Kováčovi posunul svoj koňak predseda vlády, lebo bol a je zarytý abstinent, a mne ho popchol minister financií. Anna Nagyová totiž zabezpečila toľko pohárov s koňakom, koľko bolo členov komisie, a keďže Kováč mal koňak aj od premiéra a mne ho „popchol“ minister financií, oslávili sme prichádzajúcu slovenskú korunu s budúcim prezidentom dvakrát...

O tom, aké „obrázky“ budú na slovenských bankovkách a minciach, rozhodlo predsedníctvo slovenskej vlády (keďže banková rada ešte neexistovala) v decembri 1992 na návrh vtedajšieho Ústredia štátnej banky česko-slovenskej pre Slovenskú republiku. Návrh bol predložený bez alternatív s výnimkou tisícokorunáčky. Pred Dubčekom dostal prednosť Štefánik, podľa slov Vladimíra Mečiara, predsedu vlády, Dubček ešte „nie je preverený“.

DÔSTOJNÝ ODCHOD

Slovenská koruna odišla zo scény posledný deň roka 2008, euro sme vítali na Nový rok 2009. Slovenská mena totiž ako prvá spomedzi štátov Vyšehradskej štvorky oficiál-

ne splnila náročné podmienky na odchod do histórie. Z outsidersa sa stal líder, a tak vyše tristo dvadsať miliónov Európanov platí aj jedno- a dvojeurovou mincou so slovenským dvojkrižom.

Na slávnostnej rozlúčke s korunou 8. januára 2009 v novom Slovenskom národnom divadle, kde odznelo veľa slov, vtedajší maďarský premiér Ferenc Gyurcsányi chcel dokonca „sňať z hlavy klobúk“! Keby ho bol mal. Ale nemal. Predseda slovenskej vlády Robert Fico v ten večer povedal: „Príbeh slovenskej koruny je úspešný. Naša koruna sa rozlúčila ako dynamická mena, ktorá po horšom začiatku zažila skvelý koniec.

A tak namiesto dovidenia, koruna, dnes môžeme povedať: Ďakujeme ti, koruna.“

Prostredníctvom televízneho prenosu mohli počuť všetci, čo vtedy povedal luxemburský premiér (neskorší šéf Rady Európy) Jean-Claude Juncker: „Za necelé dve desaťročia, šesťnásť rokov, sa Slovensko vymaňilo spoza železnej opony, vstúpilo do Európskej únie a dnes, rekordne skoro, ani nie po piatich rokoch, stáva sa členom najmocnejšieho menového zoskupenia eurozóny.“

NÁVRAT KORUNY?

Nedávno sa objavili úvahy niektorých ekonomických analytikov,

podľa ktorých by bol proces návratu k slovenskej koruně pre naše hospodárstvo „nákladný a bolestivý“. V skutočnosti návrat k pôvodnej mene zatiaľ nijaká z krajín eurozóny nevyskúšala, aj keď sa takéto snahy občas objavujú vo viacerých štátoch (akútne to bolo napríklad v Grécku) Riaditeľ portfólia manažmentu z Across Private Investments Andrej Rajčány sa pre TASR vyjadril, že odchod z eurozóny by sprevádzalo výrazné oslabenie meny a spomalenie ekonomického rastu Slovenska. Náklady na vystúpenie z eurozóny by boli vysoké aj preto, že dlhy voči inštitúciám v eurozóne by sa museli vyplatiť v eurách. „A keďže by sa nová mena s veľkou pravdepodobnosťou k euru oslabila, prinieslo by to prudký rast nákladov na obsluhu súkromného a verejného dlhu,“ myslí si analytik XTB Kamil Boros.

Podľa Stanislava Pánisa z J&T Banky proces odchodu z eurozóny by bol komplikovaný a sprevádzaný veľkými neistotami. Zároveň by vraj výrazne podkopala kredibilitu krajiny. Martina V. Solčányiová z NBS zasa upozornila, že nie sú vytvorené nijaké mechanizmy, ako opustiť eurozónu, a doplnila: „Keďže zmluva o EÚ nepozná nijaký mechanizmus na odchod krajiny z eurozóny, akýkoľvek pokus o vystúpenie z nej by bol živelný a spojený s masívnou krízou na finančnom trhu.“

KUVIČIE HLASY

Nuž, pamätáme si ešte, čo tvrdili nepriatelia samostatného Slovenska po roku 1990? Vtedajší minister zahraničného obchodu ČSFR Jozef Bakšay hrozil, že ak sa Slovensko oddelí od Česka, naša mena bude trojnásobne slabšia. A podobných pochybovačných hlasov bolo viac. Napokon sa slovenská mena oddelila od federálnej v kurze 1:1 a jedinou „daňou“ bola desaťpercentná devalvácia slovenskej koruny v lete 1993 (k 10. júlu). K nej pristúpila NBS na odporúčanie Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky – tí však trvali až na tridsiatich percentách...

Vzniká otázka, prečo sa táto téma v médiách otvára, vari sa chystá Slovensko vystúpiť z eurozóny? Alebo to súvisí so sci-fi úvahami o obnove Česko-Slovenska bez pomlčky a s malým „s“ v názve (a zrejme aj s „malým“ vplyvom Slovenska v obnovenom štáte) a nadväzne na to so „spoločnou

menou“ mimo eurozónu? Alebo „naši“ natvrdo uvarení nepriatelia slovenskej samostatnosti chcú aj takto podceňovať hospodársku kapacitu Slovenska? Lebo veď mena je naozaj ako plachá srnka, treba s ňou zaobchádzať obozretne.

Expert, ktorých sme citovali, majú pravdu iba v tom, že mechanizmy na návrat k pôvodnej mene neexistujú, nie sú vytvorené. Tie však neexistovali ani pri delení Česko-Slovenska, no vzhľadom na vzniknutú situáciu sa vytvorili.

PLACHÁ SRNKA...

Pozrime sa však na problém zo širšieho hľadiska. Kríza pred desiatimi rokmi jasne ukázala, že Európska únia nie je nijakou „optimálnou menovou oblasťou“. Existuje teória optimálnej menovej oblasti, ktorá sa spája s menami nositeľov Nobelovej ceny za ekonómiu za rok 1999 – Roberta A. Mundella, Ronald I. McKinnona a P. B. Kennena, ktorí položili jej základy v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Sústreďuje sa na analýzu prínosov a nákladov, ktoré bezprostredne súvisia s vytváraním menovej únie. Pravda, základné ekonomické charakteristiky optimálnych menových oblastí sú stavané skôr na „skúmanie možností menovej integrácie“ ako možnosti „menovej separácie“. Napriek tomu história pozná veľa menových únií, ktoré vznikali aj zanikali. Najstaršou bola Latinská peňažná (ale aj menové či mincové) únia medzi Francúzskom, Švajčiarskom, Belgickom a Talianskom, založená v roku 1865, keď v roku 1868 do nej vstúpilo aj Grécko. „Zákonným“ platidlom v nej boli mince z drahých kovov. Táto únia vydržala do roku 1914. Škandinávská peňažná únia jestvovala v rokoch 1872 – 1892 (formálne až do roku 1931) medzi Švédskom, Dánskom a Nórskom. Obe únie skončili neúspešne. Iba šesť týždňov trvala aj menová únia medzi Slovenskom a Českom (od 1. januára do 8. februára 1993).

Všetko je dnes veda a nemožno dopredu vyhlásiť, že niečo sa nedá. Jednostranný výstup z eurozóny najmä v prípade „plachej srnky“, akou je Slovensko, je pravdepodobne z oblasti sci-fi. Zatiaľ je zbytočné hovoriť o nákladoch, stratách a ziskoch. Keď taký čas príde, budú tieto otázky aktuálne.

FEJTÓN

Jusko sa s Lacom stretli pred jeho domčekom v tichej štvrti mesta. Obaja boli vášniví hubári, a aj keď na huby nechodili spolu, vzájomne sa informovali, kde čo rastie v ich terénoch. Za tie roky to fungovalo tak, že ak jeden z nich išiel na huby, zavolať tomu druhému, že už rastú. Mali tak prehľad o tom, kedy začínajú a končia dubáky, červenáky či tmavé kozáky, kde šarapatia medvede a kde pília v ich revíri urbánci, aby naplnili do bodky text pesničky: A kde krásna hora volá, ostala len rúbaň holá... Veru, aj oni už viackrát preto museli zmeniť hubársky revír. Koncom mája vyliezli dubáky, ktoré boli celkom zdravé. Tie ďalšie už obhrýzali slimáky a pustili sa do nich červíky, takže odpad bol taký, že sa ich neoplatilo zberať...

Kým si Jusko s Lacom vymieňali skúsenosti v tieni stromov, Lacova manželka ich zavolała k stolíku do záhrady a ponúkla šálkou kávy. Práve kúpili nový kávovar, takže sa núkala možnosť ho vyskúšať. Nesklamal ani Jusko, ktorý mal rád malú pressu

miesto. Keď začali padať prvé stromy, ešte sa aj usmieval, že jeho veru nedobehnú. Ale tak ako rástla ľudská chamtivosť, postupne mizli aj lokality, kde kedysi nachádzal hriby. Až jedného dňa rezignoval. Občas ich pri rozprávaní prerušila Lacova

loch a či tam niečo nechýba. „Nezabudni pribaliť aj dvojplatničku,“ vyhrklo z neho po chvíli. Jusko ostal ako obarený, nechápal, načo mu bude v kúpeľoch dvojplatnička. Laco ho nenechal v rozpakoch. „Kúpele sú v hubárskom revíri. Pri každodenných

ti toleruje kúpeľný personál i tvoj spolubývajúcí? Čo ak nie je hubár a na tie vône je alergický?“ – „Všetko je vec dôkladnej prípravy. Predovšetkým, musíš si priplatiť za samostatnú izbu. Dohodnúť sa s ošetrujúcim lekárom, aby procedúry nasledovali tak, aby si mal dost času na hubárčenie. Treba sa dohodnúť aj s upratovačkou, aby ďalej nešířila, čo videla v tvojej izbe. To všetko ti odľahčí vrecko, ale ten pocit, keď po návrate ukladáš naložené fľaše do špajze, vidíš tie usušené huby ako mesiacíky, nehovoriac o mrazených malých dubáčkoch, ktoré sa ti v pražnici alebo v polievke rozplynú na jazyku...“ – „A ako pomáhajú kúpele tvojmu zdraviu?“ vyliezlo z Juska. „Neuveríš, ale vždy sa po takomto pobyte cítim ako znovuzrozený. Tá dvojkombinácia nemá chybu.“ Jusko sa už tiež videl ako kúpeľný pacient hubár.

Marián ŠIMKULIČ

Nezabudni pribaliť aj dvojplatničku

kavičku. Domáca pani pridala aj bublaninu z piškótového cesta a z domácich ribezlí zo záhrady. Po krátkom vyrušení sa Jusko s Lacom znovu venovali hubám. Respektíve tomu, čo ich núti obmieňať revíry. Niektorí už pritom stratili nervy. Nedávno Jusko stretol starého Vartovčika, ktorý ho kedysi zaučal do tajov hubárčenia. Dozvedel sa, že už hubám neholduje. Celý život chodil do jedného revíru, poznal tam každé

manželka, aby len tak úkosom oznámila, že už má pripravené košeľe, slávnostný oblek, no aj čizmy či nohavice na prechádzky do lesa. Vysvitlo, že Laco sa chystá do kúpeľov a manželka mu balí všetko potrebné na cestu.

„Pôjdem autom, nie je to až tak ďaleko. A navyše sa mi do kufra všetko zmestí,“ zdôveril sa Laco. Keď dopil kávu, akoby si v duchu premietal, čo mu manželka nachystala na pobyt v kúpe-

potulkách, pravda, ak nie sú tropické horúčavy, nájdem húb aj za košík dva. A tie musím spracovať. Od súšenia po nakladanie do fľašiek. Preto tá dvojplatnička na zaváranie i sušička.“ Jusko sa dozvedel, že Laco so sebou berie aj hrniec, malé fľaše, uzávery, nakladače a tiež špeciálne upravené škatule s dnom vystlaným novinami, aby sa vzácny náklad pri ceste späť nerozobil. „Chceš mi povedať, že to všetko

Priaznivci folklóru na 64. ročníku legendárneho festivalu Východná Folklórne chodníky k prameňom tradície

Alexander GOCZ – Foto: archív

Folklórny festival Východná je najstarším a najrozsiahlejším celoslovenským festivalom s medzinárodnou účasťou u nás a zároveň vrcholnou prehliadkou tradičnej ľudovej kultúry a jej folklorizovaných prejavov. Tohtoročný sa konal 28. júna až 1. júla, teda tradične prvý júlový víkend na prahu letnej turistického sezóny v turisticky hojne navštevovanom prostredí v blízkosti Vysokých i Nizkých Tatier – v rázovitej a na ľudové tradície bohatej obci Východná.

Medzi priemerne tisícštyristo účinkujúcimi v desiatkach umeleckých autorských programov sa na tomto festivale každoročne prezentujú i víťazi celoštátnych súťažných prehliadok folklórnych skupín, súborov, detských súborov, ľudových hudieb, speváckych skupín, sólistov muzikantov i tanečníkov. Veľmi významná a účastníkmi vítaná je účasť ľudových remeselníkov, výrobcov a umelcov. Keďže v ostatných dvoch rokoch badáme potešiteľnú renesanciu folklóru na Slovensku, bolo to cítiť aj na tohtoročnej Východnej. Napríklad v tom, že organizátori si pripomenuli kľúčové osobnosti nášho folklóru.

■ POHLAD SPIATKY

História nášho najznámejšieho folklórneho festivalu sa začala písať v roku 1957, keď sa vo Východnej začali konať súťaže tanečníkov, muzikantov, primášov a spevákov. V šesťdesiatych rokoch sa na viac rokov ustálil názov programu Súťaž v ľudovom speve, hudbe a tanci, neskôr vo Východnej súťažili folklórne kolektívy aj s choreografiami. Po prvýkrát folklórne slávnosti vo Východnej privítali účinkujúceho zahraničného

hosta v roku 1961. Spoznať Tatier prišla Folklórna skupina Goralov (Podhale) z Noweho Targu. Odvtedy už na Východnej vystupujú zahraničné folklórne súbory pravidelne. Ďalšou historickou zaujímavosťou je skutočnosť, že zlatým klincom programu na výročnom desiatom ročníku slávností vo Východnej (v roku 1963) bolo uvedenie slovenskej opery Krútnava v podaní členov Spevohry Divadla Jozefa Gregora Tajovského. No a v roku 1967 odznel z Východnej v spolupráci s Československým rozhlasom v Bratislave prvý rozhlasový program zo slávností. Neskôr vznikali špeciálne programy, na ktorých sa autorsky podieľali hlavne redaktori rozhlasu, ako napríklad Ondrej Demo, Darina Laščiaková, Ivan Dubecký a ďalší.

■ POCTA OSOBNOSTIAM

Prvý deň Folklórneho festivalu Východná (FFV) je už tradične „zahrievaci“. Ako výdatný folklórny aperitív ponúkli organizátori na Veľkej scéne profilové vystúpenie folklórnej skupiny Kriváň z Východnej a hneď na to program Zem speje pod holým nebom. Išlo o veľkolepú folklórnu šou, ktorá vychádzala z mimoriadne úspešného programu

RTVS a ktorá vrátila slovenské piesne, tance a hudbu na výslnie. Zem opäť spievala, tancovala a hrala – a tentoraz prekročila hranice Slovenska. Zahraniční Slováci ukázali nekonečné nadšenie pre slovenský folklór a slovenské tradície. V piatok – ešte pred slávnostným otvorením FFV, odznel program Turčianska záhradka nepoznaná, prebudená, ospievaná... Išlo o originálnu ukážku folklóru malebného kraja vrchov, ktorého stredom uháňa rieka Turiec, pričom podľa organizátorov hodnoty jeho ľudovej kultúry dlhodobo unikali pozornosti etnografu a folkloristu. Ako sme už spomínali, tohtoročný FF Východná si pripomenul viacero významných slovenských folkloristov. Ako prvého organizátori predstavili ešte v piatok na Veľkej scéne Jána Ambróza z Telgártu. Diváci si tak mohli vychutnať koncert tohto významného speváka horehronských ľudových piesní pri príležitosti jeho významného životného jubilea – sedemdesiatich rokov. V sobotu na Malej scéne iste zaujal program Z najlepších. Išlo o prezentáciu víťazov a laureátov celoštátnej súťaže sólistov tanečníkov Šaffova ostroha. Hneď na to

Tradičný slávnostný sprievod účastníkov FFV 2018

nasledoval na Veľkej scéne program Juraj Kubánka – pocta majstrovi. Išlo o medailón pri príležitosti životného jubilea tohto významného slovenského choreografa, ktorý nedávno oslávil deväťdesiat rokov. No a do tretice nasledoval program Slovenský mravec z Kokavy, ktorý bol venovaný tanečníkovi, pedagógovi, osvetárovi, choreografovi, dlhoročnému vedúcemu FS Partizán Igorovi Kováčovi pri príležitosti jeho osemdesiatich narodenín a šesťdesiateho výročia založenia FS Partizán.

■ INŠPIRATÍVNA PESTROŠŤ

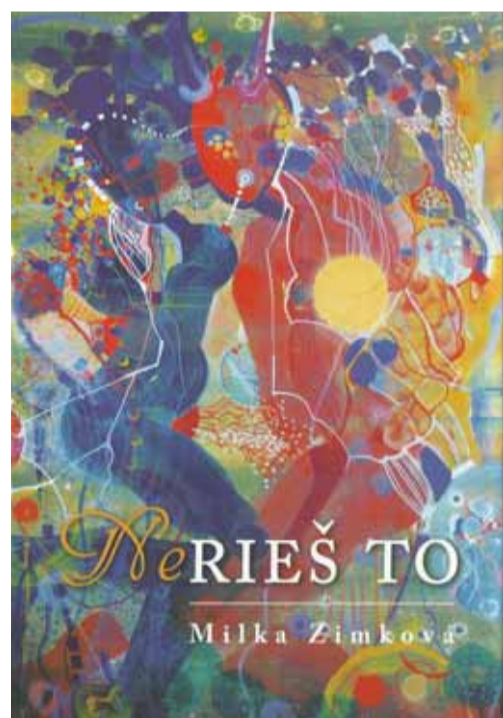
Tohtoročná Východná iste zaujala a potešila každého milovníka folklóru. Kto má slabosť pre nežné pohľavy, iste pookrial pri sobotňajšom programe Ej, ženy, ženy, ktorý bol venovaný folklórnym tanečniciam, a to nielen ako tanečným partnerkám

mužov, ale aj ako nositeľkám ženského princípu v životnom kolobehu človeka. Od dievčaťa k matke, žene žijúcej vo svojom sociálnom prostredí po boku muža až po múdru oporu mladších generácií. Nastupujúcej generácii bol zasa venovaný nedeľňajší program Na koho to slovo padne. Predstavili sa v ňom detské folklórne súbory, a bolo veru na čo pozeráť. Keď k tomu pripočítame množstvo tvorivých dielní, kde sa mohli záujemcovia naučiť základom nášho ľudového tanca či skúsiť si tradičné remeselnícke zručnosti, tak z Východnej neodídeš zďaká nikto s pocitom, že mu niečo chýbalo. Folklór, teda spev a tanec, spolu s majstrami tradičných remesiel a so zapálenými členmi folklórnych súborov nás teda už po šesťdesiaty štvrtý raz priviedli k prameňom umenia. Nášho slovenského umenia, na ktoré môžeme byť hrdí!

Milka Zimková: Nerieš to, Vydavateľstvo SSS, Bratislava 2018

Omamná vôňa všadeprítomnej človečiny

KNIHA TÝŽDŇA

Základom dobrej prózy je príbeh. Keď je príbeh dobre zvládnutý, tak môžu nastúpiť aj rôzne experimenty, ale poctivé rozprávačstvo ostane jediným zdrojom dobrej literatúry. V slovenskej próze o dobrých rozprávačoch, ale aj rozprávačky núdzu nemáme. V ženskej plejáde autoriek patrí však nesporne medzi najzaujímavejšie osobnosti Milka ZIMKOVÁ.

Príbeh strieda príbeh, jeden ľudský osud za druhým, smutné i veselé príhody, postavy a postavičky dýchajúce človečinou, skratka kvalitná próza. Tak by sa dala v skratke opísať tvorba Milky Zimkovej. Kniha Nerieš to prináša celý rad nových poviedok, ale aj klasické a známe prozaické útvary, ktoré boli základom monodram, ktoré táto spisovateľka herečka už desaťročia úspešne hrá nielen po Slovensku, ale aj v zahraničí. Pridajme do toho aj niekoľko rozhovorov a dostaneme knihu, ktorá takpovediac širokospektrálne charakterizuje Zimkovej prozaickú aj dramatickú tvorbu. Už tradične v mnohých poviedkach hrá nezastupiteľnú úlohu východoslovenské nárečie. V prípade tejto autorky je plne funkčné, a nie je veľa autorov z tohto regiónu, ktorí by tak presne, pestro a s láskou ponúkli sondu do života a osudov tamojších ľudí. Ako červená niť sa všetkými príbehmi ťahne Zimkovej láska k občajnému človeku, jej pochopenie ľudských slabostí, súcit s tými, ktorých osud prenasleduje svojou nepriazňou, ale aj presné poukazanie na zlo, nečestnosť, mamonárstvo, kľamstvo a morálne zlyhanie. Autorka má silné sociálne cítenie a bez príkras a postmoderných kľučiek ukazuje odvrátenú stranu tohto „demokratického raja“, v ktorom žijeme. Honbu za hmotnými statkami, čoraz väčšiu mravnú otupenosť ľudí, povrchnosť mladej generácie a celkový úpadok spoločnosti, ktorá popiera staré vyskúšané vzorce ľudského správania a vymieňa ich za bezduchý konzum a zábavu.

(mab)

MEDAILÓN

Mám v živej pamäti, keď sa po dvoch či troch sezónach na javisku Štátneho divadla v Košiciach mladý absolvent Vysokej školy múzických umení vrátil do Bratislavy, kde desaťročia hviezdila jeho mama – operná diva Mária Kišiová-Hubová, a účinkoval otec – činoherec a režisér SND Mikuláš Huba, jeden z najznámejších povojnových hercov, vzdelaný a tvárny, len s trochou páťosu, príznačnej črty tých čias. A tu zrazu ich syn, ten mladík Martin Huba, má sedemdesiatpäť rokov!

Herec, režisér, učiteľ, osobnosť

Najprv ho zlákala malá experimentálna scéna – to sa z Divadla poézie v Dome hudby silami hercov, divadelných nadšencov, vysokoškôlkov a korzárov bratislavskej promenády od Michalskej brány po nábrežie prerábala suterén jedného z domov pod Michalskou bránou pre Divadlo na korze. Tu účinkoval štyri sezóny až do jeho zániku v roku 1971 – „konsolidátorom“ umelecké experimenty nevoňali, najmä ak sa nechceli podrobiť totalitnej moci. Nebolo jednoduché prežiť päť rokov, kým konečne dostal angažmán do svätyně – na javisku Slovenského národného divadla. Na nich pôsobil dodnes, pričom veľmi často, zďaká najčastejšie zo všetkých súčasných hercov, hostuje ako herec i režisér na českých a moravských scénach. A v českom filme patrí k najobsadzovanejším slovenským umelcom.

Výpočet hoci len veľkých divadelných úloh prekračuje možnosť malého medailónu. Stvárnil ich na javiskách v Košiciach, Prahe, Brne, v SND i v Štúdiu L+S, pridhla by bola aj Hubova filmografia – od šesťdesiatych rokov minulého storočia dodnes po Obsluhoval jsem anglického krále, Tri sezóny v pekle, Kawasakiho rúže či Lidu Baarovú. Spomenúť však treba jeho skvelé a inovatívne réžie v činohre i opere v Bratislave i Prahe – povedzme Čechovov Višňový sad, Shakespearovu drámu Rómeo a Júlia či operu Figarova svadba... Ako herec, činoherný a operný režisér, ale aj ako učiteľ a publicista sa prejavuje jeho nekompromisná a rozhladená osobnosť, kritická i k svojim kolegom. Známý je napríklad jeho odkaz tým, čo v behu medzi nahrávacími štúdiami reklamných spotov strácajú svoj talent i dôstojnosť. Dobré zdravie, majstre. Mnoha leta!

(jč) – Foto: TASR

HUMORESKA

Niet nad to zaspomínať si na minulosť v prítomnosti mladej generácie. Najmä keď máte pár rokov pred dôchodkom a mládežník ešte nie je ani plnoletý, takže patrí ku generácii „mileniánov“. To sú tí mládenci a devy, ktorí sa narodili začiatkom 21. storočia a médiá sa predbiehajú, kto o nich napíše väčšiu koninu. Ja to šťastie mám vďaka synovi mojej dobrej známej Mirovi. Má na krku čerstvú plnoletosť a je to duša zvedavá. To si zvyčajne sadneme u mňa v izbe a výlet do histórie sa môže začať. Ešte nesedíme ani päť minút, keď môjmu spoločníkovi zazvoní mobil. Volá mu nejaký kamarát a z hlasného rozhovoru

vyrozumím, že včera sa vôbec nič neudialo. Nikto nezorganizoval žúr a nebol ani žiaden výjazd do mestských napájacích podnikov. Hneď na to konštatujem, že za našich

o piatej. A hotovo. V krajnom prípade sme použili telefón, konkrétne telefónnu búdku. Tú som musel Mirovi nakresliť a veľmi sa mu páčila, podobne ako klasický číselníkový

kej vinárni pri varenom vínku a od prichádzajúcich premrznutých informátorov dostávali čerstvé informácie o priebehu revolúcie. Disidentov tu bolo päť a pol, zato tí pražskí

rozprávanie a miestami mu zrejme pripadalo ako Harry Potter mixovaný s Červenou čiapočkou. Napríklad, že sme v minulom režime trpeli akútnym nedostatkom nielen banánov, ale aj bezdomovcov a nekonečných reklám počas filmov, že Rómovia, vtedy ešte Cigáni, chodili do roboty, lebo každý musel mať zamestnanie a nepracovať bolo trestné ako príživníctvo a podobné nepravdepodobnosti. Potom sa zdvihol a pri rozlúčke konštatoval: Teda ty si šancu, keď sa rozdávali karty a majetky, nevyužil. Nabudúce, až budú niečo spoluziaci organizovať na námestí, musím byť múdrejší. V prvom rade netrepať sa na námestie, ale dostať sa medzi tých, čo to riadia...

Marek DANKO

Ako približovať dejiny mladej generácii

mladých čias sme boli podobných telefonátov o ničom ušetrení. Existovala len pevná telefónna linka a aj tú malo iba zopár šťastlivcov. Keď sme sa chceli stretnúť, tak sme išli do podniku alebo na miesta, kde sme predpokladali výskyt priateľov. Keď tam dotyčný nebol, nechávali sme odkaz u spriatelenej čašníčky, no najčastejšie používaná bola ústna dohoda. Tam a tam v stredu

telefón, ktorý mám z nostalgie ako exponát na polici. Vzápätí sa začal živo zaujímať o november 1989. V jeho predstavách to bol čas heroických bojov utláčaných pracujúcich, ktorí pod vedením múdrych disidentov zvrhli komunisticko-eštebáckych hrdlozov. Popravde som mu porozprával, že na námestí bola celkom zábava, aj keď niekedy zima, a tak našinci sedeli v neďale-

už boli dopredu nainštalovaní do funkcií, len čo propagačné oddelenie našlo pre revolúciu prídomek „nezná“. Skývraživí komunistickí papaláši a eštebáci nemohli, bohužiaľ, organizovať proti statočným bojovníkom na námestiach diverzné akcie, lebo sa spolu s novou nežnou verchuškou dohadovali, komu čo z bohatého privatizačného koláča pripadne. Mladý muž počúval moje

GLOSA

Financovanie kultúry je zdanlivo taká obohraná téma, že sa ňou komplexnejšie nezaobráajú zrejme ani na MK SR, ktoré je prirodzeným kľúčovým subjektom, cez ktorý by mali peniažky na kultúru plynúť. Skúšali sa všelijaké modely, no v každom sa doteraz našli menšie či väčšie nedostatky. Niet sa čomu čudovať, lebo kde ide o peniaze, tam sa aspoň v našich končinách končí objektivita a skôr či neskôr nastupuje lobing a zákulisné ťahy. Pôvodne existoval fond Pro Slovakia. Keď sa množili výhrady, že ako súčasť Ministerstva kultúry rozhoduje často poplatne parciálnym politickým záujmom, vznikol súčasný Fond na podporu umenia. Čo sa objemu financií týka, na druhom mieste je zrejme Audiovizuálny fond.

Rozdeľujú a švindľujú

Samozrejme, dôležitú úlohu zohrávajú aj takzvané profesijné fondy, teda Literárny fond, Hudobný fond a Fond výtvarných umení, no Fond na podporu umenia je takpovediac hlavným „financijomajstrom“ našej umeleckej scény a spolu s Audiovizuálnym fondom sú kľúčovými a mediálne najviac spomínanými ustanovizňami. Tu však narážame na chronický problém, a tým sú neustále diskusie o objektivite, transparentnosti a hospodárnosti týchto subjektov. Nie je to tak dávno, keď sme v SNN písali o snahách istej opozičnej strany zmeniť zákon o Audiovizuálnom fonde. Podnetom bolo financovanie veľkofilmu o M. R. Štefánikovi Generál. Jednoducho, filmári ešte ani nezačali prvou klapkou a trištvrté milióna eur sa kdesi minulo. Napokon z čiernych mračín, ktoré sa nad fondom zbíhali, nezapršalo. Našla sa politická vôľa na oboch stranách parlamentného spektra a všetko ide po starom. Možno si politici, opoziční i koalíčni, povedali, že sa nebudú ťahať za prsty z filmárskou lobu, ktorá je, zdá sa, u nás nad očakávanie silná. V súčasnosti sa ozývajú pre zmenu hlasy kritizujúce Fond na podporu umenia, že je príliš byrokratický a žiadatelia majú problém s kvantom rôznych žiadostí, výkazov a potvrdení, ktorými sa musia prehrýzť. Navyše, ani tento fond nie je imúnny voči vytváraniu rôznych skupiniek so svojimi parciálnymi záujmami. Zasa môžu škodradníci poukazovať na to, že sa ozývajú najmä tí, na ktorých sa s podporou nedostalo. No aj v jednom, aj v druhom prípade je kľúčovým problémom personálne obsadenie týchto fondov. Ten filmársky je podľa kritikov „zabetónovaný“, čo sa vedenia týka, a Fond na podporu umenia má zasa problém s kompetentnosťou jednotlivých komisií. K prvej výhrade by malo zaujať stanovisko vedenie Audiovizuálneho fondu. Čo sa komisií vo Fonde na podporu umenia týka, tak tu sa naplno odráža rozdrobenosť, vzájomná rivalita a egocentrizmus umeleckých profesijných organizácií. Už v starom Ríme platilo „rozdeľuj a panuj“. Umeľci teda žnú úrodu, ktorú si svojou nesvornosťou zasiajú už dávnejšie. Akurát že sa to prejavilo na najcitlivejšom mieste, a tým sú financie.

Alexander GOCZ

Vladimír MINÁČ sa vedel zastať Matice slovenskej aj ľudí v nej Dúchal do pahrieb národnej hrdosti

Štefan SAMSON – Foto: archív Vladimíra MINÁČA ml.

Matica slovenská sa takmer vždy hrdila významnými osobnosťami, ktoré stáli na čele ustanovizne, či už to boli predsedovia, alebo správcovia, ktorí ju viedli a neraz aj ochraňovali a svojou autoritou pomohli prekonať aj tie najťažšie časy. Boli to významní vedci, literáti, umelci, kultúrni pracovníci oddaní slovenskému národu. K takýmto osobnostiam patril aj Vladimír MINÁČ.

Písať o Vladimírovi Mináčovi nie je ľahko. Bol známa a významná osobnosť. Poznala ho najmä dnešná staršia a stredná generácia, tá mladšia možno už menej. O Mináčovi a jeho literárnych prácach sa učia aj žiaci v stredných školách, „preberajú“ ho na hodinách slovenčiny a literatúry. Ak, pravda, osnovy vyučovania literatúry a páni učiteľia už na neho nezabudli alebo si vytvorili dajakú inakšiu predpojatosť. Dúfajme že nie.

■ V SNP A KONCENTRÁKCH

Narodil sa 10. augusta 1922 v Klenovci. Gymnázium vychodil v Rimavskej Sobotke a v Tisovci. Filozofickú fakultu v odbore slovenčina a nemčina v Bratislave.

Rodisko a Gemer, príroda, kultúrne, sociálne a spoločenské prostredie, v ktorom sa narodil a vyrastal, ho formovali a sprevádzali celým životom. Bolo mu vlastné sociálne ľavicové zmyslenie. To sa prejavovalo nielen v jeho literárnej tvorbe, ale i v jeho každodennom živote, správaní a konaní.

Vladimír Mináč bol prozaik, esejista, filmový scenárista, publicista, kultúrny, verejný a politický činiteľ. Odborníci z každej tejto oblasti už hodnotili a budú aj naďalej hodnotiť jeho prácu, pretože stále je čo ešte hodnotiť a povedať o ňom.

V svojom živote veľa zažil i veľa urobil. Zúčastnil sa na Slovenskom národnom povstaní a koncom roka 1944, ako sám spomína, tak trochu aj jeho vlastnou vinou ho nemeckí vojaci ako partizána zatkli a odviekli do koncentračného tábora v Mauthausene a potom do Dachau...

Ako politik a verejný činiteľ sa prejavil najmä v období šesťdesiatych rokov a po nich v období, ktorému sa u nás hovorí ako o období normalizácie. Obhajoval a presadzoval obrodný proces socializmu a politiku Alexandra Dubčeka. No po vstupe a obsadení Česko-Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy vidiac reálne možnosti, do ktorých sa republika dostala, svoj postoj zmenil. Pridal sa k politike, ktorú presadzoval a začal uplatňovať Gustáv Husák. Vladimír Mináč sa stal takto jeden z viacerých intelektuálnych opôr normalizačného procesu. Treba však povedať, že nikdy nebol jeho tvrdým a nekompromisným zástancom. Bol jeho súčasťou, podieľal sa na jeho fungovaní, no v realite akoby nebol jeho uskutočňovateľom, nebol normalizátorom. V neskoršom období bol aj jeho kritikom. Je však tiež pravda, že v tomto období sa v politike dostal na výslnie. Stal sa členom ÚV KSS a ÚV KSČ a tiež poslancom Slovenskej národnej rady (SNR).

■ VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

Vladimír Mináč bol predsedom Matice slovenskej v rokoch 1974 až 1989. Do tejto funkcie ho vymenoval vtedajší minister kultúry Miroslav Válek (tiež intelektuálna opora normalizácie). Prvým jeho podpredsedom bol akademik Karol Rosenbaum, literárny vedec a riaditeľ Literárneho ústavu SAV. Ja som bol druhý podpredseda...

Vladimír Mináč aj Karol Rosenbaum boli významné osobnosti slovenského spoločenského a kultúrneho života. Ja ako vysokoškolský pedagóg som bol tak trochu z inej oblasti pôsobenia ako oni... Do Matice slovenskej som vstúpil v roku 1946 ako študent strednej školy v Banskej Bystrici. Mal som vtedy šesťnásť rokov. V celoslovenskom výbore MS som bol od roku 1970, keď jej predsedom bol Ladislav Novomeský a pre cho-

Vladimír MINÁČ v rozhovore s ministrom kultúry Ivanom HUDECOM krátko pred svojím skonom v roku 1996.

Matičiarci sa postarali o umiestnenie pamätnej tabule na rodnom dome Vladimíra MINÁČA v Klenovci spoločne s jeho synom Vladimírom Mináčom ml. (druhý zľava).

robu ho zastupoval Daniel Okáli... V predsedníctve a tridsaťpäťčlennom výbore MS boli viaceré významné osobnosti. Uvediem aspoň tých najznámejších – zaslužilý umelec Ján Ballek, tajomník Zväzu slovenských spisovateľov; národný umelec Albín Brunovský, výtvarný umelec; národný umelec profesor Ján Cikker, hudobný skladateľ; národná umelkyňa Maša Hafamová, poetka; zaslužilá umelkyňa Naďa Hejná, herečka; zaslužilý umelec Peter Jaroš, spisovateľ; národný umelec profesor Ján Kulich, rektor VŠVU; národný umelec Július Lenko, básnik; akademik Ondrej Pavlík, vedec pedagóg; zaslužilý umelec Vladimír Reisel, básnik; národný umelec profesor Eugen Suchoň, hudobný skladateľ...

Možnosť stretávať sa s týmito významnými ľuďmi, byť v ich prítomnosti som si vysoko vážil. Vedeli toho veľa a tak sa dalo od nich aj veľa získať, a ja som sa o to aj usiloval...

■ BOL MINÁČOVSKÝ...

Vladimír Mináč bol vážna osoba a rešpektovali ho všetci v Matici slovenskej. Uznávala ho aj verejnosť. Poznal význam a dôležitosť národnej ustanovizne. Tiež jej históriu a problémy, s ktorými sa v nej stretával. Vedel rovnako dobre zhodnotiť matičnú minulosť i obdobie šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov, v ktorých sa naša spoločnosť a v nej aj MS nachádzali. Z tohto poznania formuloval aj úlohy MS na obdobie, v ktorom jej predsedal, viedol a za ňu zodpovedal.

Na otázku, aký bol Vladimír Mináč ako predseda MS, môžem odpovedať dosť jednoznačne. Bol vnímavý k možnostiam a potrebám MS v tom neľahkom období a zodpovedne si plnil úlohy predsedu. Chránil MS a snažil sa jej vytvárať čo najlepšie podmienky na plnenie úloh a jej poslania.

Bol iný ako jeho predchodca Daniel Okáli, ktorý zastupoval v rokoch 1970 – 1973 vážne chorého predsedu MS Ladislava Novomeského. Keď hovoril,

bol výbušnejší, hrmotnejší. V riadení a rozhodovaní bol viac direktívnejší. Viac presadzoval svoje vlastné názory. Vedel sa viac pustiť aj pobiť v názoroch a matičných problémoch v predsedníctve a vo výbore MS. No nielen v nich, ale aj s vládnymi predstaviteľmi, keď išlo o Maticu, keď potrebovala pomoc alebo keď bolo potrebné obhajovať ju.

Aj povahovo bol iný, bol osobitný, taký svojský, mináčovský. Bol veselší, humornejší, spoločenskejší a trochu aj siláckejší, no táto jeho črta bola skôr navonok ako vo vnútri. Bol aj búrlivák, no proste bol to Vladimír Mináč.

Predsedenstvo a výbor MS zasadali pravidelne podľa schváleného plánu. Viedol ich vždy, čo sa pamätám, predseda pán Mináč. Iba raz či dvakrát to tak nebolo, niekedy koncom sedemdesiatych rokov pán predseda vážne ochorel, postihol ho srdcový infarkt. Dostal sa z neho. Po infarkte prestal fajčiť, no vypil si – toho sa nevzdal...

■ NA ŽELEZNEJ STUDIENKE

Aj železná zdravie raz povolí... S Karolom Rosenbaumom sme ho navštívili v štátnom sanatóriu na Železnej studienke v Bratislave, kde sa zotavoval. Rosenbaum ho počas choroby zastupoval a viedol zasadania výboru ako prvý podpredseda MS. On bol priam spätý s Maticou slovenskou a s jej poslaním. Bol takou jej dušou, navonok nie veľa hovoriacou, ale viac ju obohatoval činnosťou a činmi. Myslím si, že bol v tom období pre MS veľmi potrebný a užitočný. Veľmi som si ho vážil...

Keď tak spätne hľadím na to obdobie, ktorému sa u nás hovorí normalizačné, akoby sme ho do výbore MS ani nepoznali a nemali ani čo normalizovať. Myslím si, že jedine, čo poznalo normalizačnú prácu predsedníctva a výboru MS, bola ich malá aktivita pri podpore oživenia činnosti miestnych odborov MS, ktoré boli po roku normalizáciou utlmené. A to bola dosť veľká chyba. Treba totiž jednoznačne povedať, že matičari a ich miestne

Vladimír MINÁČ v čase, keď viedol Maticu slovenskú.

odborní v období konca šesťdesiatych a začiatku sedemdesiatych rokov veľmi aktívne verejne vystupovali proti okupácii a na ochranu slobody a viacerí, aj neprávom, na to doplatili a stratili aj dovtedajšie zamestnania.

■ PRÍBEH PO NEŽNEJ

Nedá mi nerozpovedať o jednej udalosti z konca osemdesiatych rokov. V tomto období už prebiehal u nás boj o premenu politického systému v spoločnosti, ktorému sa hovorilo „nežná revolúcia“.

Šesťnásteho decembra 1989 v miestnosti kancelárie predsedu Mináča na Puškinovej ulici v Bratislave malo zasadať predsedníctvo MS. Bolo sedemčlenné. Okrem predsedu a dvoch podpredsedov boli v ňom PhDr. Viliam Mruškovič, správca MS, PhDr. Helena Pálková, vedúca oddelenia knižnic Ministerstva kultúry SR, docent PhDr. Pavol Paška, CSc., predseda Slovenského ústredného výboru socialistickej akadémie ČSSR a zaslužilý umelec docent Ján Solovič, predseda Zväzu slovenských spisovateľov.

Do Bratislavy som prišiel 15. decembra – deň pred zasadnutím. Išiel som za predsedom Mináčom a hovorili sme o matičnej práci v budúcnosti. Povedal mi tiež, že pred pár dňami hovoril s ministrom kultúry SR Ladislavom Chudíkom a že sa dohodli, že terajší výbor a predsedníctvo ostanú nezmenené až do najbližšieho valného zhromaždenia MS. To by sme mali pripraviť a zvolať, najlepšie by bolo v prvom polroku 1990. Na druhý deň, teda 16. decembra ráno o deviatej hodine, sa začalo predsedníctvo. Predseda Vladimír Mináč zopakoval pred všetkými jeho členmi to isté, čo mne už predchádzajúci večer, že výbor zostane nezmenený tak, ako je teraz, do najbližšieho valného zhromaždenia MS, ktoré by malo byť v prvom polroku nasledujúceho roka...

Začali sme prerokovávať jednotlivé body programu. Približne okolo desiatej hodiny vyvolali z miestnosti, kde sme rokovali, predsedu Mináča, lebo prišiel kuriér z Ministerstva kultúry SR. Priniesol listy, ktoré sme skutočne nečakali. Minister Chudík nás nimi odvolával z funkcií. Keď si Mináč prečítal list, ktorým ho minister odvolával z funkcie predsedu a z výboru, veľmi sa rozčul, rozčítlivo sa, cítil sa znevážený. Najviac sa ho dotkol spôsob, akým sa naše odvolanie uskutočnilo, veď predtým dostal príslub, že nový výbor MS bude zvolený až na novom valnom zhromaždení MS. Rovnako zle prežíval, keď tí, ktorým po roku 1968 pomáhal naďalej pracovať v Matici slovenskej, teraz sa veľmi rýchle usilovali o vytvorenie nového matičného výboru. Ešte v ten istý deň vymenoval minister kultúry Chudík nový výbor MS...

Vladimír Mináč odišiel z Matice slovenskej v marci 1990. Zomrel 25. októbra 1996. V roku 1998 mu prezident SR udelil štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra I. triedy in memoriam.

Ak o niekom zvykneme hovoriť, že bol roduverný Slováč, tak Vladimír Mináč ním skutočne bol. Patril k významným slovenským národovcom. Na to by sme nemali zabúdať.

Maliar a literát Ondrej ZIMKA odkazuje: Len výšky a hĺbky dávajú životu zmysel! Kypiacia energia slov, farieb a obrazov

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

Svet výtvarného umenia nám v posledných dvoch desaťročiach novou silou hovorí, ako vníma svet a ako ho podnecuje slovenská prítomnosť. Cenné v tomto období politickej a mediálnej hlušiny je, že je to trvácna výpoveď o energii, ktorá práve tak čerpá, ako aj rozdáva súčasné umenie na Slovensku.

Len nedávno sa jedna z najvýraznejších osobností súčasného monumentálneho, ako aj komorného sochárstva Ondrej 4 natrvalo presťahoval z Bratislavy na Kysuce. Na sever Slovenska aj umiestnil svoje doteraz najväčšie monumentálne dielo. Je to obrovský obojstranný rám obrazu na viac ako šesťmetrovom pylóne. V ráme sa nepretržite mení obraz, pretože poskytuje pohľad na ustavične sa meniacu oblohu. Je to pocta veľikánovi slovenského výtvarného umenia Vincentovi Hložníkovi...

■ DEDINKA V ÚDOLÍ

Rovnako aj jeho obmeny témy Dedinka v údolí z kovu a nehrdzavejúcej ocele sú vo Svederníku, v osade u Mikovčáka či na rínku sv. Michala Archanjela v Starej Bystrici. Je toho nemálo, čím tvaruje svet dnešných Kysúc sochár Ondrej 4, ktorý v roku 1993 úspešne ukončil vysokoškolské výtvarné štúdium prácou Kysucká brána. Je to nové poňatie priestoru, preto má podporu štyroch kysuckých obcí, ako i takmer troch desiatok inštitúcií, galérií vrátane Danubiany, kde získal svoju prvú cenu aj priazeň výraznej sponzorskej osobnosti s plným pochopením pre svet umelca – JUDr. Petra Dlhopolčeka.

„Na mojej výtvarnej ceste som sa stretol s mnohými osvietenými investormi a odborníkmi na svojom mieste, veľa z týchto pracovných vzťahov prerástlo do úprimného kamarátstva, čo si nesmierne vážim, preto ďakujem za investičnú, propagačnú, materiálo-technickú podporu,“ povedal mi nedávno tento osobitý autor zo zimkovského rodu. Už roky ho ako laik sledujem aj pre jeho výraznú, mimoriadne originálnu antimilitaristickú tvorbu, ako o. i. dokazuje jeho ťažkotónažna štvor metrová monumentálna, v slovenskej sochárskej tvorbe súčasnosti úplne originálna Holubica mieru.

■ ZIMKA LITERÁT

Ondrej 4 vyrástol v prostredí pretkanom vôňou umenia na každom kroku. Narodil sa v roku 1975 Šarišanke a Kysučanovi, dvom dodnes výrazným osobnostiam slovenskej kultúry a umenia. Jeho otec nás pri svojej osemdesiatke prekvapil skutočne originálne. Maliar Ondrej Zimka sa „vyfarbil“ ako výrazný literát. K doterajším originálnym textom pridal knihu, aká tu ešte nebola. Dielo Zabudnutá záhrada je najpôvodnejšou výpoveďou o tom, ako sú popretkávané Kysuce so životom Ondreja Zimku a naopak. Sú výrečným svedectvom o tom, ako je rodný jazyk Kysučanov obdivuhodne všestranný. Maliar ako spisovateľ dokazuje na každej stránke a každým slovom obrazotvornosť jazyka. A azda až z tejto knihy Ondreja Zimku spisovateľa vlastne naplno chápeme pôvodnosť jeho tvorby. Je to priam živočišna radosť, ktorá sa zmocňuje čitateľa, keď číta knihu, v ktorej sú všetky mená vymyslené okrem dvoch rodín – Zimkovej a Muchovej. Človek sa teší z kypiacej energie slov opisujúcich svet na Kysuciach, ako sa rodili deti, aký bol prechod frontu, ako muži začali do tajov lásky devy, a ktoré sa to nenaučili za jedno leto, skúšali to znovu...

Zimkovo rozprávanie je plnokrvné, plné ľudovej múdrosti a filozofickej schopnosti uvažovať o zmysle života. Čitateľ sa vracia k jednotlivým pasážam pre sviežosť jazyka, pre to, ako to vie

Živá radosť osemdesiatnika Ondreja ZIMKU

Zimkov zať sochár Norbert KELECSÉNYI bol autor oficiálneho daru prezidenta Ivana Gašparoviča ruskému kolegovi Vladimirovi Putinovi počas jeho návštevy Slovenska.

Mimoriadnym zjavom na slovenskej výtvarnej scéne je Zimkova dcéra Milina (vpravo). Na obr. s historičkou umenia a predsedníčkou Spolku výtvarníkov Slovenska Dr. Máriou Horváthovou.

Obrazy Miliny Zimkovej vynikajú svojou originálnou poetikou a symbolikou, ale v mnohých rada priznáva inšpiračné podnety svojho otca aj iných majstrov – ako v diele Pocta Kompánkovi.

Ondrej 4 (Zimka) sa odvážne púšťa do tém, ktorým sa výtvarné umenie už dlhodobo alibisticky vyhýba, ako je povedzme odsúdenie militarizmu. Na oslavu humanistického odkazu v diele Vincenta Hložníka vytvoril aj tento monumentálny hold majstrovi pri Svederníku.

Zimka po rokoch povedať, napísať. Úvodné riadky knihy, keď autor leží v trávě na vrchu Hlínenej omámený bylinkami alebo azda spomienkou na vôňu maminho vína z čiernych ríbezľí, hovoria o tom, ako jastrabí rodičia láskavo učia lietať mláďa, syna, ako ho posmelujú, aby letel vyššie. Je to práve ostrozraký Zimka, ktorý na oblohe vidí to, čo iní nie: jastrabí rodičia krídlami píšu po modrej, Zimka hovorí svetličkovej oblohe: Synu, neboj sa, veď len výšky a hĺbky dávajú životu zmysel.

■ ŽIVOTNÁ MÚDROST

To je len jedna z mnohých múdrych viet, ktorými zaplnil Zimka tristo strán svojej knihy o plnokrvnosti života takej vhodnej pre elektronický dnešok. Preto jej vydanie podporilo nielen mesto Turzovka či neúnavní podporovatelia Ing. Jozef Markuliak a JUDr. Peter Dlhopolček, ale aj iná osobnosť Kysúc, slovenskej advokácie, vynikajúci pravotár, ktorý o svojich výnimočných procesoch aj podal prenikavé svedectvo napísané s vynikajúcou erudíciou,

JUDr. Anton Blaha, rodák z chudobnej chalúčky na kysuckej samote U Kiskov.

Peter Dlhopolček, rodák z Turzovky, je okrem iného členom združenia spoločnosti zberateľov umenia v Bratislave, organizoval známe výstavy slovenských umelcov, ako povedzme Ignáca Bizmayera, Albína Brunovského a Vladimíra Gažoviča a kysuckých rodákov Miroslava Cipára a Ondreja Zimku. Zorganizoval aj výstavy mladej generácie Ondreja IV., Miliny Zimkovej a Norberta Kelecsényiho. Pri osemdesiatke Ondreja Zimku pripravil tri veľkolepé výstavy jeho obrazov, takmer polročnú šnúru prehliadok tvorby tohto mága palety a slov v rodnej Turzovke, v Banskej Bystrici a potom vo Zvolene. Tvorba citlivého a vnímavého Ondreja mu je veľmi blízka, ako sám povedal: „Zimka ako maľujúci a pišúci autor nezabudol na rozprávky, povesti a príbehy, ktoré mu vyrozprávali v mladosti starí rodičia, otec a najmä mama, nikdy nezabudol, odkiaľ pochádza, a bol na to vždy hrdý.“

Niekoľko rokov socha Hommage Mayakovski vlastne víťala návštevníkov Múzea súčasného umenia v Danubiane v Čuňove. Jej autorom je Norbert Kelecsényi a socha je vlastne jeho autoportrét. Jedna z jeho výstav zaplnila vlni na jeseň hojne navštevovaný park v strede Bratislavy hneď za Grassalkovičovými palácami. Norbert, absolvent akadémii výtvarných umení v Bratislave (u prof. Juraja Meliša) a v Budapešti, predstavil tvorbu, ktorá ukázala sochy mohutných svalnatých mužov či mužské torzá. Kurátorka jeho výstav Jiřina Divacká o nich povedala, že sú to nadčasové sochy a odzrkadľujú modernú techniku a športovú realitu, napokon autor aj dostal prvú cenu v súťaži Sport and Olympionism.

Podľa kurátorky „svojimi veľkorozmernými sochami si umelec zabezpečil trvalé miesto v slovenskom postmodernom sochárstve. Autor atraktívnou formou na hranici priemyselnej dizajnu zobrazil vnútorný chaotický a rozporuplný svet dnešného muža“.

S veľkým záujmom som sledoval, ako v parku ľudia pozorovali najprv inštaláciu a potom vystavené sochy Norberta Kelecsényiho – bolo treba veľké majstrovstvo a šikovnosť postaviť obrovitánske formy pevne na svoje miesto tak, aby v tomto verejnom priestore priťahli pozornosť a boli bezpečné. Po prvý raz sa na tomto priestore zhromaždilo toľko a takých sôch a ukázalo sa, že výtvarník nielen pri ich tvorbe, ale aj pri inštalácii musí mať veľa fortieľnosti, v spomínanom konkrétnom prípade aj za pomoci svojho rovnako dobre stavaného a silného otca. To už patrí k osudu výtvarníkov vedieť sa popasovať s problémami pri inštalovaní aj pri sprístupňovaní artefaktov na výstavách a v expozíciách, čo neraz vyžaduje aj poriadnu dávku fyzickej zdatnosti. Preto aj Norbert vie oceniť podporu a pomoc, aj keď pritom nejde o fyzickú silu, ako je to v prípade Petra Dlhopolčeka.

Norbert je ojedinelým autorom v domácom, ako aj azda medzinárodnom meradle. Vytvoril skulptúru, okridlenú hokejovú korčuľu, ktorá bola darom pre ruského prezidenta Vladimíra Putina počas jeho návštevy na Slovensku v roku 2011. Okrem toho, že vystavoval v Moskve, Pekingu a Šanghaji, v Perugii, v Antverpách, vo Viedni a na viacerých miestach v Rakúsku, v Srbsku a Bosne Hercegovine a, samozrejme, na Slovensku a v Čechách, je jediný, kto má svoje dielo v Kremli, v priestoroch tamojšieho prezidenta.

■ PÁR U ANJELA

Neveľká, ale skvelá galéria s prezieravým pohybom na slovenskej výtvarnej scéne, galéria u Anjela v Kežmarku pod vedením agilnej Carmen Kováčovej usporiadala nedávno spoločnú výstavu manželov Miliny Zimkovej (1979) a Norberta Kelecsényiho (1976). Sochár, otec niekoľkých dcér, demonštroval svoje umenie aj v drobnej plastike, osobitne dievčenských figúrach v sukničkách, pôvabných, grációzných, ako keby hľadal jemnosť a citlivosť na drobnom diele, aby si oddýchol či vyvážil lopotu s obrovitánskymi kovovými skulptúrami. Samotná Milina po výstavách v Bratislave a v Paríži aj tu upútala svojimi fašiangovými sprievodmi inšpirovanými veľkou výstavou na počesť Vladimíra Kompánka. Autorka dlhodobo strháva pozornosť svojimi veľkorozmernými plátnami plnými obrazovej mágie, umnej, originálnej kombinácie abstrakcie a reality. S úsmevom dodáva, že veľkosť jej plátien musí prispôsobovať rozmerom dverí na ateliéri. Ale v starom Kežmarku, v podmanivej galérii na Starom trhu našla dostatok pochopenia a vzdušného bieleho priestoru, kde jej obrazy primerane vynikli. Aj ona, ako i jej otec Ondrej prepojila svoje spomienky na detstvo s moderným poňatím obrazu.

Predchádzajúcim glosovaním sme chceli pripomenúť len niekoľko umelcov, prepojenosť umeleckého sveta a potreby umnej podpory, ako aj pozoruhodné korene a väzby na kysucký kraj a jeho svojráz. Na to, že predsa len nijaká záhrada detstva, mladosti nie je zabudnutá.

Martin

4. august 2018

Národné matické slávnosti

155. výročie MS a 25. výročie SR

PIATOK 20:00 - Jozef Hollý: KUBO, DOS Stožkár zo Stožku

SOBOTA 10:00 - 16:00 - **Matické pódium** (účinkujú matické kolektívy z celého Slovenska a zahraničia)

17:00 - 18:30 - **Galaprogram slávností**, spojený s odovzdaním mimoriadnych cien MS pri príležitosti 25. výročia SR (účinkujú: Spevácky zbor Valčan, FS Chemlon Humenné)

Program bude prebiehať na nádvorí 2. budovy MS

SPRIEVODNÝ PROGRAM

Klenoty Archívu MS - výstava v 2. budove MS, DOD priestorov archívu

Expozícia Literárneho múzea Slovenskej národnej knižnice - výstava v 1. budove MS

Jozef Cíger Hronský - Život bez oddychu - stála expozícia v Dome J. C. Hronského

Poklad ukrytý v odevoch - DOD Požičovne krojov a kostýmov MS

Matická tržnica - prezentácia vedeckých pracovísk a predaj vydavateľských a iných matických produktov

Sprievodné podujatia budú prebiehať od 10:00 do 16:00.

Všetci registrovaní účastníci majú vstup voľný.

Registrácia na slavnosti@matica.sk alebo v deň podujatia.

Podujatie sa koná pod záštitou zástupcu primátora mesta Martin Imricha Žiga.

MARTIN

Viac info na: www.matica.sk

fb: matica slovenská

**NÁRODNÉ
MATIČNÉ
SLÁVNOSTI**

designed by Teodor Sitarčík

Jedinečná skladba podujatí na Gemersko-malohontských slávnostiach

Klenovská Rontouka má štyridsať rokov

Ingrid ŠULKOVÁ – Foto: Michal LICHANEC, rimava.sk

Gorazdov Močenok vďaka iniciatíve Miestneho odboru Matice slovenskej v Močenku myslí aj na vzdelávanie a poznanie vlastných koreňov tunajších študentov, preto jeho dlhoročným projektom, ktorý v tomto roku tradične predchádzal už XXVI. ročníku Celonárodného festivalu kresťanského divadla, je cyrilo-metodská akadémia.

Otvorenie 40. Gemerskej Rontouky na novom pódiu

Scénické pásmo Novoklenovčanov Zrnká života

Bývalá úspešná pedagogička a súčasná predsedníčka matičného odboru Jolana Lenčesová každoročne organizuje akadémiu so zameraním na mládež a zvyčajne sa orientuje na žiakov miestnej základnej školy, keďže v spolupráci so Združením slovenskej vzájomnosti sa organizátori usilujú práve tunajším školákam zdôrazniť prepojenosť

FOTORIPORT

miesta, kde žijú a ktoré je ich rodom, s významnými historickými udalosťami spojenými s pôsobením svätých Konštantína Cyrila a Metoda a jedného zo sedemopočetníkov – svätého Gorazda, ktorý podľa všetkého bol práve odtiaľ.

Tohtoročná akadémia sa uskutočnila 19. júna 2018 a bola zároveň otváracím podujatím XXVI. ročníka Celonárodného festivalu kresťanských divadiel Gorazdov Močenok. V Kostole sv. Klimenta v Močenku

v úvode privítala hostí a žiakom sa prihovarila predsedníčka J. Lenčesová. Význam jubilea 1150. výročia od uznania staroslovenčiny za štvrtý liturgický jazyk vo svojej prednáške zdôraznil podpredseda Združenia slovenskej vzájomnosti Stanislav Bajanič. Predsviatočné obdobie blížiaceho sa festivalu Gorazdov Močenok svojou prítomnosťou ozdobila herečka a recitátorka Ida Rapačová. V jej recitátorskom podaní zaznela prvá báseň

Slavonov a Slovákov Proglas v staroslovenčine spolu so simultánnym prekladom. I. Rapačová slovami: „v minulosti sú naše korene a v budúcnosti naša koruna“, študentom zdôraznila aj proces kodifikácie nášho jazyka a uvedomenie si, že ide o neustále živý, vyvíjajúci sa organizmus. Jedinečnú možnosť vypočúť si, ako znela staroslovenčina pred tisíc rokmi cez predslov k evanjeliu, doplnili organizátori o prednes básne, ktorú nám závidí celý svet – Cyrilometodiádu Jána Hollého. A opäť v nezabudnuteľnom podaní ldy Rapačovej. Cyrilo-metodskú misiu na našom území študentom priblížilo aj premietanie dokumentárneho filmu. Akadémia sa konala s finančnou podporou Matice slovenskej a podporou obce Močenok a farnosti Močenok.

Slávnostný začiatok slávností

XXVI. ročník Celonárodného festivalu kresťanského divadla Gorazdov Močenok sa v Močenku uskutočnil od 25. do 29. júla 2018 v Močenku.

Maratón slovenského folklóru medzi krajanmi

Putá pretrvávajú

Text a foto: Zuzana Pavelcová

Dni slovenskej kultúry v Malopoľsku odštartovali sériu víkendových podujatí 24. júna v poľskom Podvľku. Krajaniam pod organizátorskou záštitou Spolku Slovákov v Poľsku, ktorého činnosť agilne manažuje generálny tajomník Ľudomír Molitoris s manželkou pripravili sériu podujatí, ktoré sa postupne počas leta uskutočnia v Krakove a Novej Belej.

Už slávnostné otvorenie prinieslo bohatý program. Za účasti generálneho konzula v Krakove Ivana Škorupu, pátra minoritov Tomáša Lesňáka, potomkov rodiny Bosákovcov, II. podpredsedu MS Mareka Nemca a riaditeľky KM MS Zuzany Pavelcovej odhalili pamätnú tabuľu rodákov z Podvľka, pátrovi Štefanovi Serafinovi Bosákov, ktorý zasvätil život kazateľstvu, ľudovej misii, osvete ľudu a písaniu náučných kníh, za čo ho pripodobňujú k Hugolinovi Gavlovičovi. Napriek sychravému počasiu nabralo premiérové podujatie arby pestrosti vďaka speváckym zborom, tanečným zoskupeniam, mažoretkám a folklórnym skupinám nielen z Poľska, ale i zo Slovenska. V publiku viali matičné vlajky MO MS Trstená. Do jeho bohatej činnosti patrí i spolupráca s našimi krajanmi v Chorvátsku i Poľsku, a ktorej sme v SNN viackrát informovali a za čo im Spolok Slovákov v Poľsku poďakoval i symbolicky. Do

radov matičiarov putujú tri významné ocenenia – strieborná medaila pre Dom MS v Liptovskom Mikuláši, ktorú prebral jeho riaditeľ a terajší II. podpredseda MS, Marek Nemec; ďalšie medaily za významné zásluhy v oblasti krajankej spolupráce udelili MO MS v Trstenej, a tiež matičiarovi Kamilovi Bednárovi. Podpredseda MS M. Nemec vo svojom príhovore vyjadril nielen poďakovanie za svedomitú prácu krajanov a matičiarov, ale pridal aj recitačnú vsuvku z básne Jána Bottu, Smrť Jánošíkova...

Slávnostnú atmosféru oceňovania sprevádzala rozlúčka s generálnym konzulom I. Škorupom, ktorý zavŕšil svoju poľskú diplomatickú misiu a SSP mu na tú príležitosť pripravil špeciálne vydanie časopisu mapujúceho jeho pôsobenie medzi Slovákami v Poľsku. Za jeho významný prínos, ľudský prístup i mnohorakú pomoc mu krajaniam venovali celý nedelňový program.

NÁRODNÁ VATRA ZVRCHOVANOSTI

PRI PRÍLEŽITOSTI VÝROČIA PODPÍSANIA DEKLARÁCIE O ZVRCHOVANOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PRI SÚTOKU RIEK MORAVA A DUNAJ POD HRADOM DEVÍN

17. JÚLA 2018
O 19:00 HOD.

PROGRAM:
- 19:00 PRÍHOVOR
- 19:15 ZAPÁLENIE VATRY
- 19:30 SPRIEVODNÝ PROGRAM, OBČERSTVENIE

NÁRODNÁ VATRA ZVRCHOVANOSTI

MATIČNÉ DEPEŠE

Drotári v Primaciálnom paláci

Už piaty ročník výstavy Tradičia a súčasnosť v drotárskej tvorbe, nazvanú tentoraz Drôtená ZOO, sprístupnili 4. júla v reprezentatívnej Justičnej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave. Združenie Galéria drôtu, ktoré spája nadšencov tohto výnimočného slovenského fenoménu – amatérov aj profesionálov, tvorcov úžitkových predmetov, filigránskych šperkov aj veľkých sóch, tu inštalovalo ich práce do konca augusta. Vlni predstavilo šesťdesiatpäť autorov s dvesto osemdesiatimi dielami, ktoré počas dvoch letných mesiacov videlo dvanásťtisícosemsto návštevníkov z päťdesiatich piatich krajín. Je predpoklad, že „drôtená zoológia“ bude ešte úspešnejšia.

Do Hrušova na Chrastov

V matičnom týždenníku sme už viackrát informovali o Dni role – zaujímavom podujatí spojenom s ľudovými tradíciami, ktoré pripravujú v Hrušove aj s podporou Matice slovenskej. V tomto roku sa opäť uskutočnil na laze Chrastov 21. júla od 14. hodiny a návštevníci podujatia tu uvidia sezónne roľnícke práce pri kosení, sušení a hrabaní seba, žatve, obrábaní pôdy, expozíciu strojov a techniky a pripravené sú aj ďalšie atrakcie a program.

Pálili Jána

Matičiari z Polichna, no nielen tam, ale trebárs aj vo Valaskej a inde po celom Slovensku v predvečer sviatku Jána nachystali vatry na Jánske ohne, ktoré potom za všeobecnej veselosti a zábavy mládeže pri hudbe, tanci a spevoch zapálili na vrškoch nad dedinami, pričom výhľad na horiace ohne očaril každého uvedomením si, akú dlhú tradíciu od pohanských čias tento zvyk našich predkov má.

Desiata motožúrka

MO MS Hencovce pod záštitou MS v spolupráci s OP MS Vranov nad Topľou a Park Pubom Strážske už po desiaty raz pripravili tradičné trojdňové stretnutie priaznivcov jednej stopy a matičiarov v peknom prostredí lesoparku Park Pubu v Strážskom. Podujatie sa nieslo v duchu osláv dvadsiateho piateho výročia vzniku Slovenskej republiky, preto na ňom nechýbali štátne i matičné vlajky a, pravdaže, pohoda a dobrá nálada.

Z tragickej palety

Horehronské múzeum v Brezne v spolupráci s Liptovskou galériou P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši pripravilo ako nosné podujatie na letnú sezónu 2018 výstavu slovenského maliara Zola Palugyaya k sto dvadsiatemu výročiu jeho narodenia, na ktorej predstaví viaceré umelcove diela zhotovené rôznymi technikami aj publikáciu o ňom od naslovovzatého odborníka profesora Ľudovíta Petranského. Reminiscenčné podujatia smerujú k inštalácii pamätnej tabule venovanej Zolovi Palugyayovi v blízkosti miesta, kde v roku 1935 tragicky zahynul. Jej slávnostné odhalenie sa uskutoční 8. septembra 2018. Projekt zastrešuje MO MS v Brezne.

Pripravil Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

„Folklorni súbor Záhorečan našpival už druhý CD, žebí zachoval choľem dacos toho, co dostal do daru od svojich predkoch. Tiž zato, žebí generacije, co prídu po nas, nezabudli na svojo korene. Ale hlavne pre pocyechu šerca tich, co to budú sluchac...“

Týmto krásnymi slovami opísal Folklórny súbor Záhorečan, ktorý pôsobí pri Miestnom odbore Matice slovenskej Záhore, a jeho aktivitu bývalý prezident klubu Zemplínčanov v Košiciach a krstný otec ich prvého CD z roku 2013 doc. Ján Poprenda.

Na pocyechu šerca...

V minulých dňoch v obci Záhore opäť zazneli krásne piesne, ktorými členovia súboru potešili všetkých prítomných v obecnom kultúrnom dome na predstavení svojho druhého CD *Náš rodný valalik*, ktoré lupeňmi ruží uviedli do života starosta obce Milan Šabak, Jozef Čermak a Kvetka Šebejová. Publiku sa prihovaril vedúci FSS Miroslav Pandoščák. Podujatie obohatila básňou o rodnej obci Mária Bobancová, pekným slovom publikum pozdravila a s históriou obce oboznámila Margita Kováčová. Pozvanie na túto milú folklórnu oslavu prijal predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý tiež pozdravil všetkých prítomných a k desiatemu výročiu FSS Záhorečan odovzdal ocenenie v mene Spolku francúzsko-slovenského priateľstva – pamätnú medailu už nebohých manželov Christiny a Vlada Tabačikovcov – zapálených slovenských folkloristov, ktorí sa v cudzine zaslúžili za zachovanie tradícií a odkazu našich predkov. Táto pocta bola pre všetkých milým prekvapením a mnohých dojala k slzám...

Predseda MS M. Gešper zároveň vyzdvihol činnosť miestnych odborov Matice slovenskej na Zemplíne v oblasti neustáleho posilňovania národných tradícií a udržiavania slovenskej ľudovej kultúry. Ocenil aj zanietenie a prínos matičiarov na poli duchovného bohatstva, ktoré sú v prirodzenej opozícii k všadeprítomnej komercii a materializmu. Práve k popredným miestnym odborom s národnými aktivitami v zemplínskej oblasti patrí MO MS Záhore pod vedením svojho predsedu J. Baloga.

Karin OBŠATNIKOVA

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Na pocyechu Gorazdovi Zvonickému spievali Zvony aj tóny Orchestrika Močarianske dni 2018 pohladili duše

Anička KOSTOVČIKOVÁ, predsedníčka OZ Močarany a členka výboru MO MS v Michalovciach

Tohtoročné Močarianske dni sa niesli v znamení sto piateho výročia narodenia vzácneho zemplínskeho rodáka, významného slovenského národovca a básnika Gorazda Zvonického (vl. menom Andrej Šándor, 1913 – 1995), ale boli aj spomienkou na sedemdesiat rokov jeho knžstva. Zároveň ich obohacovali vzácné stretnutia rodákov, rodín, priateľov i známych počas obidvoch dní na pripravenom kultúrnom programe, do ktorého hudbu a spev vďaka MS, MO MS a D MS priniesli radostné vystúpenia aj krajanov zo Selenče v Srbsku.

V sobotnom Gorazdovom večere účinkovalo tridsať členov Komorného zboru Zvony a Orchestriku pod vedením vedúceho súboru Dr. Juraja Súdiho. V nedeľu tóny ich chrámovej hudby zazneli na záver svätej omše v Kostole sv. Gorazda, ktorú celebraval provinciál don Jozef Izold spoločne so žiakmi dona Šandora, a neskôr spoločne s ľudovými piesňami folkloris-

Veľký podiel na slávnostnej atmosfére Močarianských dní malo účinkovanie súboru Zvony zo Selenče, ktorý je pýchou slovenského zborového spevu v Srbsku.

tov na Festivale folklórnej hudby. Z ich prejavu, textov i melódií mnohých piesní – zvlášť zo zhudobnenej a spievanej Kraskovej Otcovej role, popri nostalgii znela láska ku kraju pod Tatrami. Všetky ich vystúpenia mali vysokú umeleckú úroveň a Močarianským dňom pridal na slávnostnej atmosfére, ktorá

vrcholila uložením relikvie blahoslaveného Titusa Zemana v močarianskom Kostole sv. Gorazda, Výnimnosť týchto chvíľ podčiarklo aj predstavenie monografie o histórii a súčasnosti Močarian.

Napriek nie celkom prajnému počasiu sa o lúče priazne a dobrej nálady postarali FS Močaranka,

Slavica festival priniesol do Nitry a okolia dôstojné sviatočné programy

Nitrianske Dni Slovanov 2018

Michal SITNIK – Foto: Štefan KAČENA

Tohtoročné Dni Slovanov v Nitre netradične otvorila výstava Čaro slovenského ornamentu, ktorá bude krášiť priestory OC Centro Nitra počas celého mesiaca júl. Predstavuje tvorbu majstra tohto žánru Štefana L. Kostelničáka a staroslovenskej symboliky, doplnené o autorské fotografie Miloša Zverinu.

Svätoplukovo námestie v Nitre aj tento rok privítalo účastníkov už 10. ročníka medzinárodného folklórneho podujatia Slavica festival 2018, ktorý je súčasťou mestských osláv Nitra, milá Nitra. Tie tentoraz v priamom prenose vysielala aj RTVS. Návštevníci festivalu aj diváci z obrazoviek mohli vidieť vystúpenia súborov Plisa z Bieloruska, trombitášov Štefánikovcov z Púchova a FSK Tradícia z Dražoviec, ruského súbor Devčata a z Chorvátska prišli súbory L. Štúr z Iloku a FS Osijek.

Medzinárodný folklórny festival Slovanov pokračoval 7. júla v obci Mojzesovo, kde na tamojších obecných slávnostiach vystúpil súbor Ludovít Štúr zo slovenskej obce Ilok v Chorvátsku a súbor Plisa zo Smo-

leviči v Bielorusku. Pred vystúpeniami zasadili v areáli pred obecným úradom Lipu slovenského priateľstva a podvečer v obci Aleksince pamätnú tabuľu slovenského priateľstva s vystúpením oboch spomínaných zahraničných telies.

Slavica festival prináša prezentáciu folklórnych súborov a kul-

túry jednotlivých slovenských krajín a národov a propaguje Nitru ako centrum slovanstva, Nitriansky kraj i Slovensko v zahraničí, prispieva k obohateniu kultúrno-spoločenského života v meste a okolitých obciach. Dni Slovanov z verejných zdrojov podporili Nitriansky samosprávny kraj a mesto Nitra.

Langsfeldovo jubileum už onedlho oslávia vo vynovenom areáli

Hrdina zo Sučian umrel za národ

Text a foto: Marek HANUSKA

Najdlhší deň roka bol posledný v živote mladého hrdinu, rodáka zo Sučian, učiteľa z vtedajšieho Turčianskeho Svätého Martina, poručíka v Hurbanovom vojsku, ktorý odmietol zradu na národe a ostal verný svojmu presvedčeniu. Ďurka Langsfelda popravili obesením maďarskí vojaci pred 169. rokmi v Kremnici. Jeho hrdinský čin si matičiari pripomínajú každoročne. Aj tento rok to bolo za prítomnosti primátora Kremnice a starostu Sučian – miest spätých s jeho krátkym, dvadsaťštyriročným životom. V prihovorocho zaznelo, že padnúť

Pietna spomienka sa uskutočnila tentoraz na MsÚ v Kremnici.

hrdinskou smrťou za národ je istým spôsobom víťazstvo a ako hrdinský refrén sa pripomínali jeho slová pred katanmi: „Teraz ma súdia cudzí, ale

v budúcnosti ma budú vlastní, pred nimi nechcem prepadnúť.“

V dnešných časoch si nevieme predstaviť, že by mladí ľudia takto obetovali svoj život za ideu. Pietna spomienka sa tentoraz uskutočnila na mestskom úrade, keďže vrcholí oprava hlavnej cesty spájajúcej Kremnicu a Turiec, ale na budúci ročník bude všetko pripravené tak, aby sa okružie výročie tragickej udalosti spjenej so Slovenským povstaním v meruôsmych rokoch mohlo pripomínať pri hrobe tohto slovenského mátyra, kde delegácie tento rok položili len vence.

PRIPOMÍNANIE SI

14. júla
– pred tristo tridsiatimi piatimi rokmi (1683) sa začalo turecké obliehanie Viedne dvestotísicovou armádou Kara Mustafu, posila, na ktorú Turci čakali, sa cez opevnenia a hrady na južnom Slovensku k Viedni nedostala

– v roku 1928 A. Hlinka rokoval s prezidentom Masarykom, aby mu vysvetlil zmysel autonómie Slovenska (90. výročie)

– osemdesiatpäť rokov by mal scenárista Tibor Vichta (1933 – 1991); spomeňme filmy *Boxer a Smrť*, *Kto odchádza v daždi*, *Noční jazdci* a i.

15. júla
– v roku 1748 sa v Liptovskom Mikuláši narodil Adam Kasanický, profesor hebrejčiny na univerzitách v Trnave a Budíne, podporovateľ Antona Bernoláka (270. výročie)

16. júla
– v roku 1938 sa obnovili výstavné tradície Košic a za účasti predsedu vlády ČSR M. Hodžu otvorili expozíciu *Východ ČSR*; za šesť týždňov ju navštívilo tristošesťdesiat tisíc ľudí (80. výročie)

– popredný herec a režisér Činohry SND Martin Huba má sedemdesiatpäť rokov

17. júla
– v roku 1083 pustovník Svorada zo Skalok a Benediktá za Zobora vyhlásil pápež Gregor VII. za svätých (935. výročie)

18. júla
– pred sto rokmi (1918) uhorský parlament zamietol volebné právo ženám; slovenské ženy ho získali až v ČSR

20. júla
– pred dvadsiatimi rokmi (1998) prívalové dažde tak zdvihli hladinu Svinky v Jarovnici, že voda zmietla rómku osadu a vzala štyridsaťsedem životov

21. júla
– pred dvesto päťdesiatimi piatimi rokmi (1763) vznikol náš prvý sirotinec v Tomášikove

– v roku 1903 požiadal prvý predseda Spolku slovenských vysokoškôľakov v Prahe F. Kabina uhorskú vládu o súhlas obnoviť činnosť Matice slovenskej, vláda žiadosť zamietla (115. výročie)

– stotridsaťpäť rokov, čo sa narodil Jozef Országh (1883 – 1949), od roku 1919 župan Trenčiansko-zvolensko-hontianskej župy a od roku 1931 prezident Slovenskej krajiny

22. júla
– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel básnik Pavel Koyš (1932 – 1993); redaktor denníka *Smena*, neskôr šéfredaktor jeho vydavateľstva, riaditeľ Slovenského filmu, námestník ministra kultúry a po Váčkovej smrti do decembra 1989 minister

23. júla
– pred sto sedemdesiatimi rokmi (1848) poverila uhorská vláda ministra financií Ludovíta Košuta zavedením vlastnej meny, nezávisle od Viedne – vyzval občanov, aby sa formou pôžičky poskladali na potrebnú sumu

24. júla
– pred sto sedemdesiatimi rokmi sa narodil Július Botto (1848 – 1926), životopisec významných Slovákov, najcennejším jeho dielom sú *Dejiny Matice slovenskej*

26. júla
– pred sto deväťdesiatimi rokmi (1828) na petržalskom brehu Dunaja otvorili divadlo Aréna

27. júla
– v roku 1728 navštívil Bratislavu, naše mestá a uhorský snem francúzsky filozof Charles Montesquieu, aby sa presvedčil o útlaku Slovákov (290. výročie)

(jč)